

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Jan BARBORKA

**VLIV PŘÍPRAVY NA MANŽELSTVÍ CENTRA PRO
RODINU V PRAZE NA ŽIVOT V MANŽELSTVÍ**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Ing. Aleš Opatrný, Th.D.

PRAHA 2006

Chtěl bych touto cestou poděkovat vedoucímu diplomové práce Ing. Aleši Opatrnému, Th.D. za cenné připomínky a rady v první teoretické části práce. Také mu děkuji za shovívavost s blížícím se termínem odevzdání této práce.

Děkuji Mgr. Evě Pavlíkové, Ph.D. za to, že mi věnovala velké množství času při tvorbě dotazníku a při jeho vyhodnocování.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a v seznamu pramenů a literatury uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Praze dne 19. 4. 2006

Jan Barborka
Jan Barborka

1. ÚVOD

Tato práce vyplývá z potřeby Centra pro rodinu v Praze znát výsledky své práce pro případné poskytnutí lepších služeb snoubencům. Její výsledky budou použity jako dokladový materiál při poskytování grantů na podporu kurzu přípravy na život v manželství.

Pro mě osobně je důležité poznání problematiky manželství pro svou budoucí, kněžskou službu.

Význam pastorace snoubenců formou přípravy na manželství je veliký. Vyplývá z potřeby, která vznikla v posledních desetiletích vlivem změn, které prodělala rodina, církev a celá česká společnost. Změny se týkají především vysoké rozvodovosti, ztráty vědomí o významu svátosti manželství a „antirodinnému“ klimatu ve společnosti. Vlivem těchto a jiných okolností stoupá důležitost přípravy na svátostné manželství.

K celé problematice vlivu přípravy na manželství je třeba připravit se teoretickou částí.

Nejdříve budu hledat počátky manželství ve Starém zákoně a jeho naplnění v manželství Nového zákona. Potom představím pohled katolické církve na manželství. Následující kapitola o současné situaci instituce manželství v České republice má poukázat na hlavní problémy, které stojí před pastorcí dnes a probudit účinnou starost o všechny, nejen o katolíky. Další kapitola o přípravě na manželství podle stejnojmenného dokumentu papežské rady pro rodinu poukazuje na důležitost přípravy na manželství a zasazuje ji do kontextu celoživotní křesťanské formace. Kapitola o přípravě na manželství v Centru pro rodinu a shrnutí zkušeností z této práce tvoří podklad a ilustraci pro výzkum na absolventech přípravy. Samotnému výzkumu předchází popis tvorby dotazníku, uvedení do výzkumné techniky a jiné důležité informace důležité pro pochopení výsledků výzkumu.

Dále budu prezentovat a vyhodnocovat výzkum. Výzkum se prováděl na souboru 130 mužů a žen, kteří absolvovali přípravu na manželství v Centru pro rodinu při Arcibiskupství pražském v letech 2001 – 2005. Různá data z dotazníkového šetření budu mezi sebou srovnávat a klást je do souvislostí s celkovým rámcem přípravy na manželství.

Cílem diplomové práce je tedy pomocí dotazníku získat od manželů informace z jejich života, které pomůžou rozpoznat vliv přípravy na manželství, kterou absolvovali. Jsem si vědom mnoha úskalí této práce, která vyplývají především z obtížnosti zkoumání vlivu přípravy na manžele, dále z omezení, která přináší dotazníkové šetření bez

osobního kontaktu s manžely, a také z důvodu malé návratnosti dotazníků. Přesto je práce hodnotná tím, že poskytuje shrnutí nejdůležitějších církevních dokumentů o manželství, které je doplněno o konkrétní výzkum v manželských otázkách. Pohled církve na manželství osvětluje mnohdy složitou problematiku manželství a výzkum mezi manžely poskytuje pracovníkům Centra pro rodinu v Praze výsledky jejich práce.

2. POHLED PÍSMĀ SVATÉHO NA MANŽELSTVÍ

2.1 Manželství ve Starém zákoně

Kniha Genesis teologicky vysvětluje počátek stvoření. Stává se tak knihou, která je pro nás základním zdrojem pro naše poznání začínajících dějin spásy. V kapitolách 1 a 2 se dovídáme, ve dvou zprávách o stvoření, že muž a žena jsou společně jedním člověkem a jsou podřízeni i závislí na tom, který je stvořil.

Jednu zprávu nám podává první kapitola Genese, která popisuje, jak Hospodin tvoří člověka jako vrchol, na konci svého stvoření, a dává mu k nohám vše (Gn 1,26-28). Nacházejí se zde dvě velmi důležité informace pro pochopení vztahu muže a ženy. V první z nich Bůh prohlašuje, že *všechno co učinil, je velmi dobré* (Gn 1,31), to platí zvláště o celoživotním přilnutí muže k ženě, protože, jednak stojí se stvořením člověka na vrcholu stvoření, a jednak Adam a Eva dostali od Boha úkol: „*Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad vším živým* (1,28).“ V tomto textu se skrývá dar, který Bůh prvním lidem dává, a tím darem je plodnost, jenž je naprosto nezasloužená. S tím také souvisí, že jejich vztah je zároveň velmi zodpovědný úkol naplnit zemi a podmanit si ji. Je to vztah, který si Bůh přeje jako podstatnou část stvoření.

Druhou zprávu nám podává druhá kapitola téže knihy (Gn 2,7-24), kde Bůh sám dává muži pomoc jemu rovnou v ženě, která je znamením Boha přicházejícího na pomoc (srv. Gn 2,18.21).¹ Oni dva se spolu spojují v životním společenství, které je prozářené čistým srdcem. Autor Geneze tento rajský stav popisuje takto: *Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem. Oba dva byli nazí, člověk i jeho žena, ale nestyděli se* (Gn 2,24n). Člověk zde opouští intimitu rodinného vztahu pro intimitu větší a hlubší, kterou pro něj připravil Bůh. Tento krásný stav trvá ve své neporušenosti pouze do doby, kdy ho zkalí první hřích neposlušnosti: *Oběma se otevřeli oči: poznali, že jsou nazí* (Gn 3,7). Znají sice od této chvíle, *co je dobré i zlé* (Gn 3,22), ale existuje také následek hříchu, jenž přichází do lidského srdce, které od této chvíle žije v napětí, utrpení a pokušení k žádostivosti a touze po ovládnutí (srv. Gn 3,16). Není však všechno ztraceno, protože *Hospodin Bůh udělal Adamovi a jeho ženě kožené suknice a přioděl je* (Gn 3,21). Tento láskyplný Boží čin vyjadřuje, že prvním

¹ Také Žl 121,2 ukazuje na Boha Stvořitele, který přichází člověku na pomoc.

„manželům“ odpouští² a Eva jako *matka všech živých* (Gn 4,1.25n) je svou plodností trvalým znamením nikdy neutuchající Boží přízně k člověku.³

Utváření vztahu mezi mužem a ženou z Geneze a jejich plodnost tedy svým dosahem přesahují vztah jednoho muže a jedné ženy, ba dokonce hranici svého národa, a otvírá se tak možnost chápat celé lidstvo jako lid, který je na cestě k opětovné harmonii stvoření se svým Stvořitelem.

Objevují se případy mnohoženství už od Lámecha (Gen 4,19), a pak hlavně u Izraelských králů, kteří pod vlivem okolních králů porušují manželskou smlouvu (Mal 2,13-17). Polygamie se objevuje, když je citelná potřeba zachování rodu, například u Abraháma (Gen 11). Dále se objevuje u izraelských králů Davida (2 Sdc 11.13) a jiných, kde se jejich manželky stávaly součástí harému. Ženy jednoho muže měly různá práva, a měly jistotu, že se o ně muž postará. Zde prosvítají přesná pravidla, která byla součástí polygamie. Některá pravidla upravující polygamií jsou tato: možnost vybrat si ženu, kromě z Židovek (Neh 13,23-28) také ze zajatkyň. Byl zákaz brát si ženy z Palestinek (Dt 20,14-18). Proti těmto a podobným praktikám vystupují proroci, jako Boží vyslanci. Jejich život, volání a výzvy jsou znamením a provoláním věrnosti Hospodina ke svému lidu (Iz 54; 62; Jer 3,6-13; 31; Ez 16; 23) a Ozeáš se dokonce stává živým znamením této Boží lásky, protože si bere nevěstku a je jí věrný (Oz 1-3). Izrael má svého Boha v této věrnosti napodobovat. Tu nám ukazují Hospodinovi věrní od Izáka (Gn 25,19-28) a Josefa (Gn 41,50), přes Jóba (Jb 2,9n), až k Juditě (Jdt 8,2-8; 16,26) a dalším.

Především tuto lásku opěvuje také Píseň písní. (srov. Gn 3,16). Muž nachází radost z milování se svou ženou, je jí věrný a nehledá jinou (Pís 1,1-3; 2,16; 4,16-5,1; 7,8-11). Ve Starém zákoně je ještě mnoho jiných míst, pojednávajících o manželství, ale nám jde o to, abychom ukázali základní linii manželství ve Starém zákoně, která se blíží novozákonnímu pojetí manželství.

2.2 Manželství v Novém zákoně

Ježíš se dívá na vztah muže a ženy z pohledu původního záměru Stvořitele. Bůh totiž vidí muže a ženu jako jednoho člověka. Oni se vzájemně volí, ale Bůh je sjednocuje v jediné tělo. Proto Ježíš odpovídá na otázku farizeů, že není možné se s ženou rozvést,

² Gn 3,21 - výklad dle ČEP.

³ LÉON-DUFOUR, X. a kolektiv DUPLACY, J. - GEORGE, A. - GRELOT, P. - GUILLET, J. - LACAN, M.F. *Slovník biblické teologie*. Praha: Akademia 2003, s. 210.

protože manžele spojil Bůh a člověk nemá právo toto spojení ukončit (Mk 10,9). U Matouše se však ještě objevuje dodatek, že je možné se rozvést pro případ smilstva (Mt 19,9). *Tento text nemluví pravděpodobně o rozvodu (srv. Mk 10,11n; Lk 16,18; 1 Kor 7,10n), ale o ukončení nelegitimního spojení, případně o rozchodu manželů, kteří ale nadále zůstávají vázáni a nemohou se tedy znovu ženit ani vdávat.*⁴ I když docházelo k případům smilství, Ježíš neomlouval jejich selhání, ale měl zájem na tom, aby člověk změnil svoje smýšlení a chování (Lk 7,37; Jan 4,18; 8,3nn; srv. Mt 21,31n). Izrael zná takzvaný levirátní zákon, ten nařizoval sňatek tam, kde vdova zůstala bezdětná. Taková žena se automaticky stávala ženou nejbližšího příbuzného svého zemřelého, nebo zabitého manžela.⁵

Není nezajímavá účast Ježíše na svatbě v Káně (Jan 2,1-12), kde už jen svou přítomností ukazuje svou sympatii s ženichem a nevěstou. My však víme, že se jedná o víc než sympatii. Ježíš se totiž připravoval, že všechny jejich hříchy vezme na sebe a stane se tak jejich zachráncem a zároveň ženichem své církve (Mt 26,28).

Můžeme se nyní krátce podívat, jaké učení předkládá sv.Pavel. V prvním listě Korint'ánům píše, že křesťané jsou údy Kristovými (1 Kor 6,15-20). Upozorňuje je tak na spojení s Kristem, kterého se jim dostalo jeho výkupnou smrtí na kříži. Protože Kristus je tímto způsobem spojen s křesťany, je muž povinen milovat svou ženu, *jako si Kristus zamiloval církev a sám se za ni obětoval...* (Ef 5,25-33). *Těmito vztahy se má řídit muž i žena a vykupitelská láska Kristova jim k tomu dává sílu i schopnost a činí tak z lidské sexuality součástí posvátné skutečnosti, v níž je nakonec proměněna.*⁶

Toto spojení Pána se svým lidem bylo připravováno již od počátku dějin spásy a na něj stále upozorňovali proroci jak je uvedeno výše.

⁴ *Tamtéž*, s. 212.

⁵ DOUGLAS, J.D. a kolektiv, *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996, s. 582.

⁶ Léon-Dufour, X. a kolektiv, *Slovník biblické teologie*. Praha, 2003, s. 212.

3. POHLED MAGISTERIA NA MANŽELSTVÍ OD II. VATIKÁNSKÉHO KONCILU

3.1 Lumen gentium a všeobecné kněžství svátostného manželství

Věřoučná konstituce o církvi Lumen Gentium má věroučný charakter a o manželství pojednává krátce. Neznamená to, že by manželství nedoceňovala, ale je třeba číst Lumen gentium zároveň s Gaudium et spes. Tyto dvě konstituce se totiž vzájemně doplňují a osvětlují. Nežle tedy číst jednu bez druhé. My se pro přehlednost budeme nejdříve zabývat první ze jmenovaných konstitucí. Ta zahrnuje manželství do širšího rámce Božího lidu, který je zde představován ve vztahu celého tajemství církve. Nepřímo mluví o manželství, když pojednává o laicích a vztahuje je k hierarchickému zřízení církve.

Budeme nyní pojednávat o manželství v kontextu Božího lidu, laiků, kteří uzavřeli svátost manželství a tvoří tak součást podstaty církve. Její pravou podstatou je Ježíš Kristus jako prorok, kněz a král, který dává církvi účast na svém poslání. V části zabývající se adhortací Familiaris consortio uvidíme, jak má manželství, sobě vlastním způsobem, účast na tomto trojím poslání Ježíše Krista.

Nejdříve však k všeobecnému kněžství. Ježíš Kristus uzavřel ve své krvi Novou smlouvu a dal tak základ novému lidu, který má ne podle těla, nýbrž v Duchu vytvořit jednotu a být novým Božím lidem. Tento lid nakonec vytváří vyvolený rod, *královské kněžstvo, národ svatý, lid Bohu patřící jako vlastnictví (...), který kdysi nebyl jeho lid, teď však je to Boží lid* (1 Petr 2,9-10). Zákonem tohoto lidu je Ježíšovo nové přikázání milovat tak, jak nás miloval on (srov. Jan 13,34). Vždyť pokřtění jsou svým znovuzrozením a pomazáním od Ducha svatého posvěceni na duchovní chrám a na svaté kněžstvo, aby každým skutkem a celým svým *manželským životem*,⁷ jako křesťané, přinášeli duchovní oběti a hlásali mocné činy toho, který je povolal ke svému podivuhodnému světlu (srov. 1 Petr 2,4-10). Ať proto všichni Kristovi uředníci setrvávají v modlitbách a společně chválí Boha (srov. Sk 2,42-47), ať sami sebe nabízejí jako oběť živou, svatou, milou Bohu (srov. Řím 12,1). Tuto svou osobní oběť přinášejí manželé Otci zároveň s obětí těla Páně při slavení eucharistie.⁸ Mají tak všude ve světě vydávat svědectví o Kristu a těm, kdo se na to ptají, mají zdůvodňovat, proč mají naději na věčný život (srov. 1 Petr 3,15). Ježíš Kristus⁹ je ustanovuje jako společenství života,

⁷ LG 34.

lásky a pravdy, činí z nich nástroj vykoupení všech lidí a posílá je do celého světa jako světlo a sůl země (srov. Mt 5,13-16).

Konstituce mluví v článku 11, nazvaném „Uplatňování všeobecného kněžství ve svátostech“, o křesťanských manželech, že naznačují svátostí manželství tajemství jednoty a plodné lásky mezi Kristem a církví a mají na tomto tajemství podíl (srov. Ef 5,32). *Svátost jim dává sílu, aby si navzájem pomáhali k svatosti manželským životem i přiváděním dětí na svět a jejich výchovou. Tak mají v Božím lidu vlastní dar, který odpovídá jejich způsobu života a stavu.⁹ Takto zasvěcují manželé a rodiče Bohu svět, když všude jednají svatě jako ctitelé Boha.¹⁰*

Manželé mají svůj vlastní dar nebo charisma, které dostali při svátosti manželství. Je to zvláštní dar vlastní jejich stavu a přes který také dostávají zvláštní milosti, kterými je Duch Svátý činí schopnými a ochotnými přijímat různé práce či úkoly užitečné pro obnovu a další rozvoj církve, a to podle slov: *Ty projevy Ducha jsou však dány každému k tomu, aby mohl být užitečný* (1 Kor 12,7).

3.2 Úvod do kapitoly o manželství v Gaudium et spes

Abychom mohli lépe chápat, proč byla kapitola o manželství a rodině v pastorální konstituci Gaudium et spes velkým posunem v chápání manželství, je třeba se krátce podívat na vznik této kapitoly. Koncilní otcové se při rozpravách a hlasování o této kapitole dělili v podstatě do dvou táborů. Jeden z nich hájil do té doby oficiální nauku církve o křesťanském manželství hlavně podle encykliky Casti connubii a byl veden pastorační starostí o manžele.¹¹ Druhý byl také veden pastorační starostí, ale tito otcové koncilu navíc viděli, že i dobří křesťanští manželé, se i přes svou snahu rozcházejí, v některých nárocích na ně, s oficiální naukou církve.¹² Sváděl se tehdy boj o to, jestli se častý rozpor mezi naukou církve o manželství a samým životem manželů bude vykládat jako spíše projev nemravnosti věřících a jejich touhou po nevázaném životě,¹³ nebo se církev novými očima podívá na stále platnou nauku církve a pokusí se ji lépe promyslet a pochopit. Bylo také třeba přehodnotit a postavit do rovnováhy určité body

⁸ LG 34.

⁹ LG 11.

¹⁰ LG 33.

¹¹ PIUS XI., Encyklika *Casti connubii*. (1930), český překlad *O křesťanském manželství*. Olomouc, 1935.

¹² Srv. SKALICKÝ, K. *Radost a naděje*. Řím: Křesťanská akademie, 1968, s. 75-76.

¹³ Srv. *Tamtéž*, s. 139.

nauky.¹⁴ Také se podívat, zda snaha po věrnosti Kristu, při výkladech biblických míst, kterými se v *Casti connubii* argumentuje, nepoužívá pro argumentaci nevhodné biblické místo. Stalo se tak například při argumentaci v encyklice *Casti connubii* proti antikoncepci, kde se používá text z 1Gen 38,8-10, kterým již svatý Augustin zdůvodňoval nedovolenost sexuálního styku s manželkou, když se zamezuje početí dítěte. Svatý Augustin o tom říká: „*Neboť i se zákonnou manželkou se obcuje nedovoleně a hanebně, když se zamezuje početí dítěte. To činil Onan, syn Judův, a zabil jej proto Hospodin.*“¹⁵ Tento text Písma byl však exegety zpochybněn jako autentický a navíc, dnešní antikoncepční praxe je jiná, než popisuje text o Onanovi. V konečné podobě textu se tento spor již neobjevuje, ale u progresivnějších kardinálů během diskuzí vyvolal ostrou kritiku: „*Citovaná tvrzení jsou obojaká, protože se zdají napovídat, že společenství života a lásky je jen prostředkem zaměřeným k plození, a že nemá smysl, leč ve vztahu k němu.*“¹⁶ Obnova teologie manželství byla u teologů převážně prohloubeným rozbořením problému přihlédnutím k novým poznatkům exegeticko-biblickým a teologickým.¹⁷ Dále nejnovějšími objevy v biologii, psychologii a sociologii. To vše má pouze napomoci hlubšímu pochopení Božího plánu.¹⁸ Jsou zde jiná problematická místa jako například, když se mluví o stupních podřízenosti manželů¹⁹, je také dán velký důraz na výrok Písma: „*Plodte a množte se a naplňte zemi* (Gen 1,27n)²⁰, nebo se mluví o manželské povinnosti.²¹ Některé z těchto a některé další požadavky na manžele, převzaté z tradice církve v kapitole o manželství nenajdeme, protože si neklade nárok na úplnost nauky a zabývá se jen hlavními problémy.²² Můžeme se tedy ptát, dříve než předložíme nauku sněmu o manželství, jaký je vztah mezi *Casti connubii* a *Gaudium et spes*, a proto je třeba oba dokumenty charakterizovat. Každý z nich má své vymezení a svůj úhel pohledu.

3.2.1 Charakteristika *Casti connubii*

Encyklika navazuje svým základním učením na Tridentský koncil (1545 – 1563). Opírá se o kodex kanonického práva z roku 1917, který také navazuje na Tridentský koncil a

¹⁴ Srv. *Tamtéž*, s. 75-90; 137-154.

¹⁵ PIUS XI., *Casti connubii*. (1930), odst. 56.

¹⁶ SKALICKÝ, K. *Radost a naděje*. s. 140.

¹⁷ DOLISTA, J. *Naděje vložená do manželství*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994, s. 144.

¹⁸ Srv. SKALICKÝ, K. *Radost a naděje*. s. 77.

¹⁹ Srv. PIUS XI., *Casti connubii*. (1930), odst. 25-29.

²⁰ *Tamtéž*, čl. 9.

²¹ *Tamtéž*, s. 13.

některé jiné papežské dokumenty z dřívější doby.²³ Je v po tridentské době jednou z nejvýznamnějších encyklik, které pojednávají o manželství, a klade si tak nárok na úplnost. Vycházela z přání a mravní povinnosti papeže Pia XI. (1922 – 1939) nastolit ve světě řád odpovídající křesťanskému duchu. Papež říká: *Reaguj na velmi zhoubné bludy a zkažené mravy i mezi věřícími.*²⁴ Encyklika se nese pro nás již nezvyklým stylem, který mluví s vědomím své autority. Pojednává o povaze křesťanského manželství, jeho důstojnosti, o výhodách z něho plynoucích pro rodinu a společnost. Mluví o mylných názorech a hříších, které jsou v rozporu s evangeliem a poukazuje na prostředky jimiž se má manželům pomoci.²⁵ V textu encykliky je vidět dobrá snaha o vidění manželství objektivně, a snaha o věrnost Kristu, ale jakoby nebyla vidět žádná pokora, že je také možný vývoj nauky v jejím prohlubování, o který se má církev stále snažit.

3.2.2 Charakteristika *Gaudium et spes*

Kapitola o manželství uvádí výslovně, že nepodává úplnou nauku o manželství.²⁶ Ukazuje spíše na hlavní problémy, o kterých se v době konání koncilu nejvíce mluvilo v církvi i na veřejnosti. Takovými jsou například: Vztah mezi jednotlivými cíli manželství, nebo správná mravní výchova svědomí k odpovědnému rodičovství. *Z koncilních textů lze vyvodit, že křesťanské manželství je možno vidět jako povolání k uskutečnění svatosti a jako základ specifického apoštolského poslání.*²⁷

Některé pasáže z encykliky *Casti connubii* byly převzaty beze změny do textu kapitoly GS o manželství, jsou to však ty části textu, které podporují ducha koncilu. Je to například pasáž v článku o svatosti manželství: *Svou přirozenou povahou jsou manželství a manželská láska zaměřeny k plození a výchově dětí, což je vrchol a koruna manželské lásky. A tak muž a žena, kteří díky manželskému svazku „nejsou už dva, ale jednou tělo“ (Mt 19,6), prokazují si důvěrným spojením svých osob a činností vzájemnou pomoc a službu, a zakoušejí smysl své jednoty a stále plněji ji dosahují. Toto důvěrné sjednocení, jakožto vzájemné darování dvou osob, a také dobro dětí vyžaduje*

²² SKALICKÝ, K. *Radost a naděje*. s. 75.

²³ Jedná se například o encykliku, *Arcanum divinae sapientiae*. (1880), kterou Pius XI. bere za svou a odvolává se na ni.

²⁴ PIUS XI., *Casti connubii*. (1930), odst. 3.

²⁵ PIUS XI., *Casti connubii*. (1930), odst. 4.

²⁶ GS 47.

²⁷ DOLISTA, J. *Naděje vložená do manželství*. Olomouc 1994, s. 146.

*úplnou manželskou věrnost a důrazně požaduje jejich nerozlučnou jednotu.*²⁸ Nejvíce byla v diskuzích na koncilu kritizována nauka o dvojím účelu (cíli) manželství: *Prvotní účel manželství je plodit a vychovávat potomstvo; podružný vzájemná pomoc a prostředek k ukojení žádostivosti.*²⁹ Co se týká antikoncepce, panovaly dlouho diskuze nad tím, zda každý lidský akt musí být otevřený k plození, anebo má být manželství ve své celosti otevřeno plození. Že v této otázce a s ní souvisejícími otázkami řízení porodnosti nebylo jasno, ukazuje odvolání koncilu na potřebné další *pečlivější prozkoumání, aby mohl nejvyšší velekněz pronést úsudek. Za tohoto stavu nauky učitelského úřadu nehodlá posvátný sněm bezprostředně předložit žádná konkrétní řešení.*³⁰ K jakému formulování nauky se koncil tedy odvážil?^{3.2.3 Krása a hodnota křesťanského manželství v Gaudium et spes. Kapitola o manželství nám tu staví před oči základní princip fungování každé společnosti, kterým je manželství a rodina.³¹ Je však třeba dodat, že se musí jednat o dobré manželství a dobrou rodinu, pokud chceme, aby byla dobrá společnost.}

Může se stát, že ani snoubenci pořádně nevědí, v čem vlastně spočívá termín manželská smlouva, který se sice běžně používá, ale ne všichni vědí, že se jedná o *neodvolatelný osobní souhlas*³² k životu s jedním partnerem podle zásad, které vložil do stvoření Bůh. Tyto zásady jsou nezbytné, protože není možné, aby společnost fungovala, kdyby manželská láska neměla žádná pravidla. Řád vložený do manželství od Stvořitele má chránit v první řadě manžele samotné, potomstvo i společnost.³³ Tento řád společnost musí uznat, protože bez něj nemůže dobře plnit své poslání spravedlnosti ve světě. Spravedlnost totiž vyžaduje řád, pro který člověk získává smysl v rodině. Je tedy zřejmé, že muž a žena jsou v manželství zcela závislí na Bohu, protože, kdyby ho nebylo jako *původce manželství*³⁴, vztah muže a ženy a vůbec celé dějiny lidstva by se odvíjely pro nás neznámým směrem. Bůh je však pramenem celoživotního vztahu muže a ženy. Manželství tedy není samoúčelné, je tu proto, aby z jeho středu přicházely na svět nové lidské bytosti. *Manželství a manželská láska jsou totiž svou přirozenou povahou zaměřeny k plození a výchově dětí, což je vrchol a koruna manželské lásky.*³⁵ Není to tak, že by plození a výchova dětí byl vznešenější cíl manželství a manželská

²⁸ PIUS XI., *Casti connubii*. (1930). In Denz. 2231 (3706).

²⁹ CIC z roku 1917, kán. 1013-§1.

³⁰ GS 51v poznámce pod čarou.

³¹ GS 47.

³² GS 48.

³³ Srv. GS 48.

³⁴ GS 48.

láska by byla jen prostředkem k uspokojení chťiče. Je to spíše tak, že celé manželství a vzájemná láska manželů celou svou existencí směřují k tomu, aby jejich láska měla konkrétní vyjádření v darovaném životu. V tomto krásném úkolu Bůh nenechává manžele samotné, ale přichází jim na pomoc, a posilňuje je. Dává jim svátost manželství, při které jsou křesťanští manželé jakoby *svěcení k povinnosti a důstojnosti svého stavu*.³⁶ *Její silou plní svůj úkol prochnuti Kristovým duchem, jenž naplňuje celý jejich život vírou, nadějí a láskou. Spějí stále více k vlastní dokonalosti a k vzájemnému posvěcení, a tím i ke společné oslavě Boha*.³⁷ Tímto způsobem se z manželství stává nové stvoření. Sám Ježíš Kristus ho pozdvihuje k účasti na Božské lásce.³⁸ Tato věta v sobě skrývá veliké tajemství, kdy je manželství chápáno jednak jako *jednota Krista Pána a jeho církve*³⁹, a jednak jako nové stvoření, které *Kristus tvoří svou vykupitelskou silou*.⁴⁰ Vykoupené manželství, totiž takové, kde si jsou manželé vědomi, že mají účast na samém tajemství církve, se bude velkomyslně dělit o své duchovní bohatství s jinými manželstvími. Pověřený služebník církve je v jiné situaci. On má učit, co učí církve o manželství, ale manželé mají tu výhodu, že mohou Spasitelovu přítomnost ve světě a pravou povahu církve naprosto zřetelně dosvědčovat každému svou manželskou láskou, velkomyslnou plodností, jednotou a věrností.⁴¹

3.2.4 Manželská láska

Co se týká velkého daru, kterým je manželská láska, můžeme v *Gaudium et spes* vidět její posílení, upevnění její pozice v církevních dokumentech, oproti *Casti Connubii* a jiných dokumentech dřívější doby. V obnovené nauce jde hlavně o to, aby byla rozvíjena nerozdělená láska mezi partnery, která se projevuje tělesnými i duševními projevy, které mají právě láskou, schopnost dodat projevům lásky zvláštní důstojnost.⁴² *Pán ozdravil, zdokonalil a povýšil tuto lásku zvláštní darem své milosti a lásky. Taková láska, spojující lidské s božským, přivádí manžele k svobodnému vzájemnému darování, ověřovanému něžným citem i činem, a prostupuje celý jejich život*⁴³; *ba právě svým*

³⁵ GS 48.

³⁶ PIUS XI., *Casti connubii*. (1930). In GS 48.

³⁷ Srv. GS 48.

³⁸ Srv. GS 48.

³⁹ GS 48.

⁴⁰ GS 48.

⁴¹ Srv. GS 48.

⁴² Srv. GS 49.

⁴³ Srv. Gn 2,22-24; Př 5,18-20; 31,10-31; Tob 8,4-8; Pís 1,1-3; 2,16; 4,16-5,1; 7,8-11; 1Kor 7,3-6; Ef 5,25-33.

velkodušným projevováním se láska zdokonaluje a roste.⁴⁴ Vzájemná láska se ukazuje jako zvlášť důležitá, je-li manželská dvojice neplodná. Právě proto, že láska manželů je hodnotou sama o sobě a není tedy hodnotou jen ve vztahu k plození,⁴⁵ jak se do té doby mělo všeobecně zato. Bezdětní manželé jsou plnohodnotní manželé, se zvláštním apoštolským posláním v církvi, a jsou často otevřeni přijmout dítě do adopce, čímž uskutečňují Boží zákon. Pán Ježíš pomáhá manželům žít ve vzájemné věrnosti a jednotě.

3.2.5 Manželská plodnost

K tomu přichází manželská plodnost, která je darem i úkolem manželství. Když koncilní otcové viděli, že se často životy dobrých katolických manželů často rozcházejí s naukou církve o manželství, že nosívají neúnosná břemena, hledali nový pohled na manželství a přístup k němu. Nalezli ho v odpovědném přístupu manželů k realitě, kterou prožívají v manželství, a posílili tak nezastupitelnou hodnotu svědomí jako nejvyšší morální hledisko, podle kterého se mají manželé při svých konkrétních rozhodnutích řídit. V tomto úsudku je před Bohem nikdo nenahradí.⁴⁶ Není to ovšem tak jednoduché, že by se řeklo, řiďte se svědomím, hlavně, když máte dobrý úmysl, to nestačí. *Křesťanští manželé si však musí být vědomi toho, že způsob svého jednání nemohou určovat podle své libovůle, ale že se vždycky musí řídit svědomím, které se má přizpůsobovat Božímu zákonu, a že mají být učenliví vůči učitelskému úřadu církve, který tento zákon ve světle evangelia autenticky vykládá.*⁴⁷ Toto je zvláště důležité si uvědomit, když mluvíme o tom, zda si sami manželé mají určovat, kolik budou mít dětí. Jde o odpovědný přístup k plození, s přihlédnutím zvláště k dobru samých manželů, dětí, nejbližší rodiny i společnosti a nechat v sobě otevřenost k poučení Bohem, jehož zákon vykládá církev. Mohlo by se zdát, jako některým koncilním otcům, že je třeba přesně říci a i do konkrétností vyložit nauku církve. Tento text o odpovědnosti za plození je všeobecný, a možná nepřesný. Mohl by křesťanské manžele zavést na scesti, nebo jim navodit vnitřní konflikty. Mají se tedy řídit svědomím, nebo se slepě držet církevní náročné morálky? Je třeba unést určitou nejednoznačnost textu a snažit se ho pochopit, tak jak je napsán. Je třeba uvést v soulad manželskou lásku s odpovědným

⁴⁴ GS 49.

⁴⁵ Srv. GS 50.

⁴⁶ Srv. GS 50.

⁴⁷ GS 50.

sdělováním života. Tento soulad se koncil snaží nalézt. *Mezi Božími zákony týkajícími se na jedné straně předávání života a na druhé straně pěstování pravé manželské lásky, nemůže být skutečný rozpor.*⁴⁸ Víme, že Bůh vložil do stvoření objektivní měřítko, jako jsou přirozenost osoby, nebo přirozenost činu, věda je objevuje, snaží se je poznat a pochopit. Na tomto základě učitelský úřad církve může vyhlásit pravdivost řádu vloženého do stvoření.⁴⁹ Koncil, některé z nich sám Pavel VI. předal komisi pro studium populace, rodiny a porodnosti, aby je pečlivěji prozkoumala a on potom mohl pronést úsudek. Nauka církve nebyla ještě zralá k tomu, aby podala hned na koncilu konkrétní řešení.⁵⁰ Závěrem text kapitoly připomíná některé konkrétní body, na které by se nemělo zapomenout při péči o manželství. Jsou jimi především:

- a) Láskyplné duševní sdílení partnerů;
- b) Vzájemné dorozumění partnerů;
- c) Svědomitá spolupráce rodičů při výchově dětí;
- d) Stálá formace k životu:
 - rodinnému;
 - společenskému;
 - apoštolskému.

3.3 Familiaris consortio⁵¹

Živá starost církve o rodinu vedla biskupy celého světa k tomu, že reagovali na rychlé změny ve společnosti, které hluboce ovlivňovaly rodinu, protože ne každá rodina byla schopna jim čelit. Mnohým rodinám v oblastech třetího světa bylo také bráněno, aby užívaly práv rodiny. Církev chtěla nabídnout svou pomoc nejen svým věřícím, jako to bylo běžné před II. Vatikánským koncilem, například v encyklice *Casti connubii*. Chce pomoci všem mladým lidem světa, kteří chtějí vstoupit do manželství, chce jim otevřít nové perspektivy, aby objevili krásu a velikost povolání do manželství. Chce pomoci všem rodinám, celého světa, aby vytrvaly v dobrém, jiným, aby našli pravdu a zase jiným, aby mohli svobodně uskutečňovat svou představu o rodině.⁵² Adhortace navazuje na tři biskupské synody, z nichž poslední se konala bezprostředně před napsáním adhortace a věnovala se výslovně tématu manželství a rodiny. Synoda také čerpala podněty ze synodu o kněžství a o spravedlnosti v dnešním světě, protože

⁴⁸ GS 51.

⁴⁹ Srv. GS 51.

⁵⁰ Srv. GS 51, PAVEL VI., proslov ke kardinálům 23. 6. 1964: AAS 56 (1964), 581-589.

⁵¹ JAN PAVEL II., *Familiaris consortio*. Praha: Zvon, 1996.

⁵² Srv. FC 1.

v rodině člověk rozpoznává povolání a rozhoduje se k osobní angažovanosti pro spravedlnost.⁵³ Jedná se skutečně o nevídané rozšíření církevního pohledu na manželství a rodinu, než bylo běžné do té doby. Když adhortace mluví o úkolech manželství a rodiny, mluví o tom, jak se vztahují k rozvíjení zdravého života společnosti.

Při pokusu o shrnutí nauky o manželství v apoštolské adhortaci Jana Pavla II budeme postupovat tak, že se nejdříve ujistíme o nutnosti přijetí evangelia a sebevýchovy. Pak se podíváme na manželství z pohledu Božího plánu, se zvláštním zřetelem na aspekty, kterým se dosud probírané dokumenty nezabývaly. Větší část pak bude věnovaná úkolům manželství z teologické perspektivy Krista jako kněze, proroka a krále.

3.3.1 Nutnost přijetí evangelia a sebevýchovy

V úvodu adhortace nacházíme základ pro uskutečnění nadějí, které člověk vkládá do manželství. Tímto základem je přijetí evangelia do života manželů, aby z něho žili a skrze něho uskutečňovali svůj život.⁵⁴ *Kristus ustanovuje manžele svými svědky a vybavuje je smyslem pro víru a milostí hlásat jeho slovo (Srv. Sk 2, 17-18; Zj 19,10), aby síla evangelia zazářila v každodenním životě rodinném i společenském.*⁵⁵ Zde se objevuje stále platná pravda o stálé aktuálnosti Božího slova, jak říká svatý Tomáš Akvinský: „*Cokoli se odchýlilo od svého původního stavu, může se vrátit zpět v původní a své přirozenosti přiměřený stav jenom tehdy, když se to zase uspořádá podle Boží myšlenky.*“⁵⁶ Dostáváme se zde k nejednoduché otázce utváření vlastního svědomí podle evangelia. Je jasné, že v dnešní době je třeba mnohem více zdůvodňovat způsoby chování, než je striktně vyžadovat, protože na to jsou lidé alergičtí a je to tak dobře. Lidé ale nesmí zapomínat na to, že *žádný člověk nesmí zanedbat výchovu svého mravního svědomí, která ho uschopňuje, aby poznával vhodné způsoby, jak se může uskutečnit podle své původní vlastní pravdy.*⁵⁷ Tento proces sebevýchovy není lehký, ale je náročný, a trvá celý život. Jde vlastně o postupný růst obrácení, tedy schopnosti, jednat podle poznaného. To se uskutečňuje po malých krůčcích, které směřují ke sladění svého života s Božím zákonem. Není vždycky lehké si uvědomovat prvenství mravních

⁵³ Srv. FC 2.

⁵⁴ Srv. FC 3.

⁵⁵ LG 35.

⁵⁶ AKVINSKÝ, T. S. th. I. II. q. 91 a. 1-2. In PIUS XI., *Casti connubii*. 1930, odst. 100.

⁵⁷ FC 8.

hodnot, které jsou hodnotami lidské osoby jako takové. K tomuto tématu růstu mravnosti manželů se ještě vrátíme v kapitole Služba životu, jako úkol manželů.

3.3.2 Manželství v Božím plánu

Manželství prochází v dějinách s jednotnou tvůrčí ideou Boha stvořitele. Bůh vložil do lidských bytostí touhu darovat se, která má základ v něm samém. Proto se člověk může plně uskutečnit jen v lásce, která se dává úplně.⁵⁸ Křesťanství zná dva způsoby, jak se plně realizovat v lásce, jsou jimi manželství a panenství. V prostoru manželství je jedině možné se odevzdat zcela druhé osobě, proto instituce manželství manžele neomezuje, ale chrání. *Instituce manželství vyplývá z vnitřní nezbytnosti samotné manželské smlouvy lásky, která se tímto způsobem projevuje navenek jako něco jedinečného a výlučného, aby se tak plně uskutečnila věrnost k plánu Boha, Stvořitele.*⁵⁹

3.3.3 Svátost manželství

Ježíš Kristus, když ještě žil na světě a učil svůj lid, tak prohloubil a svou smrtí a vzkříšením obnovil celoživotní společenství muže a ženy. Po Velikonocích církev rozpoznala ve světle učení, smrti a vzkříšení Krista pravou povahu manželství a v průběhu svých dějin manželství začala slavit jako svátost, tedy viditelné znamení neviditelné milosti. V ní Kristus obnovuje plán, který Stvořitel na počátku vepsal do srdce muže a ženy, a daruje jim při slavení svátosti manželství „nové srdce“. Tak mohou manželé nejen překonat „tvrdość srdce“ (Mt 19,8), ale také a především mohou mít účast na plné dokonalé lásce Krista. *Svátostné znamení dělá z jejich vzájemné sounáležitosti obraz Kristova vztahu k církvi. Manželé jsou proto pro církev stálou připomínkou toho, co se událo na kříži.*⁶⁰ Ale nejen to, jako každá jiná svátost je manželství vzhledem k tomuto dílu spásy:

- památkou spásy;
- přítomněním spásy;
- proroctvím spásy.

Jako památka tato svátost uschopňuje a zavazuje manžele, aby byli pamětliví velkých Božích skutků a aby o nich vydávali svědectví před svými dětmi.

⁵⁸ FC 22.

⁵⁹ FC 11.

⁶⁰ FC 13.

Jako zpřítomnění spásy tato svátost uschopňuje a zavazuje manžele, aby k sobě navzájem i vůči dětem uskutečňovali v přítomnosti to, co vyžaduje odpouštějící a vykupující láska.

Jako prorocství je uschopňuje a zavazuje, aby prožívali a osvědčovali naději na budoucí setkání s Kristem.⁶¹

Manželé jsou zobrazením tajemství Kristova vtělení a jeho smlouvy. Tato účast na Kristově životě má v sobě něco univerzálního, co zahrnuje všechny stránky osoby. Z řečeného vyplývá, že požadavek jednoty, nerozlučitelnosti a věrnosti manželů v definitivním vzájemném odevzdání a otevřenosti pro plození je nevyhnutelný.⁶² Aby se tyto požadavky, vyplývající ze svátosti manželství, mohly na životě manželů plně projevit, je třeba aby nejdříve přijali Boží slovo. V něm manželé objeví nové přikázání lásky, začnou ho praktikovat v osobním životě a budou ho slavit ve svátostech. Tyto svátosti budou láskou oživeny a jejich milost se plně projeví na životě manželů, kteří svátosti přijali. *Takové manželství bude mít normální vlastnosti každé přirozené manželské lásky, ale přece s novým obsahovým významem, který ji nejen tříbí a upevňuje, ale povznáší ji tak vysoko, že se stává vyjádřením zvláštních křesťanských hodnot.⁶³*

3.3.4 Manželství a panenství

Jak jsme již řekli, křesťanství zná dva zvláštní způsoby, jak plně uskutečňovat povolání lidské osoby k lásce: manželství a panenství. Nyní se podíváme na panenství, které je k manželství komplementární, nelze si představit jedno bez druhého. Když se mluví o jednom, je třeba mluvit i o druhém. Totiž panenství pro Boží království není v rozporu s velkou cenou manželství, ale předpokládá ji a potvrzuje. Bez úcty k manželství není možné ani žádné Bohu zasvěcené panenství, protože není-li lidská sexualita pokládána za velkou, Stvořitelem darovanou hodnotu, ztrácí smysl i zřeknutí se jí pro nebeské království.⁶⁴ Na druhou stranu význam panenství pro manželství je v tom, že člověk zasvěcený Bohu, jakoby vstupuje do manželství s Bohem, a tak ukazuje na důležitost manželství ve světě jako znamení pro eschatologickou svatbu Krista s církví. Díky tomuto významu panenství pro manželství musí být manželství chráněno před

⁶¹ JAN PAVEL II., promluva k delegátům „Centre de Liaison des Équipes de Recherche“, 3 (1979), *Insegnamenti di Giovanni Paolo II.*, II, 2 (1979), 1032. In FC 13.

⁶² Srv. PAVEL VI., *Humanae vitae*. AAS 60 (1968), 486n, odst. 9. In FC 13.

⁶³ JAN PAVEL II., *Insegnamenti di Giovanni Paolo II.*, II, 2 (1979), 1032. In FC 13.

⁶⁴ Srv. FC 16.

jakýmkoliv umenšováním. Můžeme tedy říci se svatým Janem Zlatoústým: „*Kdo podceňuje manželství, oslabuje lesk panenství. Kdo je naproti tomu chválí, ten více zdůrazňuje obdivuhodnost panenství a dělá je zářivějším.*“⁶⁵

3.3.5 Úkoly křesťanského manželství a rodiny

Nyní se dostáváme do místa, kdy je vhodné, abychom ukázali na poslání, které má manželství vzhledem k sobě, k Bohu a ke společnosti. Toto poslání vychází z poslání Ježíše Krista jako proroka, kněze a krále.

Ježíš Kristus se jako prorok stal ohlašovatelem Božího království.

Jako kněz je jediným prostředníkem mezi Bohem a lidmi.

Jako král je jediným a nejvyšším pastýřem své církve.

Křesťanští manželé se tedy podílejí na poslání církve a samého Krista;
proroka, když se projevují jako věřící a víru hlásající společenství;
kněze, když žijí jako společenství, které vede dialog s Bohem;
*krále, když jako společenství slouží člověku.*⁶⁶

3.3.5.1 Manželství jako věřící a víru hlásající společenství

Nejdříve je třeba říci, že aby rodina vůbec mohla hlásat víru účinně, musí nejdříve budovat dobré vztahy bratrské a sesterské lásky mezi všemi členy rodiny. Je to předpoklad pro každou další činnost rodiny. Manželství a rodina je společenství osob, které musí být oživováno láskou, *protože bez lásky nemůžou manželé žít, růst a uskutečňovat se.*⁶⁷ Tak je láska mezi mužem a ženou v manželství oduševňována a poháněna vnitřní a trvalou dynamikou, která vede rodinu k stále hlubšímu a těsnějšímu společenství, jež je základem a duší manželského a rodinného života.⁶⁸ Do tohoto poslání být proroky patří jistě také svědectví o manželské jednotě, nerozlučitelnosti a věrnosti, které jsou znamením pro svět. Mohlo by se tedy říci, že společenství je třeba budovat stále znovu a znovu a s jeho budováním vždy začínat bez ohledu na možnost stížených podmínek, například tím, že manželé nebydlí sami, ale jsou obklopení rodiči alespoň jednoho z partnerů, dále dětmi, příbuznými, nebo i jinými spolubydlícími. Ti všichni se mají stát součástí „většího společenství rodiny“, a ne být překážkou

⁶⁵ ZLATOÚSTÝ, J. *De virginitate*. X, PG 48, 540. In FC 16.

⁶⁶ FC 50.

⁶⁷ FC 18.

⁶⁸ Srv. FC 18.

k manželskému a rodinnému společenství.⁶⁹ Toto společenství má být stále vyživováno přijímáním Božího slova, které má být předáváno dál, protože tímto způsobem roste jeho víra.⁷⁰

Už samotné uzavírání svátosti manželství je hlásáním Božího slova. Má se dít uprostřed farního společenství a účast na obřadu uzavírání svátosti manželství se tak stává pro každého svatebčana vyznáním víry před veřejností. *Samotní manželé pak skrze události, problémy, těžkosti denního života a v nich se setkávají s Bohem, který jim staví před oči konkrétní požadavky, které s ohledem na jejich rodinné, společenské a církevní postavení vyplývají z jejich účasti na Kristově lásce k jeho církvi.*⁷¹ Prvním a největším požadavkem je služba evangelium tím, že manželé svým životem a slovem svědčí o Kristu svým dětem. Pak slouží evangelium tím, že svým dětem pomáhají poznat své povolání v církvi, a nakonec také tím, že rozvíjejí svůj křest a biřmování misijním působením, mezi těmi, se kterými jsou v kontaktu, a někteří už nevěří v Boha. *Mají k tomu nástroje v podobě osobně prožívané víry naděje a lásky, svůj mravní život, kterým vyzařují evangelium*⁷², *a dary Ducha svatého.*⁷³

3.3.5.2 Vztah manželů k Bohu

Všeobecné kněžství všech věřících se projevuje také v manželství, jak jsme již ukázali v části věnované věroučné konstituci O církvi. Zde, v adhortaci Jana Pavla II., se toto téma rozvíjí a aplikuje. Nejdříve je představena rodina jako domácí svatyně církve, která prostřednictvím svátostného života, obětováním svého života a modlitbou uskutečňuje svůj kněžský úkol. Tímto způsobem je spojena s celou církví a *je zároveň povolána, aby posvěcovala sebe samu, i církevní společenství a svět.*⁷⁴ Když si muž a žena navzájem udělují svátost manželství, jsou zapojeni do veřejné bohopocty, která se děje v církvi a před církvi. Přijímají tento veliký dar a mají za něj být plni vděčnosti. Po bohoslužebném obřadu, ve kterém si manželé udělili svátost, je Bůh neponechává jim samým, bez pomoci, ale začíná společný život, ve kterém mají oba společně a každý s vlastní odpovědností uskutečňovat povolání ke svatosti. *To probíhá tak, že milost ze svátosti oživovaná vzájemnou láskou dostává zvláštní charakter, který se projeví*

⁶⁹ Srv. FC 21.

⁷⁰ Srv. FC 51.

⁷¹ FC 51.

⁷² LG 12

⁷³ LG 35.

⁷⁴ FC 55.

v „manželské spiritualitě“. Tato spiritualita má vyrůstat podle závěrů synody ze stvoření, smlouvy, kříže, zmrtvýchvstání a znamení.⁷⁵ Jan Pavel II. v adhortaci blíže nespecifikuje a nevykládá tyto pojmy, není tedy u všech jasné, co se jimi myslí. Jednou větou řečeno, jde v posvěcování manželů o to, aby dokázal jeden druhého přijmout takového jaký je se všemi klady i zápory.

Eucharistii a jejímu podílu na manželství se nebudeme záměrně věnovat podrobně, protože by to bylo jen opakování níže řečeného v kapitole o všeobecném kněžství, že: *Eucharistie je vlastním pramenem křesťanského manželství.*⁷⁶ Můžeme však říci, že adhortace opět přidává svou trošku do mlýna, když poukazuje na to, že manželé se účastní mše jako u pramene lásky, kterou potom přinášejí do svého vztahu, a z lásky posilované eucharistií žijí svůj každodenní život. A nejen to, manželé se stávají tím, že jsou účastni na jednom eucharistickém chlebě, znamením a dokonce zpřítomněním univerzální jednoty církve. Článek o manželství a eucharistii výslovně uvádí, že *účast na „obětovaném“ těle a na „prolité“ krvi je nevyčerpatelným zdrojem misionářské a apoštolské činnosti křesťanské rodiny.*⁷⁷ Tak se ukazují pro manžele samotné, i pro celou teologii nedozírné obzory. Je tedy možné, že účast manželů na kněžském poslání Ježíše Krista je pro své spojení s tajemstvím smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista hybatelem apoštolské aktivity kdekoliv na světě. Dokonce i mnohé plody misijního působení mohou být podporovány z osobní odpovědi manželů celého světa na styl života, který nám zanechal Ježíš Kristus. To je však již úvaha, která by svým rozsahem překročila shrnující rámec této práce.

Nejdříve je třeba říci, že svátost křtu po věroučné stránce z člověka poskvrněného dědičnou vinou činí člověka skutečně svatého a nového. Tato novost života vyplývající ze křtu je stálým požadavkem, kterému křesťané nejsou vždy schopni dostát. Nemají však podle encykliky *Humanae vitae* od Pavla VI. *klesat na mysl, ale stále se pokorně a vytrvale utíkat k božímu milosrdenství, které se štědře uděluje ve svátosti pokání.*⁷⁸

Aby křesťanští manželé mohli plně okoušet plody manželství, je třeba, aby se modlili. K životu modlitby jsou totiž povoláni na základě všeobecného kněžství. Je to právě společná modlitba, která vyplývá ze svátosti křtu a manželství. Život modlitby je zároveň také požadavkem těchto svátostí. Prakticky se jejich modlitba uskutečňuje podle Ježíšových slov: „*Opět vám říkám: Jestliže se shodnou na zemi dva z vás na*

⁷⁵ FC 56.

⁷⁶ FC 57.

⁷⁷ FC 57.

⁷⁸ Srv. FC 58.

jakékoli věci a budou o ni prosit, dostanou ji od mého nebeského Otce. neboť kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich (Mt 18,19-21).“ S Ježíšem uprostřed manželé mnohem snáze procházejí všemi životními těžkostmi a nepříjemnými okolnostmi, které je v životě potkávají, protože dostávají od Krista světlo k řešení problémů, které je v životě potkávají. Nesmíme ale zapomínat, že modlitba má dva základní projevy, a to jako modlitba osobní a modlitba liturgická. Modlitba osobní se má v manželství žít Božím slovem. Dále Jan Pavel II., podle svého zvyku, jako velký mariánský ctitel, doporučuje manželům a celým rodinám modlitbu růžence, která by měla pomáhat jednotlivým členům rodiny žít pokorný a pracovitý život jako Panna Maria. Papež v něm vidí nástroj k udržení manželské lásky a rozvinutí manželské spirituality.⁷⁹ Při špatném pochopení významu modlitby by se mohlo stát, že by modlitba byla útekem před denními problémy, ale skutečná modlitba naopak dává popud, aby všichni v rodině dobře plnili jim svěřené úkoly. A nejen to, modlitba je dokonce podmínkou, aby mezi manžely vznikla touha po aktivním životě v církvi a ve světě.⁸⁰

3.3.5.3 Úvod ke královskému poslání manželů

Nyní se dostáváme k rozsáhlejší části adhortace. Je to část, kde se rozebírá manželství a rodina s pohledem upřeným na Krista jako Krále. Jedná se tedy odvozeně od Krista a jeho církve o účast manželů na královském poslání církve. V církvi říkáme běžně tomuto královskému poslání církve pastýřský úřad. Většinou se pod ním, bohužel, vidí pouze hierarchické zřízení církve, které vede jemu svěřený lid. Bohužel je to pro samou hierarchii, protože co by zmohli samotní biskupové s kněžími bez aktivních laiků? Mluví o nich už věroučná konstituce *Lumen gentium* a říká, v souvislosti s královským posláním laiků v církvi, že mají proměňovat společnost.⁸¹ Tito lidé, kteří převážně žijí v manželství, jsou jakoby vojáky v prvních liniích v boji za Boží království. Z čeho se tedy skládá jejich tak velký přínos? Jsou to podle *Familiaris consortio* tyto široké oblasti jejich působení:

- Služba životu;
- Účast na rozvoji společnosti;
- Účast na životě církve.

⁷⁹ Srv. FC 61.

⁸⁰ Srv. FC 62.

⁸¹ Srv. LG 31, 36.

Souhrnně bychom mohli tyto tři oblasti působení nazvat: „Křesťanská rodina, společenství soužící člověku.“ Pojednejme nejdříve trochu obecněji o tomto poslání. Základ je v tom, že manželé mají být obrazem Boží lásky k člověku, ke světu. Biblický základ pro tuto tezi nacházíme v dobře známém úryvku Písma z Listu Efezanům: „*Muži, milujte své ženy, jako si Kristus zamiloval církev a sám se za ni obětoval, aby ji posvětil a očistil...*“, nebo *Kristus pečuje o církev* (Ef 5, 26n;29). Není nezajímavé, že jsme ty samé texty uvedli, když jsme popisovali novozákonní podklad, pro vztah manžela a manželky. Nyní jsme však jakoby o krok dále, právě kvůli tomu, že tento text nevykládá jen vztah muže a ženy v manželství, ale především ukazuje, jak miloval Kristus svou církev. On ji miloval jako prorok, kněz i král zároveň. A jelikož mají manželé účast na prorockém, kněžském a královském poslání Krista, mají i oni společně jako manželé milovat svou církev a všechny lidi. Jedná se totiž v poslání církve i ve svátostném manželství o jediné tajemství Ježíše Krista jako proroka, kněze a krále.

3.3.5.4 Královské poslání manželů

Zde se dostáváme do oblasti působení manželů navenek, vztažení k rodině, ve které žijí, a k celé společnosti. Základem pro toto jejich působení je vzájemná manželská láska, která je i podmínkou úspěšnosti jejich působení ve světě. Manželé dostali při udělení svátosti manželství dar Ducha svatého, který od té chvíle nepřestává působit v jejich životě, a tak v nich rozvíjet nový život. Duch svatý nabízí partnerům vykoupenou lásku, která je základem mravního života manželů. Manželé mají žít zákonem Ducha, kterým, spojení s církví, mají uskutečňovat službu lásky k Bohu a bližním. Že se láska k Bohu a k lidem nevyklučuje, nám ukazuje Ježíš, když říká: „*Amen, pravím vám, cokoliv jste učinili jednomu z těchto nepatrných bratrů, mně jste učinili* (Mt 25, 40).“ Láska se nezastavuje jen u bratrů ve víře, neboť „každý člověk je můj bratr“. V každém umí láska odhalit Kristovu tvář, bratra, který potřebuje lásku a pomoc. Čím více manželů se připojí k tomuto stylu života, tím více bude rodina přispívat ke skutečnému lidskému rozvoji. Synoda povahu tohoto rozvoje shrnula v poselství rodinám takto: „*Další úkol rodiny záleží v tom, aby vychovala člověka, schopného lásky, a pěstovala lásku ve všech mezilidských vztazích. Nesmí se tedy uzavírat sama do sebe, ale musí být otevřená pro*

*společnost a být podněcována smyslem pro spravedlnost a starostí o bližního, i smyslem pro vlastní zodpovědnost za celou společnost.*⁸²

I. Služba životu

Nyní se vraťme k prvnímu úkolu manželů, který přijali od samotného Krista, Krále, a tím je služba životu. Tímto tématem se zabývá adhortace ve dvou podkapitolách:

Předávání života (čl. 28-35);

Výchova (čl. 36-41).

Nejdříve shrneme nauku církve o předávání lidského života.

Adhortace navazuje na pastorální konstituci *Gaudium et spes*⁸³ a encykliku *Humanae vitae* Pavla VI.⁸⁴ Zde papež zdůrazňuje, že podstatou učení církve je *Bohem stanovená neoddělitelnost dvojího významu manželského úkolu: láskyplného sjednocení a plození. Člověk nesmí tento dvojí význam odtrhnout.*⁸⁵ Dále tuto myšlenku rozvádí a říká, že je vyloučeno jako samo o sobě nedovolené každé jednání, které by *buď s vyhlídkou na manželský styk nebo při něm nebo při rozvíjení jeho přirozených účinků mělo za cíl znemožnit početí nebo by bylo prostředkem vedoucím k tomuto cíli.*⁸⁶ Tyto výroky papeže zaznívají tři roky po ukončení II. vatikánského koncilu a jistě byly s napětím očekávány. Pavel VI. si totiž na koncilu vyžádal, aby byla zřízena odborná komise, která by pečlivě ze všech hledisek prozkoumala nevyřešené otázky kolem plození, aby mohl později vynést rozhodnutí, jak jsme již uvedli v kapitole věnované konstituci *Gaudium et spes*.

Církev si mravní normu nevymyslela, ale přijímá ji z přirozeného zákona, který Bůh vložil do srdce každého člověka při stvoření (Gn 1,27). Proto se církev vnímá jako vykladatelka mravní normy a je jí také samozřejmě vázána. Zároveň tuto mravní normu chrání před jejím popíráním nebo špatnou interpretací. Také nezastírá, že je třeba vyvinout veliké úsilí o dosažení této normy. *Ale zároveň učí, že mezi Božími zákony, podle kterých se předává život, a povinností pěstovat ryzí manželskou lásku, nemůže být*

⁸² Poselství 6. biskupské synody křesťanským rodinám v současném světě, 12 (24. října 1980). In FC 64.

⁸³ Srv. Např. GS 50.

⁸⁴ PAVEL VI., *Humanae vitae*. AAS 60 (1968), 488. Encyklika prohlašuje v propozicích 21: „Církev vyzývá lidi, aby zachovávali příkazy přirozeného zákona, a vysvětluje ho svým učením. Zároveň učí, že je třeba, aby si i každý manželský úkon podržel svůj vnitřní smysl, jímž je předání lidského života.“ In FC k poznámce č. 83.

⁸⁵ *Tamtéž*, 12.

⁸⁶ *Tamtéž*, 14.

žádný skutečný rozpor.⁸⁷ Mohlo by se zdát, že ji mnoho nezajímá, jak je náročný život podle takové normy. Avšak chce, aby člověk mravní normu pochopil a začal podle ní jednat. Je ochotna mu ji vysvětlovat a povzbuzovat ho v uskutečňování konkrétních malých kroků, podle toho, co už člověk z mravní normy pochopil a přijal. Církvi tedy není jedno, co manželé prožívají, a když ze slabosti mravní normu porušují. Uvědomuje si, že je třeba manželům pomoci, a chce se nasadit při vytváření podmínek, které jsou nutné, aby norma mohla být žitá. Pro katolíky nabízí svátostnou pomoc, dále pro všechny věřící v křesťanského Boha nabízí modlitbu. Nakonec chce pomáhat všem manželům tím, že je bude učit lépe poznávat tělo a cykly plodnosti. Nezanedbatelnou součástí vytváření podmínek pro život podle mravní normy je také výchova k sebeovládání, kterého člověk dosáhne tím, že se bude starat o to, aby měl čisté srdce (Mt 5,8). *Jedná se tedy o vytvoření a udržení všech lidských – psychologických, mravních a duchovních – podmínek, které jsou nezbytné, aby mravní hodnota a mravní norma mohly být chápány a prožívány.*⁸⁸ Pak bude možné pro větší počet manželských párů pochopit morální rozdíl mezi antikoncepcí a volbou vhodného období. Jde totiž o to, že antikoncepce může vést a často vede k tomu, že lidská sexualita je využívána jako předmět k uspokojení sobeckých tužeb. Jde tu v podstatě o oddělování duše od těla, když není přijímán celý partner ve své důstojnosti, kterou má od Stvořitele, ale hlavně jeho tělo. Rozhodnutí pro přirozený rytmus s sebou nese důležitý prvek, který mezi partnery často chybí nebo je nedostačující, a tím je vzájemný dialog. K tomuto dialogu je třeba mít úctu před druhým člověkem, být ochotný pro něho něco udělat, nebo se pro něho něčeho zříci. Můžeme tedy říci že: *Přijmout cyklus a dialog znamená uznat současně duchovní i tělesný ráz manželského spojení a prožívat osobní lásku s věrností, jakou vyžaduje.*⁸⁹ Pak bude možné opět objevit kousek ze ztraceného ráje. Sexualita opět nabude své stvořitelské krásy, tím, že manželské spojení bude obohaceno hodnotami, jakou je například něžnost a skutečná oddanost, beze strachu, a ve vnitřní jednotě každého partnera zvlášť i obou dohromady. Navrácení se k tak vysokému ideálu, o kterém by se mohlo zdát, že je nereálný, ale není tomu tak, je třeba stoupat pomalu, ale jistě. Každá manželská dvojice ve svém mravním životě je jinak vybavena a žije v jiné situaci, ale to nebrání tomu, že Bůh vede každého z partnerů k dokonalosti takovým způsobem, jakého je daný člověk v dané chvíli schopen. *Proto člověk poznává,*

⁸⁷ GS 51.

⁸⁸ FC 33.

⁸⁹ FC 32.

miluje a uvádí ve skutek mravní dobro podle stupně svého vlastního růstu.⁹⁰ Papež Jan Pavel II. k tomuto postupnému vývoji mravního života dodává: „Není možné postupnou cestu chápat jako odstupňování zákona, jako kdyby byly v Božím zákoně různé stupně a druhy přikázání, rozdílné podle lidí a situací. Všichni manželé jsou podle Božího plánu povoláni ke svatosti v manželství a toto vznešené povolání se uskutečňuje v té míře, v jaké je lidská osoba schopna odpovídat na Boží přikázání a důvěřuje s jasnou myslí v Boží milost a v oporu vlastní vůle.“⁹¹ K tomuto růstu paradoxně pomáhá také to, že manželé podstupují v životě různé náročné situace, které často s sebou přinášejí utrpení nejrůznějšího charakteru. Zůstává jen jedna stále platná pravda, že nelze dojít ke vzkříšení bez předcházejícího utrpení. Pak můžeme pochopit, že je to právě kříž, který pomáhá manželům, aby se jejich vztah prohloubil a také, aby byli lépe disponováni přijmout náročný, ale krásný život podle Božího zákona.⁹² I tehdy, když manželé tento nový život ochotně přijmou, přicházejí chvíle, kdy se manželství prověřuje, a není při tom těžké rozejít se svým životem s mravní normou. Přicházejí chvíle, kdy manželé na své lidské a duchovní cestě upadají ze slabosti nebo z jiných důvodů do hříchu. V tu chvíli jim je třeba pomoci vhodným způsobem:

- aby si uvědomili svůj hřích;
- obnovili své úsilí o zachovávání mravního zákona;
- přistupovali s důvěrou ke svátosti smíření.⁹³

To jsou nástroje, kterými je možné začínat ve svém vztahu k Bohu stále znovu, s důvěrou v posilu Boží. Tím, že člověk klesne ve svém mravním životě neznamená, že se nemůže opět postavit a začít znovu. Dokonce je to požadavek a čím dříve k tomuto zvednutí se z hříchu dojde, tím lépe.

Dále by v tomto procesu obnovy na lidské a duchovní cestě manželů neměla chybět upřímná a stálá touha po pravdě. Po pravdivých základech, na kterých se zakládají mravní normy. Nakonec by neměli přestat toužit po Bohu, po pravdě o sobě samém a o člověku. V tomto životním a nikdy nekončícím úkolu je *nanejvýš důležitý jednotný mravní a pastorační úsudek kněží. Tato jednotnost se musí pečlivě hledat a zajistit, aby věřící nemuseli trpět rozpory ve svědomí.*⁹⁴ Jde tedy o to, aby věřící toužící a hledající pravdu o svém životním stavu a životu podle ve vznešeného povolání pravdu nacházeli

⁹⁰ FC 34.

⁹¹ FC 34.

⁹² Srv. FC 34.

⁹³ Srv. FC 34.

⁹⁴ PAVEL VI., *Humanae vitae*. AAS 60 (1968), 501, odst.28, In. FC 34.

a mohli ji přijímat a srovnávat s ní svůj život. Na koho jiného by se měli obracet, ne-li na služebníky církve. Manželé od nich očekávají pravdu a mají na ni svaté právo.

Nyní se krátce podíváme na výchovu dětí, ale s pohledem upřeným hlavně na manžele, protože ti jsou v popředí našeho zájmu. Jsou to právě manželé, kteří dostávají od Boha nezadatelný úkol vychovávat své děti. Jsou pro ně darem od Boha a jsou povoláni k tomu, aby jim pomáhali objevovat krásu života s Bohem. Na II. vatikánském koncilu byla výchova dětí označena dokonce za přísnou povinnost. Koncil doslova říká: *„Poněvadž rodiče dávají dětem život, mají velmi přísnou povinnost je vychovávat. Proto ať jsou uznáváni za jejich první a hlavní vychovatele. Tento úkol výchovy je tak důležitý, že se dá těžko nahradit tam, kde chybí. Rodiče mají totiž vytvořit takové rodinné prostředí, oživované láskou a úctou k Bohu i k lidem, že celá výchova dětí, o stránce osobní i společenské, je jím proniknuta. A tak je rodina první školou občanských ctností, které potřebuje každá společnost.“*⁹⁵ Není jednoduše možné, aby kdokoliv rodičům právo výchovy upíral, protože tvoří podstatnou součást manželství. Je to právo, které manželé přijímají přímo od Boha, který toto právo vložil do manželství. A právě z toho vyplývá, že manžele nemůže ve výchově jejich dětí nikdo plně zastoupit. Právo na výchovu s sebou však přináší také požadavek opravdové lásky mezi manžely. Je to právě jejich vzájemná láska, která jako by vytváří prostředí, ve kterém se v rodině „dýchá“. Podle lásky rodičů se v rodině „dýchá“ buď dobře, nebo špatně. To má velký vliv na děti, které v tomto „ovzduší“ rodinné atmosféry musí vyrůstat. Děti se od rodičů učí buď kladnému vztahu k člověku obecně, a získávají podvědomě mnoho dobrých vlastností do života. To, jak se chovají děti a zda jsou šťastné, ukazuje také na vztah rodičů. Děti, které se po lidské stránce dobře vyvíjejí, jsou také plodem vzájemné lásky mezi rodiči. Tato láska se stává „plodnou“ v okamžiku, kdy je mezi manžely ochota k oběti jeden pro druhého a společně pro děti. Jde o docela běžnou a lidskou ochotu být připraven pomoci ve prospěch rodiny.

Potom se může stát, a je to žádoucí, aby se rodiče nezajímali jen o své děti, ale aby měli také otevřené oči pro okolní rodiny a jejich děti, které nějakým způsobem strádají. Nejde hned o nějakou hmotnou pomoc, ale jde spíše o morální lidskou, a třeba i podporu „slabého“ svědomí, které člověk snadno, alespoň na čas, potlačí. Je pochopitelné, že každá rodina má svých starostí dost, ale přesto není ztrátou času, když se rodiny mezi sebou schází a jsou otevřené přijímat mezi sebe i jiné rodiny s jejich dětmi.

V této kapitole o službě životu v širokém smyslu slova jsme viděli, jak jsou manželé součástí Božího plánu s člověkem a stávají se tak Božími spolupracovníky. Tuto službu vykonávají především svým životem, tím, že stojí na straně života a sami uskutečňují Boží plán, který s ním i Bůh má. Viděli jsme také, že církev má zájem o manžele a chce jim pomoci v životě podle mravní normy v jejich životní situaci. Manželé se však nemají vzdávat před nároky mravního zákona, ale snažit se podle něho upřímně žít. Když pak přijdou děti, nemá nikdo právo jim upírat právo na dobrou výchovu k základním lidským hodnotám. Tyto jejich kvality mohou pak být světlem pro ostatní rodiny a neslouží tak jen sobě, ale celé společnosti. Tímto se již dostáváme k účasti manželů na společenském rozvoji.

II. Účast na rozvoji společnosti

Nacházíme se stále v účasti manželů na královském poslání Krista, který se stará o svůj lid. V této kapitole navazujeme na předchozí, protože účast na rozvoji společnosti vyrůstá z dobrého rodinného zázemí. To umožňuje člověku, aby si osvojil potřebný smysl pro spravedlnost a solidaritu, které je ve světě tolik zapotřebí. Rodina byla a zůstává základní buňkou lidské společnosti, protože z ní vyrůstají občané, kteří společnost utvářejí. Proto se nesmí rodina společnosti a ostatním občanům uzavírat a žít jen pro sebe, ale její povaha má být otevřená vůči společnosti a jejím potřebám. Tak se rodina podle slov synodálních otců stává *původním místem a nejúčinnějším prostředkem zlidštění a personalizace společnosti. Spolupůsobí svým vlastním a hlubokým způsobem při utváření světa, neboť umožňuje opravdu lidský život, a to především ochranou a sdělováním ctností a pozitivních hodnot.*⁹⁶ Každý člen má v takové rodině skutečný domov v anonymitě společnosti, nachází tak svou identitu a zařazuje se do společnosti. Ve společnosti by se manželé měli zapojit především v oblasti, kde už nestačí veřejná sociální péče a ve svých domech pěstovat pohostinnost. Ta je úkolem každé křesťanské rodiny v dnešní společnosti. Tak bude možné překonat ještě stále trvajících individualistickou morálku,⁹⁷ která je častým dědictvím minulosti. Překonání obzoru vlastního prospěchu má uvolnit prostor, aby se manželé podle svých možností podíleli na „rodinné politice“. Ona je hlavním nástrojem státu v oblasti rodiny a když se sami manželé nebudou o svá práva zasazovat, budou první, kdo na to doplatí. Stát by měl

⁹⁵ GE 3.

⁹⁶ FC 43.

⁹⁷ Srv. GS 30.

rodinu podporovat podle pravidla subsidiarity, aby bylo rodině skutečně pomoci a manželé se rozhodli pro vlastní odpovědnost za fungování rodiny.

Na různých místech světa se menším, nebo větším způsobem porušují základní požadavky pro životy lidí, a proto i celých rodin. Biskupové celého světa proto na synodě reagovali tím, že sepsali práva rodiny. Mezi body, které se týkají nejrůznějších oblastí života rodiny, uvedeme jen některé, které se týkají života manželů. Jsou to např.:

- *právo na vlastní odpovědnost v předávání života a ve výchově dětí;*
- *právo na manželské a rodinné soukromí;*
- *právo na trvalost manželského svazku a instituce manželství;*
- *právo vyjadřovat a hájit své požadavky před hospodářskými, společenskými a kulturními orgány na vyšší i nižší úrovni, ať osobně nebo pomocí spolku.⁹⁸*

Zvláštní a nezadatelný úkol mají manželé, kteří žijí svátostným životem, neboť jsou posilováni milostí od Boha ke všem úkolům, které mají ve společnosti zastávat. Je žádoucí, aby se takové rodiny navzájem znaly mezi sebou, nakolik je to možné, a vytvářelo se tak v nich vědomí, že patří k sobě. Že jsou jedním Božím lidem, který má mezi jednotlivými členy udržovat dobré vztahy, aby se tak mohli stát znamením pro svět. Jedná se především o duchovní společenství křesťanských rodin, které láskou vytvářejí duchovní energii, která působí, že mezi lidmi klíčí, šíří se a rozvíjí spravedlnost a smíření, bratrství a mír.⁹⁹

III. Účast manželů a rodiny na poslání církve

I toto poslání zapadá do rámce účasti manželů na poslání Ježíše Krista jako krále. Kristus je v tomto poslání ve vztahu ke svému královskému lidu, to je k církvi. Církev od něho přijímá jeho vlastní úkol, to je, rodit člověka k „novému životu“. Ona, jako matka, dává vzniknout křesťanskému manželství, vede je a chrání, a tak plní svůj díl na pastýřském vedení samotného Krista. Manželé jsou jakoby zrozeni uprostřed Božího lidu a pro Boží lid, kterým je církev. Nestačí však jen, aby se křesťanské manželství v církvi „narodilo“, ale je třeba, aby mu církev dávala potřebné prostředky k růstu. Děje se tak hlavně hlásáním Božího slova, podle kterého mají manželé žít a které má manželům pomoci k pochopení a prožití své vlastní identity. Dále jsou nepostradatelnou součástí života manželů svátosti a život z nich, neboť jim dávají růst v lásce k vlastnímu posvěcení a k plnění jim vlastním úkolům. Třetí a ne méně důležitou součástí vedení

⁹⁸ Srv. Propozice 42, biskupská synoda o rodině z roku 1980. In FC 46.

⁹⁹ Srv. FC 48.

manželů a celých rodin je hlásání přikázání lásky, která otvírá srdce partnerů jednoho k druhému, ke svým dětem, k nejbližší rodině a uschopňuje ke službě pro ně, v lásce, kterou nás miloval Kristus. Manželé jsou tedy církví vychováváni, a jsou do ní hluboce zapojeni. Dostávají dary a milost společenství s Bohem ze svátostí, aby mohli pracovat pro církev. Dary a plody života společenství života s Bohem si nemohou nechat pro sebe, ale mají se o ně dělit svým slovem, a dále svým svědectvím života ve společenství. Tak se stávají spolu s církví spásonosným společenstvím.¹⁰⁰ To je vlastní úkol manželství a rodiny v církvi a pro církev, jak říká II. vatikánský koncil: „*Rodina se bude velkomyslně sdílet o své duchovní bohatství i s ostatními rodinami. Protože křesťanská rodina povstává z manželství, které je obrazem úmluvy lásky mezi Kristem a církví, a účastí na něm přispěje k poznání živé Spasitelovy přítomnosti ve světě a pravé povahy církve jak manželskou láskou, velkomyslnou plodností, jednotou a věrností, tak i láskyplnou spoluprací všech členů.*“¹⁰¹ Křesťanští manželé jsou povolání, aby nezůstávali jen spolu sami, ale aby se spojili s nejbližšími manžely a v tomto jejich konkrétním společenství, aby docházelo ke vzájemnému sdělování radostí a bolestí, které jsou součástí každého manželství a rodiny.

V tom všem, co bylo výše popsáno, manželé budují Boží království a především ho budují v každodenních situacích, které prožívají. V nich se jako by manželská láska vyjadřuje a uskutečňuje. Manželé tak mohou prožívat svou plnou účast na poslání církve, které je velmi široké.

3.3.6 Ohrožení instituce manželství

Realita života manželů není často taková, jak je popisována v minulých kapitolách. Je to asi proto, že manželství, které je v adhortaci představováno, je určitý ideál, ke kterému manželství má směřovat. Není to tak, že kdo ideálu nedosahuje, má být odsuzován, ale naopak se mu má věnovat větší péče, aby se chtěl ideálu přiblížit. Je také mnoho různých okolností, kterým manželé podléhají a které nemohou často ani sami ovlivnit. Tyto okolnosti jsou potom menší nebo větší zátěží pro manžele samé a nejedno manželství se pod nimi hroutí. Jedná se hlavně o okolnosti rodinného života, které jsou zasazeny do kulturní, hospodářské a právní struktury státu. A jelikož církev nechce stát mimo tohoto dění, ba ani nemůže, chce projevovat instituci manželství velkou pozornost právě v konkrétních situacích, ve kterých se manželé nacházejí. Adhortace

¹⁰⁰ Srv. FC 49.

vyjmenovává množství různých situací, ve kterých rodiny žijí. Mezi nimi jsou zvláště aktuální do našich podmínek manželé bez přátel, rodiny neúplné, kde chybí jeden z rodičů, rodiny s dětmi tělesně či duševně postiženými nebo propadlými drogám, rodiny alkoholiků a staří lidé, kteří jsou nezřídka nuceni žít osaměle. Dále mluví o smíšených manželstvích, které tvoří katolická strana s partnerem jiného vyznání, nebo s partnerem, který nevěří v Boha. Obtíže vyvstávají zvláště, když se jedná o víru, která není často dostatečně pevná a živá, a tak není dětem často poskytnuta náležitá katolická výchova. Mezi manžely může docházet k nerespektování náboženské svobody a jiným problémům. Obtíže zase jiného charakteru mohou být způsobeny tím, že dospívající se často vzdalují rodičům i víře. To všechno jsou situace, ve kterých chce církve, konkrétně vyjádřená diecézí a farností, stát po boku manželů a jejich těžkostí.¹⁰²

Synoda, která se konala před napsáním této adhortace, nechtěla pouze nově předložit nauku o manželství a rodině, a už se dále nezajímala zda někdo bere život podle Božího zákona za svůj. Nebo, že by se o manžele zajímala jen z toho důvodu, aby nešvary v manželství odsuzovala a manžele volala k odpovědnosti. Také se nechtěla zabývat rodinou jen po duchovní stránce, ale hledala, jak být nablízku manželům, kteří žijí neregulérním způsobem v církvi a ve společnosti. Synodní otcové ze svých diecézí jasně viděli, že na život, který se nežije podle Božího zákona, doplácí v první řadě manželé sami, a pak i společnost, jejíž jsou součástí.¹⁰³ Proto s velkou naléhavostí rozvíjejí naléhavá doporučení pro všechny oblasti pastorační rodin, aby se jejich situace co možná nejvíce zlepšila po sociální, lidské a duchovní stránce.

3.3.7 Závěrečná poznámka k Familiaris consortio

Realita velkého množství manželů a to i katolických¹⁰⁴ je taková, že jde jen těžko mluvit o manželství tak jak bylo popsáno v minulých kapitolách o úkolech manželů. Manželství tam bylo předloženo jako láskyplné společenství, kteří kvalitně vychovávají své děti a ještě se angažují v církvi a ve společnosti. Takové manželství jsme nazývali „nové“, nebo „vykoupené“. Je třeba zdůraznit, že „radostná zvěst o rodině“ neplatí jen pro těchto pár „nových“ manželství, ale je to naléhavá nabídka pro všechny manželské páry v církvi. Vyjádřením „radostná zvěst o rodině“ se zde myslí církve, která má

¹⁰¹ GS 48.

¹⁰² Srv. FC 77, 78.

¹⁰³ Srv. FC 79.

¹⁰⁴ Srv. FC 79.

konkrétní vyjádření v diecézi a farnosti, kde manželé žijí.¹⁰⁵ Církev nikoho nenutí. Pociťuje však velmi silně potřebu ukazovat Boží plán s manželstvím všem. Důvěřuje přitom v Ježíše Krista, od kterého přijala své poslání hlásat radostnou zvěst o manželství.

3.4 Srovnání Kodexu kanonického práva z roku 1917 a Kodexu kanonického práva z roku 1983 v pohledu na manželství

Již v kapitole o manželství v *Gaudium et spes* jsme upozornili na to, že je rozdíl v pojetí obou kodexů, co se týče manželství. Každý z kodexů má svůj věroučný základ na kterém staví, ale nelze říci, že by se zásadně od sebe lišily. Nyní tedy porovnáme sled kapitol obou kodexů, abychom viděli, jak se liší už v samotném uspořádání, a potom se zastavíme krátce u pojmu, cílů, vlastností, účinků manželství a manželského souhlasu. V CIC z roku 1917 (dále jen CIC 1917) se manželstvím zabývají kánony 1012 – 1066. V CIC z roku 1983 (dále jen CIC 1983) se manželstvím zabývají kánony 1055 – 1165. Každá stať v CIC o manželství má úvod obecnějšího charakteru, avšak ne menší závaznosti. V CIC 1983 tomuto úvodu chybí některý kánon, nebo paragraf, z důvodu zastaralosti, a proto není uveden. Některý kánon byl naopak přidán. V kapitolách je pak řazení následující:

Tab. 1 Porovnání kapitol v CIC z roku 1917 a CIC z roku 1983

kapitola	CIC 1917	CIC 1983
1	Předběžné šetření a ohlášky	Pastorační péče a příprava na uzavření manželství ¹⁰⁶
2	Manželské překážky obecně	Manželské překážky obecně
3	Zabraňující překážky	Manželské překážky jednotlivě
4	Vylučující překážky	Manželský souhlas
5	Manželský souhlas	Forma uzavření manželství
6	Forma uzavření manželství	Smíšená manželství ¹⁰⁷

¹⁰⁵ Srv. FC 85.

¹⁰⁶ V této kapitole CIC 1983 je také obsaženo předběžné šetření před uzavřením manželství, ale není uvedeno výslovně v názvu jako u CIC 1917. V názvu CIC 1983 je zřetelná snaha, aby se zdůraznil pastorační aspekt všeho toho, co je třeba vykonat před uzavřením manželství.

¹⁰⁷ Tato kapitola ukazuje na nutnou potřebu církve vyrovnat se s narůstajícím počtem smíšených manželství, kdy je druhá strana jiného vyznání nebo nevěří v Boha. Ještě podle CIC 1917 kán. 1060 bylo dáno, že je-li nebezpečí odvrácení od víry u katolického manžela a dětí, zakazuje se manželství dokonce

7	Tajné uzavření manželství	Tajné uzavření manželství
8	Doba a místo uzavření manželství	Účinky manželství
9	Účinky manželství	Odloučení manželů
10	Odloučení manželů	Zplatnění manželství
11	Zplatnění manželství	

V tabulce můžeme vidět, že v CIC 1917 jsou v kap. 1. uvedeny ohlášky, které se dnes již v této formě nepraktikují, ale nebyly zrušeny. Dále v kap. 3. a 4. jsou uvedeny zabraňující a vylučující překážky k manželství, z nichž zabraňující jsou inkorporovány do CIC 1983 v kap. 6. s názvem: Smíšená manželství. Vylučující překážky se nacházejí v novém kodexu v kap. 3. s názvem: Manželské překážky jednotlivě. V obou případech došlo v překážkách vlivem II. vatikánského koncilu k výrazným změnám. Dále je v CIC 1917 jedna celá kapitola věnovaná době a místu uzavření manželství, jež se v CIC 1983 věnuje jen pár kánonů.

Předešlé srovnání obou kodexů nám mělo jen posloužit k tomu, abychom lépe pochopili přínos II. vatikánského koncilu a z něj vyplývajícího CIC z roku 1983. Zastavme se nejdříve u pojmu manželství, jak ho chápou oba kodexy.

3.4.1 Pojem manželství v CIC 1917 a CIC 1983

*CIC 1983 používá jako výraz pro manželství vedle výrazu /matrimonium/ též obrat /nuptiae/ a /coniugum/. Tyto výrazy mohou stejnou měrou značit jak manželství samé, tak i jeho uzavření.*¹⁰⁸

Výchozím ustanovením kanonického uspořádání svátosti manželství je kán. 1055-§1: *Manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejvnitřnější společenství celého života, zaměřeného svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí, je mezi pokřtěnými povýšen Ježíšem Kristem na svátost. Toto ustanovení si nečiní nárok být definicí v obvyklém významu, ale chce podat výchozí pojem pro manželství po II. vatikánském koncilu.*¹⁰⁹ Podstatné je pro nás to, že CIC 1983 opakuje v tomto výchozím kánonu výchozí kánon CIC 1917 (kán. 1012-§1), avšak navíc do něj

samým božským právem. Kněží měli potom povinnost podle kán. 1064, jak jen mohou, zdržovat věřící od smíšených sňatků.

¹⁰⁸ KAISER, M. *Grundfragen des Kirchlichen Eherechts*. In *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1983, s. 731. In SLAVÍK, M. *Manželství – od snů k realitě*. Praha: Pastorační středisko 1998, s. 26.

¹⁰⁹ SLAVÍK, M. *Manželství – od snů k realitě*. Praha 1998, s. 26.

vkládá hned v úvodních slovech stati o manželství důležitý poznatek II. vatikánského koncilu. Jím je, že se v manželství jedná o *nejvnitřnější společenství /consortium/ celého života zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí.*¹¹⁰ Toto vyjádření bychom v CIC 1917 marně hledali, je to skutečně velký přínos v chápání manželství.

3.4.2 Cíle manželství

CIC z roku 1983 záměrně nepoužívá terminologii /prvotního a druhotného cíle¹¹¹/ manželství, aby to nevyvolávalo dojem, že jeden je vznešenější než druhý. Kodex z roku 1917 o cílech manželství mluví jasně: *Prvotní účel manželství je plodit a vychovávat potomstvo; podružný vzájemná pomoc a prostředek kukojení žádostivosti.*¹¹² To, co je skutečnou podstatou této nauky o cílech manželství, je inkorporováno do (kán. 1055-§1) v CIC 1983. Stalo se tak něco velmi neobvyklého a to, že (kán. 1055-§1) *se týká dvou zásadně odlišných témat: tzv. nauky o cíli manželství a smluvního (svátostného) charakteru manželství.*¹¹³ Nová pokoncilní nauka o cílech manželství je formulována ve slovech výchozího kánonu takto: *Jedná se o nejvnitřnější společenství /consortium/ celého života zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí.*¹¹⁴ *Postavení těchto cílů vedle sebe dává jasně najevo, že manželství je víc než legitimní instituce na rozmnožování lidského rodu, že není založeno jen k pohlavnímu sjednocování, ale samo v sobě má hodnotu jako prostředí růstu a osobnostního dozrání muže a ženy. Toto je nutné zdůrazňovat zejména tam, kde bezdětnost manželů je nikoli výsledkem neschopnosti souložit nebo dokonce pohrdání Stvořitelem, nýbrž důsledkem neplodnosti.*¹¹⁵

Vlastnosti manželství jsou popsány stejnou formulací v obou kodexech. Jedná se o podstatnou vlastnost jednoty a nerozlučitelnosti.

¹¹⁰ CIC 1983, kán. 1055-§1.

¹¹¹ Srv. CIC 1917, kán. 1013-§1; Český překlad podle latinského originálu pořídil František Kop se spolupracovníky. Jedná se o pracovní text komise pro překlad Kodexu při CMB fakultě v Praze, pobočce v Olomouci z roku 1948, II. část.

¹¹² CIC 1917, kán. 1013-§1, latinský text zní: *Matrimonii finis primarius es procreatio atque educatio prolis; secundarius mutuum adiutorium et remedium concupiscentiae.*

¹¹³ SEBOTT, R. *Das neue kirchliche Eherecht*. Frankfurt am Main: Verlag Josef Knecht, 1983, s. 15. In SLAVÍK, M. *Manželství – od snů k realitě*. Praha 1998, s. 26.

¹¹⁴ CIC 1983, kán. 1055-§1.

¹¹⁵ SLAVÍK, M. *Manželství – od snů k realitě*. Praha 1998, s. 33.

3.4.3 Manželský souhlas

Zde se dostáváme k zajímavé otázce manželského souhlasu, protože jeho formulace je v obou námi porovnávaných kodexech odlišná. Pro přehlednost nejdříve uvedeme oba texty, abychom viděli, co mají obě vyjádření společného a v čem se liší. První paragraf je u obou kodexů stejný, proto ho nebudeme ani uvádět. Druhý stojí takto:

CIC 1917 kán.1081-§2: *Manželský souhlas je projev vůle, jímž obě strany si odevzdávají a přijímají trvalé a výlučné právo na tělo se zřetelem k úkonům o sobě způsobilým k plození potomstva.*¹¹⁶

CIC 1983 kán. 1057-§2: *Manželský souhlas je úkon vůle, jímž se muž a žena sami sobě navzájem neodvolatelnou dohodou odevzdávají a přijímají za účelem vytvoření manželství.*¹¹⁷

Při pozorném čtení obou paragrafů není možné si nevšimnout důležitých změn. První je v tom, že v první formulaci si muž a žena odevzdávají a přijímají navzájem právo na tělo toho druhého. V druhé formulaci nejde o právo na tělo toho druhého, ale o odevzdání sebe sama partnerovi a přijetí partnera v jeho celistvosti.

Další nezanedbatelná různost paragrafů je v tom, že v novějším znění úplně chybí zmínka, že manželské spojení musí být *vždy se zřetelem k úkonům o sobě způsobilým k plození potomstva.*¹¹⁸ Je to proto, že manželství má hodnotu samo o sobě, i když není možné, aby manželé měli děti, např. z důvodu neplodnosti manželského páru, nebo jeho stáří.¹¹⁹ Pouhá *neplodnost manželství ani nezakazuje, ani nezneplatňuje.* (Kán. 1084-§3) Tímto je dosvědčeno, proč druhý paragraf v novém kodexu nemluví o nutnosti otevřenosti k plození, když jednoduše není možná. *Ukazuje se, že vzájemná pomoc a prospěch manželů je důvodem dostatečně důstojným pro vznik a trvání manželství, i když je neplodné ze zdravotních důvodů. Soulož je tedy zcela morálně oprávněná i legitimní, i když nemůže být počat nový život.*¹²⁰

Ještě je třeba se zmínit, že námi probíraný kán. 1057 byl v CIC 1983 vyjmutý z původního zařazení CIC 1917 do kapitoly o Manželském souhlasu a byl přesunutý do úvodních kánonů stati o manželství CIC 1983, s velkou pravděpodobností pro svou

¹¹⁶ Latinské znění textu je následující: *Consensus matrimonialis es actus voluntatis quo utraque pars tradit et acceptat ius in corpus, perpetuum et exclusivum, in ordine ad actus per se aptos ad prolis generationem.*

¹¹⁷ *Consensus matrimonialis est actus voluntatis, quo vir et mulier foedere irrevocabili sese mutuo tradunt et accipiunt ad constituendum matrimonium.*

¹¹⁸ CIC 1917, kán. 1081-§2.

¹¹⁹ Tento postoj nachází svou odezvu i ve Svatebních obřadech, kde je možno vynechat případně otázku ohledně potomstva v případě nevhodnosti např. věk, známá neplodnost atd.

¹²⁰ SLAVÍK, M. *Manželství – od snů k realitě*. Praha 1998, s. 34.

závažnost. Jinak je celá kapitola o manželském souhlasu oproti této kapitole v CIC 1917 v novém kodexu beze změn.

Účinky manželství jsou v obou kodexech popsány stejně, a je s podivem, že se to týká i manželských úkonů, na které mají oba manželé stejné právo a stejnou povinnost.¹²¹ Bývají totiž mezi lidmi někdy slyšet slova o tzv. manželské povinnosti. Jestliže se v praxi zneužívala, bylo to v rozporu s církevním právem. Nyní jen dodejme, že většina kánonů zůstala v původním znění CIC 1917. Hlavní změny jsme se snažili popsat v předešlých kapitolách.

Pohled na instituci manželství v církevním právu nám ukázal, že se klade větší důraz na osobní společenství manželů, než v období, kdy byl platný CIC z roku 1917. Změny vyšly z II. vatikánského koncilu na základě konstituce *Gaudium et spes* a v ní kapitoly o manželství. S důrazem na vzájemnou lásku parterů byl také vznesen požadavek výchovy budoucích manželských generací.¹²² Na ten odpověděla již důkladně rozebraná adhortace *Familiaris consortio*, ale přesto bylo třeba se přípravou na manželství zabývat důkladněji. K tomu nám pomůže následující kapitola pojednávající o přípravě na manželství.

3.5 Příprava na svátost manželství – dokument Papežské rady pro rodinu

Nyní se budeme podrobně zabývat přípravou na manželství podle dokumentu Papežské rady pro rodinu s názvem: *Příprava na svátost manželství*.¹²³ Tento dokument je napsán v duchu toho, co bylo o přípravě na manželství napsáno ve *Familiaris consortio*, a také se na něj odvolává. Není nedůležité, že v adhortaci najdeme důležité postřehy, které v dokumentu Papežské rady pro rodinu nenacházíme. Jelikož mají oba texty stejnou základní strukturu, zdá se být vhodné začlenit výchozí myšlenky o přípravě na manželství z adhortace do podrobnějšího shrnutí dokumentu Papežské rady pro rodinu. Dokument *Příprava na svátost manželství* byl sepsán jako příručka, která má být podkladem pro pastorační činnost zaměřenou na přípravu ke svátosti manželství. Zvláště prospěšná má být pro biskupské konference, které by na jejím základě měli připravit direktoria pro přípravu na manželství. Dále má celkově povzbudit pastorační úsilí

¹²¹ Často se totiž mluví o tzv. manželské povinnosti. Zde je však vyjádřena její pravá podoba. Takže není možné říci, že církev hlásala „manželskou povinnost“ tak, že by snad ospravedlňovala tzv. „znásilnění v manželství“.

¹²² Srv. GS 52.

¹²³ Papežská rada pro rodinu, *Příprava na svátost manželství*. (1996), Sekretariát ČBK: Praha 2001.

v diecézích, farnostech a apoštolských hnutích.¹²⁴ V dokumentu jsou přeloženy některé prvky pro jednotnou přípravu věřících. Jedná se o věřící, kteří jsou povoláni ke svátosti manželství. Nevěřícím se dokument nevěnuje, jelikož se na nevěřící snoubence neobrací. Když tedy máme mluvit o přípravě na manželství, vymezíme nejdříve, co se tímto pojmem v tomto kontextu myslí. Jde o rozsáhlý a náročný proces výchovy k manželskému životu, na který je pohlíženo z hlediska hodnot obsažených v manželství. V první řadě jde o výchovu k úctě k životu a k jeho ochraně.¹²⁵ Přípravu na křesťanské manželství můžeme tedy označit jako cestu víry, která slavením sňatku nekončí, nýbrž pokračuje v celém rodinném životě. Z toho důvodu se pohled dokumentu neomezuje pouze na úkon sňatku a na okamžik jeho slavení, nýbrž na manželství jako stav, který stále trvá. V přípravě na manželství jde tedy o něco hlubšího a celistvějšího. Mělo by dojít k proniknutí života snoubenců křesťanským duchem. K tomu nemůže dojít, aniž by o to sami snoubenci stáli. Také není dost dobře možné doprovázet snoubence k zodpovědnému partnerství, když oni sami se o to nezasadí a nebudou na sobě pracovat. Pak je možné, aby i sebelepší příprava na manželství v sebelepších podmínkách byla jen velmi málo prospěšná.

3.5.1 Důležitost přípravy na křesťanské manželství

Jde především o znovuzískání identity manželství v době, kdy se zhroutila křesťanská pravidla chování. Je třeba, aby se manželství stalo opět neotřesitelným základem pro rodinu, a tak aby se rodina opět stala společenstvím osob ve službě životu a víře. V tom je povolání a poslání manželství a rodiny, které nesmí ztratit. Církev se snaží i tímto dokumentem nastoupit na tuto dlouhodobou, náročnou, ale nezbytnou cestu obnovy křesťanských manželství.

Během přípravy na manželství se mají mladí lidé a později snoubenci naučit vnímavosti pro křesťanské manželství. K tomu jim má dopomoci formace ke křesťanskému způsobu života, která se nesoustřeďuje jen na dobu po zásnubách, ale týká se celého jejich života. Když pak přijde doba známosti, má pro snoubence být příležitostí, kdy jejich láska zraje a dostává hlubší rozměr, který není založený jen na období počáteční zamilovanosti. Právě proto není možné chtít přípravu na manželství „zachraňovat“ v období bezprostředně před uzavřením manželství. V té době je totiž už pro mnoho

¹²⁴ FC 66.

¹²⁵ JAN PAVEL II., Encyklika *Evangelium vitae*. (1995), Praha 1995, odst. 6, 78, 105. In *Příprava na svátost manželství*. (1996), Praha 2001. odst. 10.

snoubenců pozdě mluvit o předmanželské čistotě. Potřeba přípravy na manželství v dlouhodobějším rámci vývoje člověka je v dnešní době dána také negativním vlivem sdělovacích prostředků na vývoj mladých lidí. Dále k tomu přispívají zákony, které často podporují způsoby soužití, které jsou v rozporu s křesťanskou etikou.¹²⁶ To všechno jsou důvody, které jen posilují nutnost přípravy na manželství. Je tedy třeba, aby příprava na manželství byla důkladná, neboť manželství tvoří ve společnosti velkou hodnotu.

Tento dokument tedy přináší nástroje pozitivní pomoci církve snoubencům. Je to starostlivá nabídka ze strany církve pro snoubence, není to nějaký vynucující požadavek církve, který má snoubencům, kteří se chtějí vzít, odložit plánovaný sňatek. Celým dokumentem se vine „červená nit“, která ukazuje na podstatu manželství. Tímto pojítkem v jednotlivých stupních přípravy, jak jsou postupně probírány, je vědomí, že manželství je zakořeněno v lidské přirozenosti.¹²⁷ Toto vědomí má vycházet ze slov samého Krista, který se odvolává na Boží záměr s člověkem. V Matoušově evangeliu stojí: „*Nečetli jste v Písmu, že Stvořitel na začátku učinil člověka jako muže a ženu a prohlásil: 'Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své ženě a ti dva budou jeden člověk?' Už tedy nejsou dva, ale jeden. Co tedy Bůh spojil, člověk nerozlučuj!*“ (Mt 19,4-6) Tento nesmírně cenný text, který nám zjevuje Boží úmysl s mužem a ženou má moc k tomu, aby snoubenci uznali instituci manželství jako naprosto nepostradatelnou pro jejich život. Musí se mu však otevřít a přijmout tento text za svůj.

Když jsme nyní ozřejmili důležitost přípravy na manželství, popíšeme nyní její etapy (fáze) tak, jak jsou podány v námi probíraném dokumentu. Nelze říci, že jsou tyto etapy přesně časově ohraničeny, že by jedna končila a začínala druhá. Spíše se jejich doba a to, v jakém věku která fáze nastupuje, musí určovat podle konkrétních požadavků křesťanů, u kterých je pravděpodobné, že směřují do manželského křesťanského stavu. Také by mělo být zřejmé, že bližší nebo blízká příprava na manželství je zasazena do kontextu celkové lidské výchovy a tedy se tyto fáze vzájemně prolínají. Jsou jimi:

- vzdálenější příprava;
- bližší příprava;
- bezprostřední příprava;

¹²⁶ *Příprava na svátost manželství.* (1996), Praha 2001, odst. 13.

¹²⁷ *Tamtéž*, odst 7.

3.5.1.1 Vzdálenější příprava

V dopisu rodinám *Gratissimam sane* připomíná papež Jan Pavel II. dvě základní pravdy výchovy: *První je, že člověk je povolán k životu v pravdě a lásce; druhá základní pravda zní, že každý člověk se realizuje skrze upřímné darování sebe.*¹²⁸ Nejedná se zde o výchovu primárně křesťanskou, ale skutečně lidskou, která je základem výchovy křesťanské. V období výchovy jde hlavně o to, aby mladí lidé poznávali sami sebe, svou hodnotu a tak, aby nacházeli i cestu ke druhým lidem i opačnému pohlaví. Jde o to, aby se mladý člověk naučil ve svém životě žít z hodnot, které jsou dobré pro budování lidských vztahů. Na této cestě nemůže opomenout výchovu k ovládnutí se, v tom mu jsou nenahraditelnými vychovateli rodiče. Výchova k čistotě je totiž způsob, jak dosáhnout toho, aby se člověk mohl nezištně darovat. Bez čistoty je ovládán sexuální pudem a není svobodný ve vztazích s opačným pohlavím. Člověk se tak učí způsobu pohledu na druhé pohlaví. Tak se postupnou výchovou utváří charakter mladého člověka ke zralému lidství.¹²⁹ Cíl vzdálenější přípravy je tedy to, aby byly položeny základy stále lepšího osvojování kritérií pro správné posouzení hierarchie hodnot. Také je třeba mladým lidem pomáhat, aby vůči svému okolí získali schopnost kritického postoje a křesťanskou odvahu toho, kdo žije ve světě, aniž by byl ze světa.¹³⁰ *To vše má vést k tomu, aby každý věřící povoláný k manželství hluboce pochopil, že lidská láska ve světle lásky Boží sehrává v křesťanské etice hlavní roli, neboť člověk je podle svého povolání a poslání povolán k lásce, která má svůj původ i cíl v Bohu. (...) I když se jedná v tomto období dospívání o přípravu hlavně antropologického charakteru, nesmí se zapomínat, že je třeba ji včlenit do perspektivy manželství, ve kterém se lidská láska stává nejen znamením lásky mezi Kristem a jeho církví, ale i účastí na ní.*¹³¹ Nesmí se tedy opomenout duchovní doprovázení ve smyslu výuky a kvalitní katecheze, která má schopnost probuzovat víru. V těchto katechezích se má také ukázat pravé křesťanské povolání a smysl křesťanského manželství.¹³² Dostali jsme se postupně na hranici vzdálenější přípravy nyní, přichází na řadu druhá fáze přípravy na manželství.

¹²⁸ JAN PAVEL II., *Gratissimam sane* (1994). In *Příprava na svátost manželství*. (1996), Praha 2001, odst. 23.

¹²⁹ Srv. FC66.

¹³⁰ Srv. *Příprava na svátost manželství*. (1996), Praha 2001, odst. 26, 27.

¹³¹ *Tamtéž*, odst.25.

¹³² Srv. FC 66.

3.5.1.2 Bližší příprava

I když tuto etapu není možné přesně časově vymezit, je možné říci, že začíná obdobím kolem zasnoubení. Tato příprava se skládá z různých kurzů, které jsou rozmanitě koncipovány, ale nejčastěji jsou to pravidelná setkání. Setkání mají být v atmosféře přátelství, a tedy dialogu. Za tímto účelem mají být vybráni a formováni školitelé, kteří by se řídili učením církve a byli skutečnými odborníky v tom, v čem se mají na přípravě na manželství podílet. Na těchto kurzech také má být účast kněží a modlitba. Jak a do jaké míry mají být zapojeni kněží, dokument neříká. Také není blíže specifikováno nic bližšího o modlitbě ve fázi bližší přípravy na kurzech. Nicméně je faktem, že východiskem pro snoubence je pochopit, že jejich povolání k manželství je v první řadě vedeno milostí, která pramení v Bohu.¹³³ K tomu, aby vědomí vedení Duchem svatým skutečně prožívali, je modlitba skutečně velmi žádoucí.

Cílem této bližší přípravy je „nové objevení“ svátosti manželství. Jde o doplňování toho co již člověk o manželství zná z předchozího života, za účelem komplexního a hlubšího pohledu na životní stav manželství.

Nyní se dostáváme k velmi důležité části bližší přípravy na manželství a tou je katecheze, která směřuje k víře a svědectví v životě budoucích manželů. Jde o to, aby se prohloubila osobní i společenská dimenze víry. Nejdůležitější součástí katecheze se musí stát naslouchání Božímu slovu, které je schopné proměnit srdce člověka. Je však třeba, aby bylo Boží slovo vykládáno tak, jak ho interpretuje církev, aby mu snoubenci dobře porozuměli.¹³⁴ V úloze biblického výkladu je asi ještě stále nezastupitelná úloha kněží, kteří mají ukazovat pravý smysl Bible. A to už se dostáváme do samého jádra předmanželské katecheze, kterou se má stát podle námi probíraného dokumentu věroučná úvaha o svátosti manželství. Samozřejmě musí být na biblickém základě a pod vedením učitelského úřadu. Na toto téma papež Jan Pavel II. připomíná: „*Teologické přípravě musí být věnován potřebný čas a pozornost; její hodnověrný obsah má být středem a hlavním cílem kurzů, aby se svátost manželství a vše, co z ní pro zodpovědnost rodiny vyplývá, uzavírala s plnějším vědomím. K otázkám jednoty a nerozlučnosti manželství, významu manželského spojení a předávání života, zvláště v jeho specifickém aktu, je třeba přistupovat s věrností a pečlivostí, podle jednoznačné nauky encykliky Humanae vitae.*“¹³⁵ Totéž platí pro všechny otázky týkající se daru života, který musí rodiče coby Pánovi spolupracovníci přijmout zodpovědně a

¹³³ Příprava na svátost manželství. (1996), Praha 2001, odst. 33.

¹³⁴ Srv. Tamtéž, odst. 34.

radostně.¹³⁶ V takto postavené přípravě na manželství snad snoubenci pochopí, že i sex je cenný moment křesťanského manželského života, když se nebrání početí. Je to nakonec sám Kristus, kdo doprovází snoubence během přípravy svou pomocí. Během této etapy budou tedy snoubenci seznámeni s požadavky, které na ně budou jednou položeny podle Božího záměru. Abychom byli konkrétní, hlavní požadavky uvedeme výslovně. *Jsou to, vědomí svobodného souhlasu jako základu jejich spojení, jednota a nerozlučnost manželství, správné chápání odpovědného otcovství a mateřství, lidské aspekty manželské sexuality, manželský úkon s jeho požadavky a cíli, správná výchova dětí. Nesmí se přitom zapomenout na přirozené metody regulace plodnosti. Proto je jejich znalost potřebná; jejich používání, existují-li pro ně odpovídající důvody, nesmí zůstat pouhou technikou, nýbrž musí zapadat do pedagogiky a procesu zrání lásky.*¹³⁷ *Také je nutné se postarat o to, aby snoubenci ovládali základní psychologické, pedagogické, právní a medicínské aspekty manželství a rodiny.*¹³⁸ V těchto bodech přípravy na manželství, zvláště těch, které se týkají křesťanské morálky, je nutné brát ohled na konkrétní dispozice jednotlivých partnerů. Nejsou totiž všechny páry a ani sami partneři na stejné morální úrovni. Proto je nutné, snažit se také o individuální přístup ke každému páru. K tomu bude vhodná poslední fáze přípravy, kterou se budeme zabývat později. Námi probírané prvky přípravy na manželství nejsou neznámé, je však dobré je uvést takto pohromadě, kvůli přehlednosti. Jedná se tedy o výčet požadavků, podle dokumentu Příprava na svátost manželství.

Ideální stav by byl, kdyby se snoubenci během přípravy naučili „cítit s církví“. K tomu jistě pomůže kvalitní zdůvodňování mravních norem. Na cestě zdůvodňování může být cennou pomocí encyklika Jana Pavla II. *Evangelium vitae*.¹³⁹ Tato encyklika i jiné dokumenty tohoto papeže o lidskosti, mohou vést snoubence k hodnotám ochrany života.

Další nepostradatelnou součástí přípravy na manželství v této etapě je prohloubení a obnovení svátostného života. Jedná se především o svátost smíření a eucharistii. Tyto dvě svátosti jsou součástí manželské spirituality, která prostupuje celý život a je neoddelitelná od mravního jednání a má svůj původ ve křtu a biřmování. *Svátost smíření oslavuje Boží milosrdenství vůči lidské bídě, dává uzrát životní síle křtu a*

¹³⁵ Srv. zvláště odst. 11, 12.

¹³⁶ *Příprava na svátost manželství*. (1996), Praha 2001, odst. 48.

¹³⁷ JAN PAVEL II., Encyklika *Evangelium vitae*. (1995), Praha 1995, odst. 97. In Papežská rada pro rodinu, *Příprava na svátost manželství*. (1996), Praha 2001, odst. 10.

¹³⁸ *Příprava na svátost manželství*. (1996), Praha 2001, odst. 35.

účinnosti biřmování. Na tomto pozadí jasně vystupuje pedagogika vykoupené lásky, která odhaluje velikost Božího milosrdenství tváří v tvář dramatu člověka, kterého Bůh stvořil a ještě obdivuhodněji vykoupil. Eucharistie, která je slavením památky odevzdání Ježíše církvi, rozhojňuje citovou lásku charakteristickou pro manželství, uskutečňovanou každodenním darováním se manželovi, manželce, dětem.¹⁴⁰ A encyklika *Humanae vitae* nám rozšiřuje pohled tím, že nás upozorňuje, pokud chce někdo slavit eucharistii, musí žít mravným životem. Doslova uvádí: *Nesmíme přitom zapomínat a přehlížet, že oslavou, která dává smysl jiným formám modlitby i kultu, je právě to, co se vyjadřuje v každodenní modlitbě rodiny, totiž láska a sebedarování.*¹⁴¹ Tato věta je vysvětlením na otázku, proč se působení svátostí často neodráží na „tváři“ věřících, kteří jsou jejich častými příjemci. Aby totiž svátost mohla v člověku působit, potřebuje vhodné prostředí, které jí dává vzájemná láska a sebedarování, které se vyznačuje ochotou ke spolupráci pro společné dobro rodiny.

Pak přistupují na řadu podle adhortace *Familiaris consortio* aspekty přípravy na manželství v této fázi, které jsou směrem k okolnímu světu. Domníváme se, že to jsou požadavky, které jsou zohlednitelné spíše u skutečně věřících snoubenců, kteří byli aktivní v církvi již před svým zasnoubením. Jinak je celkem zbytečné probírat se snoubenci to, jak se mohou podílet na rozvoji společnosti, když mají často v prvních letech manželství existenční problémy. To je možná důvod, proč o těchto požadavcích dokument Papežské rady pro rodinu nepojednává. Jedná se o přípravu na rodinný apoštolát, bratrskou součinnost s jinými rodinami a aktivní začlenění do organizací podporující křesťanské blaho rodiny.¹⁴² Trochu realističtější je příprava na „život ve dvou“, o které mluví adhortace i probíraný dokument. Jedná se především o stálé rozvíjení vztahu, které se nezastaví při prvních obtížích společného života. Snoubenci mají být seznámeni s manželskými krizemi, které je čekají v prvních letech manželství a s jejich překonáváním.¹⁴³ Na závěr můžeme tedy shrnout, že konečným výsledkem bližší přípravy bude jasné poznání podstatných znaků křesťanského manželství, jimiž jsou:

➤ *jednota, věrnost, nerozlučnost, plodnost;*

¹³⁹ JAN PAVEL II., Encyklika *Evangelium vitae*. (1995), Praha 1995, odst. 92-94.

¹⁴⁰ *Příprava na svátost manželství*. (1996), Praha 2001, odst. 41.

¹⁴¹ JAN PAVEL II., Encyklika *Evangelium vitae*. (1995), Praha 1995, odst. 93.

¹⁴² Srv. FC 66.

¹⁴³ Srv. *Příprava na svátost manželství*. (1996), Praha 2001, odst. 46.

- *vědomí víry, v níž má přednost svátostná milost, která spojuje snoubence jako subjekty a vysluhovatele svátosti s láskou Krista – ženicha církve;*
- *přípravenost naplňovat poslání rodiny v oblasti církevní a společenské výchovy.*¹⁴⁴

Nyní jsme prošli dosti podrobně bližší fázi přípravy na manželství, která má větší důležitost, než příprava následující, jelikož dává snoubencům čas, který je potřebný na přijetí nových informací. Následující fáze bezprostřední přípravy už může být zahlcena jinými starostmi snoubenců a je všeobecně známo, že se nedá všechno dohnat na poslední chvíli. Přesto má tato etapa důležité místo v přípravě na manželství.

3.5.1.3 Bezprostřední příprava

Na úvod je třeba říci, že tato fáze nemůže nikdy plně nahradit fáze předcházející. Spíše navazuje po absolvování bližší přípravy a snoubence touto fází přípravy provází většinou oddávající kněz. Děje se tak několika speciálními setkáními. Cíle této bezprostřední přípravy jsou následující:

- a) *shrnutí vykonané přípravy především na doktrinní, morální a duchovní rovině, doplnění případně chybějících aspektů základní formace;*
- b) *modlitby (duchovní obnova, exercicie pro snoubence), kdy lze skrze setkání s Pánem objevit hloubku a krásu nadpřirozeného života;*
- c) *vhodná liturgická příprava, která předpokládá také aktivní účast snoubenců, s velkým důrazem na svátost smíření;*
- d) *dostatečný prostor pro rozhovor s farářem (stanovený církevním právem), za účelem hlubšího poznání každého.*¹⁴⁵

Dalo by se souhrnně říci, že cílem této fáze přípravy pro snoubence je uvědomit si důležitost svého rozhodnutí. Je totiž možné, aby proběhly všechny fáze přípravy a snoubenci si při tom plně neosvojili vědomí nezvratnosti svého životního rozhodnutí. Vědomí definitivnosti rozhodnutí je tedy určitě cílem této etapy. Tato etapa přípravy je o to důležitější, o co jsou větší mezery v křesťanské nauce a praxi snoubenců. Jelikož však není možné všechno dohnat, je spíše třeba, aby složky přípravy byly v rovnováze. Také je třeba brát zřetel na to, že je třeba přizpůsobit tuto bezprostřední přípravu situaci víry každého jednotlivce. K tomu mohou a mají posloužit intenzivní rozmluvy s knězem. V těchto rozhovorech mají kněží snoubencům prohloubit jejich poznání

¹⁴⁴ *Příprava na svátost manželství.* (1996), Praha 2001, odst. 45.

tajemství Ježíše Krista a jeho církve, které se zrcadlí v manželství. Mají jim též osvětlit a utvrdit je v přesvědčení, že svátostná milost, kterou přijmou při obřadu udílení svátosti manželství, bude pro ně obrovskou pomocí v jejich vztahu. S možností rozvinutí svátostné milosti ze svátosti manželství souvisí dispozice snoubenců pro přijetí takového daru. Na jeho přijetí je třeba aby se připravili pokud je to možné očištěním srdce při svátosti smíření. Námi probíraný dokument o svátosti smíření snoubenců říká: *Je důležité, aby snoubenci pochopili, že jako pokřtění se v manželství spojují s Kristem a že se ve svém rodinném životě mají nechat vést Duchem svatým. Proto by se budoucí manželé měli připravit přijetím svátosti smíření, aby byl svatební obřad slaven platně, důstojně a zdárně.*¹⁴⁶ Je dokonce možné, že bude třeba snoubencům vysvětlit vůbec podstatu svátosti smíření, když budou v chápání této svátosti prokazovat mezery. To je také úkol kněze, který se má postarat, aby budoucí manželé byli připraveni vědomě projít cestu svátostí. Nyní končíme třetí fázi přípravy na manželství, kterou jsme nazvali bezprostřední přípravou.

Dále má podle námi sledovaného dokumentu, v návaznosti na svátostnou přípravu, proběhnout příprava na obřad svatební liturgie. Mělo by to být uvedení do aktivní a uvědomělé účasti na svatební liturgii. K tomu je dobré, aby snoubenci chápali smysl liturgických textů a biblických čtení. Souhrnně by šlo o liturgické přípravě říci, že má *co nejlépe využít současných liturgických prvků.*¹⁴⁷

Když takto uvažujeme o svátostné i jiné přípravě snoubenců na liturgii, je dobré také připomenout, co vyplývá ze svátosti manželství pro budoucí manžele. Je to především kvalita jejich společného života, a proto se v této poslední fázi má dát důraz na morální povinnosti, které budoucí manžele čekají.¹⁴⁸

V předcházejících kapitolách jsme se mohli seznámit s konkrétními návrhy v přípravě na svátost manželství. Potvrdili jsme známé rčení, že „každá milost předpokládá přirozenost“. Církev, jako „zástupkyně“ nadpřirozena nemůže nikdy plně nahradit rodiče dětí. Proto prostřednictvím této příručky Papežská rada pro rodinu naléhá na biskupy, aby podpořili snahu celé církve o obnovu křesťanského manželství a rodiny. Tato obnova musí začít výchovou v rodině.

¹⁴⁵ *Tamtéž*, odst. 50.

¹⁴⁶ KKC 1622. In *Příprava na svátost manželství*. (1996), Praha 2001, odst. 53.

¹⁴⁷ *Příprava na svátost manželství*. (1996), Praha 2001, odst. 52-53.

¹⁴⁸ Srv. *Tamtéž*, odst. 52.

3.3.10 Teologické shrnutí manželství podle Waltera Kaspera

Prošli jsme během deseti kapitol nauku církve o manželství, ne vyčerpávajícím způsobem, ale spíše shrnujícím. Dívali jsme se na něj z různých pohledů, hlavně co se týká všeobecného kněžství manželů v Konstituci Lumen Gentium. Objevovali jsme nové základy pro teologii manželství v konstituci Gaudium et spes, až jsme došli k adhortaci Jana Pavla II., Familiaris Consortio, kde jsme rozvíjeli účast manželů na poslání Ježíše Krista. Dále jsme se zabývali církevním právem v otázkách manželství a přípravou na svátostné manželství. Na závěr budeme shrnovat nauku teologického pohledu na manželství v podání kardinála Waltera Kaspera podle jeho knihy Teologie křesťanského manželství.¹⁴⁹ Kardinál Kasper se nejprve vypořádává s dědictvím minulosti a přechází až k encyklice Humanae vitae. Největší přínos vidí v tom, že se církev na II. vatikánském koncilu pokusila odpoutat od juristického a biologického pohledu na manželství. Koncil se podle Kaspera snažil manželství charakterizovat jako úmluvu (smlouvu), dále jako účast na lásce Ježíšově k církvi a vyzdvihl lásku manželů jako manželské dobro, vedle plození. Vyzdvihl tuto lásku jako osobní společenství, v jehož rámci se partneři navzájem dávají a přijímají sami sebe.¹⁵⁰

Když bychom se museli zeptat, co vidí Kasper jako důležité pro teologii manželství, tak bychom odpověděli, že mu jde o udržení vnitřní jednoty tradičních hodnot manželství. Jinými slovy mu jde o to, aby manželství bylo stále viděno z hlediska přirozenosti, sociálního, osobního a svátostného. Avšak plození potomků za hlavní cíl manželství podle něho považovat už nelze. Domnívá se, že výchozím bodem křesťanského uvažování o manželství by dnes měla být vzájemná láska a věrnost.¹⁵¹ Proto se tyto dvě skutečnosti budou prolínat ve všem co bude dále řečeno. Láska a věrnost jsou také nepochybně výchozím bodem i pro „přirozené manželství“, to znamená manželství, které je nerozlučitelné přirozeným právem. Manželský svazek má náboženskou dimenzi již sám ze své podstaty. *Již „přirozené manželství“ je náboženský symbol, který odkazuje k Boží věrnosti. Starý zákon mohl proto používat manželství jako obraz a podobenství svazku Boha a člověka. „Svazek“ je pro Písmo přímo realita spásy. Spása spočívá v tom, že Bůh člověka definitivně přijímá, říká mu své ano. Spása je to, jak se Bůh sám sděluje. Toto ano se pro člověka stává skutečností až tehdy, když člověk Boží ano s vírou, nadějí a láskou přijme, sám řekne Bohu ano, a tak odpoví Božímu ano svou láskou. Tato jednota Boha a člověka v lásce se zpřítomňuje jako znamení v manželské*

¹⁴⁹ KASPER, W. *Teologie křesťanského manželství*. Praha: CDK, 1997.

¹⁵⁰ Srv. GS 47-51; LG 11. In KASPER, W. *Teologie křesťanského manželství*. Praha 1997, s. 14-15.

lásce. uskutečňuje se ve své jedinečnosti skrze Ježíše Krista. V Ježíši Kristu řekl totiž Bůh zcela jedinečně, konečně a nepřekonatelně člověku své ano tím, že se sám zcela sdělil, Ježíšovým lidstvím dal podobu svému bytí ve světě. na druhé straně se Ježíš skrze svoji poslušnost na kříži zcela otevřel Boží působnosti a stal se tak ve svém lidském odevzdání zpřítomnělým znamením Boží lásky. Ježíš Kristus je tedy ve své osobě svazkem Boha s člověkem. V něm Bůh jednou provždy přijal vše lidské a zároveň tomu ve své vlastní lidské důstojnosti přitakal.¹⁵² Tento pohled, spojující do značné míry přirozeno a nadpřirozeno nám umožňuje pochopit vztah věcí přirozených a nadpřirozených. Sjednocení Božího řádu nám přinesl Ježíš Kristus tím, že přijal přirozený řád za svůj, tím že na sebe vzal lidské tělo. Bez sjednocujícího pohledu na manželství vznikají otázky jako například: Je „přirozené manželství“ zpřítomňujícím znamením vztahu Krista a církve? Kdyby byl Boží řád vnitřně rozdělen na přirozený a nadpřirozený, museli bychom říci, „přirozené manželství“ není zpřítomňujícím znamením Boží lásky. S vnitřní jednotou Božího řádu můžeme však slavnostně říci, že každé manželství je určitým způsobem spojeno s Boží věrností svému lidu. Možná bohužel se toto spojení dvou řádů v dokumentech magisteria předpokládá nebo téměř výlučně tyto dokumenty popisují manželství křesťanské, tedy svátostné. Nebylo by možná na škodu, kdyby se tento úzký vztah mezi stvořenou skutečností a vykoupenou skutečností manželství ozřejmoval. Protože, kdo nechápe tento vztah, může být velmi soustředěn na svátostné manželství a „přirozeným manželstvím“ opovrhovat. Je tedy třeba se snažit o vyvážený vztah mezi těmito dvěma spojitými nádobami přirozenosti a nadpřirozenosti. Proto se nyní podíváme na manželství jako jednu ze sedmi svátostí církve. Vyvážený pohled nám opět poskytne Walter Kasper ve své knize, kterou se nyní zabýváme. Ještě než rozvineme toto téma, podívejme se, z čeho jeho pojetí vyrůstá, kde bere svou životnost a sílu. Z hlediska Listu Efezanům (5,31n.) je možné říci, že věrnost muže a ženy v manželství je založena v bezpodmínečné věrnosti svazku Krista a jeho církve. Proto nerozlučnost manželství nelze vykládat pouze církevním zákonem, morální normou nebo metafyzickým principem. Nerozlučnost manželství je zakotvena v jeho svátostnosti. Ne však primárně jako jedna ze svátostí církve, ale je zakotvena v tajemství církve samé jako „prásvátosti“, která je viditelným znamením spojení s Kristem. Toto spojení je plné milosti. Je to totiž spojení Boha se svým milovaným lidem. To je také základ, působící jednotu mezi mužem a ženou, a to i nezávisle na

¹⁵¹ Srv. KASPER, W. *Teologie křesťanského manželství*. Praha 1997, s. 16.

¹⁵² *Tamtéž*, s. 32.

otázce, zda takto vytvořená jednota je jednotou svátostnou. A nyní se dostáváme k otázce, v čem je svátostná milost manželství.

Pro jasnost a výstižnost zde uvedeme téměř definici svátostného manželství, jak ji uvádí Karl Rahner a Herbert Vorgrimler v Teologickém slovníku: *Vědomě křesťanské manželství je skutečnou reprezentací (zpřítomněním) sjednocující lásky Boha v Ježíši Kristu k lidstvu. V takovém manželství se stává církev přítomnou ve světě ve formě nejmenší, ale pravé partikulární církve. S ohledem na tuto jeho funkci znamení přináležejí zvláštní milost, která se mu uděluje ve svátosti manželství.*¹⁵³ V tom je tedy pravý přínos křesťanského manželství a tedy i jeho odpovědnost. Právě pro popsanou odpovědnost nebude už nikdy možné, aby křesťan porušoval věrnost a neprohřešoval se přitom pro bytí v Kristu. Poruší-li křesťan manželskou věrnost, znamená to, že si přisvojuje moc, která mu nepřísluší, a zároveň předem podvádí nemanželského partnera, protože dává něco, co mu nepatří.

Učení o svátostně podloženém manželském svazku je podle Waltera Kaspera opakem svázání manželství pomocí zákonů. Říká, že toto učení je ontologickým výrazem trvalosti svátostného manželství, které má charakter zaslíbení a milosti. Je trvalým nárokem na manžele a znamená, že mají být stále schopni jeden druhého oslovovat.¹⁵⁴ K této schopnosti jeden druhého oslovovat musíme v první řadě u svátostného manželství přičíst víru. Jako každá svátost, je i svátost manželství svátostí víry. Jedná se o víru v účinnost svátosti. Bez této víry nelze k manželství přistupovat jako ke svátosti a manželství lze prožívat křesťansky jen na základě víry, která věří v milost přicházející od Boha skrze tuto svátost.¹⁵⁵ Jedná se o základní problém víry a nevíry, který je širší než otázka, zda si manželé uvědomují, co všechno mohou od Boha skrze svátost přijmout. V dnešní době spíše narůstá počet pokřtěných nepraktikujících katolíků, kteří si nejspíše neuvědomují účinnou milost svátosti manželství. Mohli bychom se ptát spolu s Walterem Kasperem, zda jsou tito lidé příjemci svátostné milosti, nebo nejsou. Pak přistupuje také otázka nepokřtěných vstupujících do manželství, zda nejsou vyloučeni ze svátostné milosti. Na tuto nejjednodušší otázku se autor snaží nalézt odpověď. Vychází z toho, že Bůh je stvořitel všech lidí a přeje si jejich spásu. Tak se milost Boží skrze Ježíše Krista nabízí člověku v každé situaci. Proto se církev jako univerzální svátost spásy realizuje v různých stupních. Od „nevěřících dobré vůle“, až po katolíky

¹⁵³ RAHNER, K. VORGRIMLER, H. *Teologický slovník*. Praha: Zvon, 1996, s. 167-168.

¹⁵⁴ Srv. KASPER, W. *Teologie křesťanského manželství*. Praha 1997, s. 43.

¹⁵⁵ Srv. *Tamtéž*, s. 65.

v milosti posvěcující. Z toho plyne, že každá lidská vůle k manželství je nedokonalou realizací tajemství Krista a církve. Je proto možné, aby každý člověk doufal, že mu Bůh dá milost k plnění jeho povinností. Tak například rozvedení a znovu sezdaní manželé mohou mít podíl na mystériu Krista a církve, skrze víru, která se projevuje kajícíností nad vinou, jíž je rozbití prvního manželství.¹⁵⁶ Vždy je totiž možné se vrátit k Boží odpuštějící lásce a zvolit si věrnost danému slovu a lásce k partnerovi. Bůh tedy tímto způsobem uděluje lidem milost, jak sám chce a jak jsou lidé disponováni.

Není nezajímavé, že právě přes věrnost a lásku se také realizují křesťanská manželství. *Tyto dvě ctnosti nejsou u partnerů pouhým znamením a symbolem Boží lásky, ale jejím účinným znamením, naplněným symbolem, skutečným zpřítomněním, epifanií zjevené Boží lásky Ježíše Krista.*¹⁵⁷ Láska a věrnost se tedy stávají východiskem i pro teologii, a proto se jim budeme nyní věnovat. Lásku ještě rozdělíme na lásku partnerů navzájem a na plodnou lásku, aby vynikla jednota i jednotlivé aspekty této lásky.

3.3.10.1 Osobní láska

Láska, ve smyslu o které nyní zde chceme mluvit, může být vnímána jako ta nejzákladnější skutečnost. Jak říká Walter Kasper, není to nějaká láska sentimentální a chvilková. Člověk hledá v životě to, co by ho mohlo plně uspokojit, a proto potřebuje partnera sobě rovného (srv. Gn 2,23nn.). Navíc je každý člověk chtěný Bohem tak jak je, a proto může dojít naplnění jen tehdy, je-li přijímán jako osoba. Lidské naplnění může proto existovat jen v osobní lásce, tzn. v lásce, která říká ano druhému člověku, takovému jaký je. Takto se vytváří prostředí, ve kterém se může osoba stát tím, čím je povolána být. *Vytváří se tak také základní vlastnosti dialektiky lásky, která spočívá v tom, že láska spojuje nejintimněji dvě osoby, a zároveň je tím osvobozuje k nezávislé osobní existenci.*¹⁵⁸

Lidská sexualita je složitá skutečnost, která se podle Waltera Kaspera promítá ve vztahu ke světu a k druhé osobě. Je to základní, absolutní a daná realita, kterou je člověk hluboce a navždy poznamenán i v těch nejduchovnějších rozměrech bytí a konání.¹⁵⁹ Z toho důvodu může být lidská sexualita plně uskutečňována jen do té míry, do jaké je součástí osobních vztahů. Nejuniverzálnější formou takového vztahu je právě

¹⁵⁶ Srv. *Tamtéž*, s. 66-67.

¹⁵⁷ *Tamtéž*, s. 33.

¹⁵⁸ *Tamtéž*, s. 16-17.

¹⁵⁹ Tento celistvý pohled na lidskou pohlavnost koriguje augustinovskou tradici, která vylučovala pohlavnost z oblasti duchovna a z Božího stvoření člověka. Srv. AUGUSTIN, A. *De Trinitate* XII, 7,12. PL 42, 1005. In Srv. KASPER, W. *Teologie křesťanského manželství*. Praha 1997, s. 17.

manželství, protože jako žádná jiná forma mezilidského vztahu zahrnuje celé osobnosti obou partnerů ve všech rozměrech. Musíme se však také podívat na druhý aspekt lidské sexuality, kterým je vztah ke světu. Tento aspekt se projevuje spíše spravedlností, která poskytuje druhému jeho práva, a tak ve vzájemném svazku obnovuje rovnováhu mezi vnějším světem a osobou.¹⁶⁰ Láska, která druhého cele a bez výhrad přijímá, mu také dává, co mu patří. Bez této spravedlnosti by byl vztah nečestný a prázdný. Univerzální osobní pohled na manželství zahrnuje také objektivní a institucionální prvky. *Obnovená teologie manželství se proto musí vyvarovat jednostranné objektivizace a tendence přeceňovat institucionální charakter manželství, ale nesmí také propadnout příliš individualistickému a romantickému pojetí osoby, která spatřuje v manželství pouze svazek lásky. Musí si být rovněž vědoma aktuálních sociálních a ekonomických podmínek, v nichž se realizuje lidská svoboda.*¹⁶¹ K tomu, aby se osobní láska naplnila, je třeba, aby se stala plodnou.

3.3.10.2 Plodná láska

Jednou ze základních vlastností lásky je to, že nezůstává sama, nýbrž je plodná. Jinak řečeno, *plodnost manželství plyne ze samotné podstaty osobní lásky.*¹⁶² Je tedy naprosto přirozené, že se pravá láska chce rozdávat, a proto není možné v ní zůstat sám. Dokonce i manželé jsou povoláni, aby v lásce nezůstávali sami, ale aby se jejich láska jaksi rozmnožovala, nebo dělila. Jejich láska tedy směřuje k realizaci, kterou oba manželé najdou v lásce ke třetí osobě, kterou spolu přivedou na svět. Dítě se stává jejich společným dobrem, už nežijí tolik pro sebe ve dvou, ale žijí pro sebe ve třech, ve vztahu třech osob v rodině. Dítě jako plod vzájemné lásky obou partnerů není tedy jen náhodným příspěvkem k lásce manželů, ale spíše součástí jejich vzájemné lásky a jejím důsledkem. Oba partneři se ve svém dítěti nově nacházejí, protože z nich vzešlo a je stále jejich součástí. Dalo by se říci, že dítě je jaksi přítomno v rodičích a rodiče určitým způsobem zůstávají v dítěti. Proto může být jejich dítě šťastné a dobře se vyvíjet, jen když cítí ve vzájemné lásce rodičů lásku a bezpečí.

Vidíme zde, že láska osobní a plodná láska jsou velmi úzce propojeny, i když je pro naše účely popisu rozdělujeme. Vždyť také tradiční rozdělení cílů manželství důsledně oddělovalo lásku plodnou a osobní a dokonce mezi nimi určovalo pořadí důležitosti.

¹⁶⁰ Tomáš Akvinský může proto označovat *bonum fidei* právě jako *pars iustitiae* (Suppl. 49,2 ad 3,5,7). In Šrv. KASPER, W. *Teologie křesťanského manželství*. Praha 1997, s. 18.

¹⁶¹ KASPER, W. *Teologie křesťanského manželství*. Praha 1997, s. 18.

¹⁶² *Tamtéž*, s. 19.

Dnes však víme, že ve skutečnosti tyto dva cíle jsou spíše aspekty, které tvoří jednotný celek. A proto, i když není přímým cílem při tělesném spojení plodit potomka, ale prohloubit a obohatit svůj vlastní prožitek vzájemné lásky, plyne z toho nepřímý užitek pro potomky, kteří už v rodině jsou. Takto je možné chápat manželské spojení vždy, když se vnitřně neuzavírá do sebe, ale jde při spojení o dobro celé rodiny. *Tak přesahuje láska samu sebe v dětech, ať v těch, kteří budou počati, nebo už jsou členy rodiny.*¹⁶³

Osobní láska, která se stává láskou plodnou musí být také láskou odpovědnou. Není možné, aby existence dětí záležela pouze a jenom na dohodě partnerů, nebo dokonce na sobeckém rozhodnutí dětí jednoduše nemít. Lidská plodnost musí být založena především na lidském smyslu pro morální odpovědnost. A protože lidská bytost obdařená vlastním svědomím vždy existuje v předem daných vztazích, můžeme podle Waltera Kaspera založit čtyři kritéria morálního rozhodování.

Za prvé, musíme respektovat důstojnost manželského partnera a cítit odpovědnost za pokračování a prohlubování vzájemné lásky.

Za druhé, musíme mít na zřeteli odpovědnost za děti, které už v rodině žijí, nebo se teprve narodí.

Za třetí, musíme cítit odpovědnost také za budoucnost společnosti a lidstva jako celku.

*Za čtvrté, musíme respektovat vnitřní význam lidské přirozenosti tak, jak byla stvořena Bohem a dána lidem, nikoli k omezenému vykořisťování a manipulaci, ale k tomu, aby mohli naplňovat své kulturní a společenské poslání.*¹⁶⁴

Tato čtyři kritéria by měla člověku ukázat smysl plodnosti a určitou její formu. Nemají také člověka, křesťana omezovat, ale mají mu ukázat, že může činit vědomá osobní rozhodnutí o životě a manželství v rámci společenství věřících a církevní nauky.

3.3.10.3 Věrnost v lásce

Pro obhajobu věrnosti v manželství asi nejlépe obстоjí společná odpovědnost rodičů za dobro dětí. Je však možné vést sofistikovanější argumentaci přes lidskou svobodu, kterou nám nabízí Walter Kasper. Je tedy podle něho možné vztáhnout věrnost přímo k základnímu smyslu lásky, kterou je nezvratnost lidského rozhodnutí. Argumentace se opírá o to, že člověk je na rozdíl od zvířat otevřená bytost vzhledem k vjemům pocházejícím ze světa. Je proto možné, že by se člověk v přemíře podnětů ztratil, a proto si musí svobodně a odpovědně zvolit vlastní vymezení vůči okolnímu světu. To je

¹⁶³ *Tamtéž*, s. 19-20.

možné tím, že svou svobodu zrealizuje tím, že učiní opravdu nezvratné rozhodnutí, které mu dá vlastní rámec, tvář a formu. Toto je cesta pro každého jednotlivce, aby zrealizoval svou svobodu, našel sám sebe a neutopil se ve spletnosti podnětů, které mu svět nabízí. Řečené má všeobecnou platnost, a proto platí také v manželství, kde svazek věrnosti nemá být něčím, co omezuje svobodu partnerů. Naopak tím, že učinili jednou pro vždy nezvratné rozhodnutí a nebudou už nikdy moci jednat jinak, plně využili svou svobodu. To co jsme řekli nyní o věrnosti, je také obsaženo v manželském svazku, který ustanovuje pouto věrnosti. *Manželský svazek je intersubjektivní ontologická intence a rozhodnutí, učiněné ze svobodné vůle, skrze něž muž a žena dosahují svého konečného stavu skrze svazek jednoty.*¹⁶⁵

Když se člověk takto úplně a definitivně odevzdá důvodu a cíli své existence, pak podle křesťanské víry do hry nevyhnutelně vstupuje Bůh.¹⁶⁶ Jinak řečeno, každé manželství má v sobě požadavek definitivní věrnosti, která je vposledku věrností, která má náboženský rozměr. Jedná se na jedné straně o manžele samotné a o tajemství jejich existence, ale na druhé straně se jedná také o tajemství, které je skryté. Je to tajemství transcendentní, které manžele přesahuje a které nemohou nikdy zcela uchopit. Lidé se v manželství zaslibují něčemu, co neovládají a nikdy plně ovládat nebudou. Žijí z naděje a důvěry v druhého partnera a ani jeden z nich si nemůže být nikdy zcela jistý věrností druhého partnera. Žijí jakoby na účet někoho jiného, který také může být v pokušení zvrátit definitivní volbu, kterou jednou udělal. Tato neustálá dynamika a možnost určitého napětí lidské věrnosti je účastí na stále pevné a trvajícím věrností Boha svému lidu. Věrnost v manželství je proto oblastí, v níž lze prožívat transcendentno. Je také gramatikou, s jejíž pomocí můžeme číst věrnost Boží, zjevenou s konečnou platností v Ježíši Kristu.(Ef 5, 21-32)¹⁶⁷

Viděli jsme tedy, že definitivnost lidského rozhodnutí pro stav manželství se musí opírat o záruku věrnosti ze strany Boha. Tak uzavíráme část naší práce věnované kardinálu Walteru Kasperovi a jeho pohledu na manželství. Ve své teologii manželství kladl důraz především na vzájemnou lásku a vzájemnou věrnost partnerů, jako konstitutivní prvky každého manželství.

¹⁶⁴ *Tamtéž*, s. 20-21.

¹⁶⁵ *Tamtéž*, s. 23.

¹⁶⁶ Srv. MARCEL, G. *Sein und Haben*. Paderborn, 1954, s. 15, 19, 43-46, 102-104, 129. In KASPER, W. *Teologie křesťanského manželství*. Praha 1997, s. 23.

¹⁶⁷ Srv. KASPER, W. *Teologie křesťanského manželství*. Praha 1997, s. 23-24.

4. CHARAKTERISTIKA MANŽELSTVÍ V ČR A JEHO KVALITY VE SVĚTLE SOUČASNÝCH VÝZKUMŮ

4.1 Úkoly manželství z hlediska společnosti

V této části budeme vycházet z přednášek a příspěvků doktora Josefa Zemana, které pronesl na různých konferencích týkajících se rodiny. Vycházíme z jeho základní teze, která by se dala shrnout následovně: Aby rodina mohla plnit požadavky společnosti, je třeba, aby společnost umožnila rodině plnit své poslání.¹⁶⁸ V následujících kapitolách se budeme věnovat skutečnostem, které ze smyslu této základní teze vyplývají. Nejdříve se podíváme na poslání manželství a rodiny z hlediska jejích vnitřních požadavků. Pak se budeme zabývat požadavky, které na manželství klade společnost a stát, a manželé musí být schopni na tyto požadavky odpovídat. Ve třetí části se budeme zabývat cestami, které mohou vést ke splnění požadavků, které na manželství a rodinu klade společnost a stát.

4.1.1 Poslání manželství a rodiny vzhledem k sobě v kontextu společnosti

Na jedné straně si uvědomujeme nepostradatelnost manželství pro fungování společnosti, ale na druhé straně vidíme, že manželé nejsou často schopni dostát svých manželských a rodičovských úkolů a plánů. Tento jev můžeme nazvat snižování výkonů rodin. Projevuje se především častějšími haváriemi vztahů, klesajícím počtem vznikajících rodin a klesajícím počtem narozených dětí.¹⁶⁹ Podle Josefa Zemana je však třeba znát, co je vlastně v životě a fungování rodiny to podstatné a co se mění. Jako nenahraditelnou charakteristiku fungující rodiny vidí *stabilitu pozitivních vztahů, dvojpohlavnosti rodičovského páru a existenci sourozenců dětí. (...) Ostatní výchovná opatření mohou být úspěšná, avšak jen tehdy, pokud takovouto rodinu úspěšně imitují.*¹⁷⁰ Jako to, co může být v rodině proměnlivé, vidí především aktuální roli mužů

¹⁶⁸ Zdroj: www.rodiny.cz, 22. 2. 2006. Srv. ZEMAN, J. *Psychologické dopady slučitelnosti rodiny a zaměstnání*. Mezinárodní konference o rodinné politice na téma Rodinná politika jako nástroj prevence sociálního vyloučení, 25.-26.4. 2005; Srv. ZEMAN, J. *Manželství-rodina-děti, hodnoty přání a realita*. Mezinárodní symposium: Jak budeme zítra žít? Strategie podpory rodiny vzhledem k demografickému vývoji v Evropě, 12.-13.3. 2004, Brno.

¹⁶⁹ Zdroj: www.mpsv.cz, 5. 7. 2005. Srv. ZEMAN, J. *Funkce rodiny v postindustriální společnosti a tvorba prorodinného klimatu ve veřejné sféře*. Sborník příspěvků z konference Perspektivy rodinné politiky v České republice konané ve dnech 11.-12. 11. 2004 v Praze, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, s. 37.

¹⁷⁰ *Tamtéž*, s. 37.

a žen, nikoli však zaměnitelnosti mužského a ženského principu.¹⁷¹ Je třeba si uvědomit, že rodina pomáhá každému člověku během jeho vývoje se konstruovat. Nebude-li rodina tuto základní funkci plnit, jeden z dopadů bude, že mladí nebudou mít dostatek odvahy k založení rodiny. K tomu se dále přidává problém neschopnosti snadného překonávání emočních impulzů. Tyto impulzy se člověk naučí ovládat během výchovy ve fungující rodině samočinně, avšak v situaci malé schopnosti manželských párů plnit základní rodičovské a jiné funkce bude tento jev stále přibývat. Neschopnost překonat momentální emoční impulz nebo jinak blokovanou schopnost odložit okamžité uspokojení má neblahý účinek jak na jedince tak na jeho fungování ve společnosti.¹⁷² Z této neradostné vize vyplývá požadavek na manžele, aby se více dělili o povinnosti vzhledem k rodině a také toho co se týká vztahu ke společnosti. Je však možné, že jim v tom budou bránit nepříznivé vnější okolnosti, které se často týkají časové náročnosti zaměstnání. Je to však nutné proto, aby bylo stále zřejmější, že touha žít v dobré rodině se nevyklučuje s možností osobního růstu obou rodičů a to, jak ve společenské, tak v profesní oblasti. Tak se dostáváme ke skutečnosti, že na manželství a rodinu je společností kladeno očekávání, které je za současného klimatu ve společnosti nesplnitelné. Toto očekávání je spíše podvědomou nutností společnosti, po kvalitních manželstvích. Navenek totiž může společnost ukazovat spíše negativní postoj k rodině, ale na základním požadavku chráněného a funkčního prostoru, kterým rodina bezesporu je, bychom se měli shodnout všichni. Jedná se o životní prostor, ze kterého každý člen rodiny vychází vstříc požadavkům společnosti. O tom však již následující kapitola.

4.1.2 Požadavky na manželství a rodinu z pohledu společnosti.

Přestože sociální podmínky pro manželství nejsou v současné době dobré, lze mluvit o ideálu manželství a rodiny z hlediska společnosti. *Takovým ideálem bude bezesporu rodina, ve které probíhají procesy, jež jsou nezbytné k tomu, aby v ní proběhl sociální vývoj člověka směrem k nezávislé, emocionálně stabilní, tvořivé a kooperující bytosti. Tyto vlastnosti od člověka společnost stále více vyžaduje, protože se vyvíjí směrem, který tyto vlastnosti preferuje. Z psychologického hlediska to znamená, že budou výrazně zvýhodněni jedinci emocionálně stabilní, s nízkou hladinou bazální úzkosti, tj.*

¹⁷¹ Srv. *Tamtéž*, s. 37.

¹⁷² Zdroj: www.rodiny.cz, Srv. ZEMAN, J. *Manželství-rodina-děti, hodnoty přání a realita*. Mezinárodní symposium: Jak budeme zítra žít? Strategie podpory rodiny vzhledem k demografickému vývoji v Evropě, 12.-13.3. 2004, Brno.

*lidé otevření, odolní, schopní odkládat okamžité uspokojení a schopní tvořit a žít v síti vztahů, včetně vztahů výlučného partnerství a rodičovství.*¹⁷³ Vidíme, že společnost, možná aniž si to uvědomuje, klade na manželství velké nároky. *Společnost však také čeká od rodiny reprodukci kapitálu:*

- *lidského;*
- *sociálního;*
- *kulturního.*¹⁷⁴

Právě proto, že společnost rodinu nutně potřebuje, nesmí propopulační politika státu přehlížet rodinu jako takovou. Rodinu, která má právo na dobré podmínky pro svůj samostatný život v síti vztahů. Takovou politikou stát spíše ukazuje, že potřebuje děti jen jako investici do budoucna, pro ekonomické zajištění státu v druhé polovině 21. století. Bohužel prorodinná politika státu až příliš vidí lidský kapitál, který mu rodina může nabídnout, ale už méně nebo vůbec nevidí kapitál sociální a kulturní. Manželství se tak dostává do tlaku ze strany společnosti a v samotném manželství kvůli tomuto tlaku vzniká napětí a množí se konflikty. Je však třeba udržet ochotu k dialogu v manželství, tak i vzhledem ke společnosti. V manželství je to žena, která se spíše orientuje na vztahy mezi partnery a případně k dětem. Vzhledem ke společnosti je to spíše muž, který rodinu ve společnosti jakoby zastupuje. Toto schéma manželského uspořádání však stále méně platí. I kdyby se role manželů vyměnily, třeba jen na čas, je třeba je obě uchovávat a pečovat o ně. Máme na mysli jednak vztahy v rodině, jednak vztah k okolnímu světu. Nejde tedy snad mluvit přímo o krizi manželství, ale určitě by se mělo mluvit o rizicích, která na manželství v současné české společnosti čekají. Rizika vyplývají podle Josefa Zemana ze změn, které nastaly v české společnosti po roce 1989. *Jedná se za prvé o proměnu role ženy a matky a za druhé se jedná o vpád informačních technologií do rodiny.*¹⁷⁵ Těmito změnami se budeme více věnovat v kapitole o problémech manželství z pohledu současných výzkumů. Nyní je pro nás důležité, že manželství je ohroženo. Z ohrožení vyplývající požadavek na manželství je zvládnout tyto změny tak, aby zůstaly obsazeny obě výše zmíněné role, které určují chod manželství a rodiny. Jistě bychom našli i jiná významná rizika ohrožující rodinu, jako jsou manželské krize. Úkolem manželství bude v tomto případě schopnost tyto

¹⁷³ Zdroj: www.mpsv.cz, 5. 7. 2005. ZEMAN, J. *Funkce rodiny v postindustriální společnosti a tvorba prorodinného klimatu ve veřejné sféře*. s. 36.

¹⁷⁴ Zdroj: www.rodiny.cz, 22. 2. 2006. ZEMAN, J. *Psychologické dopady slučitelnosti rodiny a zaměstnání*.

krize překonávat. Jsme přesvědčeni o tom, že je v možnostech manželství rizikům a krizím čelit více nebo méně úspěšně. Manželství v sobě totiž obsahuje velmi silnou dynamiku, kterou je třeba stále rozvíjet a která je schopna rizikům ohrožující manželství a rodinu čelit.¹⁷⁶

Aby se tedy nestalo, že se manželství dostane do situace, že na něj bude položeno příliš velké břemeno nebo, že bude manželství bráno s odstupem jako zastaralá instituce, je třeba pro manželství budoucnosti hledat možnosti realizace.

4.1.3 Možnosti realizace rodiny i požadavků společnosti

Na tomto místě je třeba se vrátit k základní myšlence Josefa Zemana o rodině v naší společnosti. Jedná se o to, že stát nesmí chtít od manželství jen sbírat jeho plody, kterým jsou děti. Pokud chce stát brát, musí i dávat manželům slušné podmínky pro život. Josef Zeman je přesvědčen, že pokud stát umožní mladým lidem realizovat kultivovaná přání s rodinou, tak mu rodina z dlouhodobé perspektivy dá sama vše, co společnost potřebuje.¹⁷⁷ Společnost si musí uvědomit, že je to ona, kdo vytváří podmínky pro realizaci rodiny. Josef Zeman se pro tento názor odvolává na vědecká data a úvahy sociálních vědců různých specializací, kteří směřují k tvrzení, že *pro společnost dohledné budoucnosti bude rozhodující, zda dokáže vytvořit takové podmínky, aby mohly dobře fungovat rodiny, aby se rodilo alespoň přijatelné množství dětí a aby neklesala vysoká zaměstnanost lidí v produktivním věku, protože jinak by se zhroutily ochranné sociální systémy a byl by ohrožen celý systém veřejných financí. Tito vědci nepochybují o tom, že cesta vede přes větší participaci obou rodičů jak na výchově, tak na profesi. Modely obětování vysoké kvalifikace jednoho z rodičů ve prospěch rodiny jsou stále více pocítovány jako méně šťastné, začínají se více uplatňovat modely pouze přerušené kariéry jednoho nebo střídavě obou rodičů.*¹⁷⁸ Jde tedy o to, aby bylo postaráno o potřeby rodiny a také o potřeby společnosti. Lze si tedy představit fungování rodiny, kdy po dostatečně dlouhé mateřské dovolené, určené především respektem ke kojení, následuje dostatečně dlouhá otcovská dovolená ukončená v okamžiku, kdy je dítě schopno další péče nerodičovskou osobou nebo

¹⁷⁵ *Rodina v ohnisku zájmu*. Kaleidoskop aktivit některých prarodinných organizací, Brno – Národní centrum pro rodinu, s. 11-12.

¹⁷⁶ Zdroj: www.rodiny.cz, 22. 2. 2006. Srv. ZEMAN, J. *Psychologické dopady slučitelnosti rodiny a zaměstnání*.

¹⁷⁷ Zdroj: www.rodiny.cz, Srv. ZEMAN, J. *Manželství-rodina-děti, hodnoty přání a realita*.

¹⁷⁸ *Tamtéž*.

institucí. Tato posloupnost kroků se může opakovat s narozením dalšího sourozence nebo sourozenců. Vidíme, že o takovém systému rodinného zabezpečení si můžeme zatím nechat zdát, ale určité kroky byly do této chvíle učiněny a jistý posun nastal. Takový systém klade nároky na politiku rovných příležitostí pro muže a ženy, mateřskou popř. otcovskou dovolenou atd. Nejde jenom o to, aby podpora rodičovství byla státem podporovaná, ale aby též mladí manželé přijímali a využívali nabídky ze strany státu a organizací podporujících rodinu. Jde o změnu mentality a hodnot. *Tato změna nemůže být dosažena jinak než nabídkou atraktivních možností, které však zároveň respektují autonomii rodinného systému. (...) Zdá se, že u nás musíme napřed dosáhnout podstatného zlepšení služeb pro rodiny a navození zájmu, tyto služby čerpat.*¹⁷⁹ Jak jsme mohli vidět, nejde jenom o to zajistit, aby rodiny měli dost peněz, jak k tomu směřuje propopulační politika našeho státu.

Musíme se smířit s tím, že budeme směřovat k větší různorodosti modelů života manželství a rodiny a bude kladena větší zátěž na individuální i společné rozhodovací schopnosti partnerů. To je způsobeno stále se zvyšujícími se nároky na občany, které způsobují často existenciální tlaky na partnery.

4.2. Kvalita manželství z psychologického hlediska v ČR

V této kapitole budeme vycházet z výsledků výzkumů manželských párů uveřejněných v knize Manželství a rodiny.¹⁸⁰ Jedná se o kladné i záporné vlastnosti manželství, tak jak byly v dotazníkových šetřeních zjištěny. Vybrali jsme témata pro manželství rozhodující, ne však vyčerpávající. Je to snaha vytáhnout z výzkumů to podstatné, co určuje manželský vztah a má vliv na případné problémy a krize mezi partnery v manželství. Krizím vztahu bude také věnována část našeho výkladu.

Na úvod můžeme uvést předpoklad, že nenajdeme manželství, kde by nebyly problémy. Někdy to může vypadat jako kdyby manželství bez problémů fungovalo dobře, a naopak manželství s problémy fungovalo špatně. Naše tvrzení toto však nepotvrzuje, protože dobře víme, že v každém manželství problémy jsou a nemusíme to nikomu dokazovat. Nejde tedy hlavně o to, zda manželství má nebo nemá problémy, ale spíše o to, zda manželství problémy, které přicházejí, zvládá. To je výsledek McMasterovských autorů zabývajících se organizací a strukturou manželství. K tomu, aby manželé zvládali problémy, je podle tohoto vědeckého směru v psychologii nutné klást největší

¹⁷⁹ *Tamtéž.*

důraz na vzájemné dobré vztahy uvnitř manželství nebo rodiny. Jako významnou cestu ke zvládnání problémů autoři uvádějí, zajímají-li se členové rodiny jeden o druhého, vedou mezi sebou jednoznačný a přímý dialog a rodina má v zásobě určité vzory chování, které si manželé osvojili, jak v náročných situacích, tak i v situacích běžných.¹⁸¹ Může se to zdát příliš jednoduché řešení, ale mohou to být cenné poznatky při předcházení manželským krizím. Jako určitý nedostatek tohoto modelu by bylo možné uvést, že tento model neřeší situace, kdy manželé nemají dobré vzorky chování a co mají v takovém případě dělat.

Nyní se podívejme na to, co nejčastěji vytykají muži ženám a naopak ženy mužům. Je to důležité z toho důvodu, že případné výtky mohou vést za určitých podmínek až k vážným krizím nebo rozvodu. Výtky ze strany mužů na ženy by se daly shrnout následovně: hádavost, tvrdohlavost, přecitlivělost a zanedbávání domácnosti atd. Pořadí výtek také určuje stupeň naléhavosti. Ženy mužům nejčastěji vytykají: necitlivost, sklony k nevěře, sklony k alkoholu, ponižování a nespolehlivost.¹⁸² Vzájemné výtky často označují charakteristické znaky mužské a ženské povahy. I to však může hrát významnou roli ve vztahu partnerů. Ostatní výtky, které se netýkají mužsko-ženských povah, nestačí jen přijmout jako povahu partnera, ale jako možný deficit, se kterým je třeba dále pracovat. I zde si můžeme posloužit výsledky McMasterovských autorů, kteří na základě svých výzkumů tvrdí, že vztahy mezi manžely jsou významnější, než jejich individuální deficity.¹⁸³

Nyní pojednejme o krizích v manželství a rodině. Není úplně jednoduché rozlišovat mezi krizí manželství a celé rodiny, protože do manželských krizí jsou velmi často vtaženy i děti. Je potom úkolem odborné intervence, aby si manželé uvědomili, že děti do svých problémů zatahovat nesmějí, protože manželská krize je často emočně provázena, a to má neblahý vliv na děti.¹⁸⁴ Existují různé psychologické teorie týkající se příčin, průběhu a skončení manželských krizí a změn. Jako nejpřesvědčivější se nám zdá pojetí E. H. Eriksona, který spojuje individuálně-psychologický, biologický i sociální kontext vývoje jedince. *V takových souvislostech je krize chápána nikoliv jako něco náhlého či katastrofického, nýbrž jako určitý bod obratu. Jeví se to tak tím spíše, bereme-li za základ rodinu jakožto jednotku ve vývoji ve které nastává krizová situace,*

¹⁸⁰ PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk, 2000.

¹⁸¹ Srv. *tamtéž*, s. 58-59. Jedná se o výsledky badatelů na McMasterově univerzitě v USA v 70. letech 20. století.

¹⁸² Srv. *Tamtéž*, s. 109.

¹⁸³ Srv. *Tamtéž*, s. 59.

jestliže dosavadní uspořádání v rodině či manželství, struktura, životní hodnotová orientace a styl života přestávají vyhovovat, to jest znesnadňují či brání plnění základních funkcí rodiny anebo manželství.¹⁸⁵ Když se nyní podržíme toho, co o manželské krizi říká E. H. Erikson a přijmeme jeho poznatky jako platné, musí nás překvapit výsledky výzkumu I. Plaňavy za pomoci odborníků v oblasti poradenské intervence, které Eriksonovy názory nezpochybňují, nýbrž přinášejí zajímavý nový poznatek. Zkušenosti odborníků ukazují, že 91 manželských párů ze 155 se liší v pohledu na vývoj manželství. Jedná se zde o páry, kde jeden, druhý nebo oba z partnerů požádali o odbornou radu. Nejčastěji se vyskytují dvě kombinace:

- *Manžel i manželka hodnotí shodně počáteční období soužití jako spokojené a vydařené. Liší se však v tom, že jeden považuje současnou krizi za plíživě a nenápadně se rozvíjející, kdežto druhý z manželů vnímal aktuální krizi jako náhle a neočekávaně vzniklou. (24% z 91 dvojic)*
- *Jeden z manželů vnímá od začátku do současnosti soužití jako nevydařené a nespokojené, druhý naopak jako na začátku poměrně či zcela vydařené a teprve později se buď plíživě anebo náhle, v souvislosti s aktuální krizí, projevil nesoulad a nespokojenost. (24% z 91 dvojic)¹⁸⁶*

Zajímavý příspěvek k Eriksonovu pojetí, kdy dosavadní uspořádání manželství nebo rodiny nevyhovuje je v tom, že buď jeden z partnerů nevnímal blížící se krizi, na rozdíl od druhého, nebo že jeden z partnerů v manželství vlastně nikdy nebyl spokojený, ale nedával to najevo, až do té doby, kdy druhý z partnerů projevil nespokojenost. To, co jsme řekli, ukazuje na to, že si partneři navzájem nesdělovali své pocity a přání. Lepší komunikace mezi partnery by možná přispěla k tomu, aby oba partneři zároveň věděli, že něco není na jejich vztahu v pořádku.

Nyní jsme se dostali k tématu komunikace mezi partnery. Můžeme zde potvrdit to, co jsme řekli výše o sdělovaných a nesdělovaných pocitech a přáních obou partnerů. Činíme tak na základě výzkumu, který se zabýval komunikačními proměnnými.¹⁸⁷ Z výsledku vyšlo, že funkční páry se baví o problémech vyplývajících ze vztahu a života rodiny na rozdíl od párů dysfunkčních. Dále se ve funkčních párech běžně používají pochvaly a ocenění, a také jim nechybí humor. To vše je výrazně omezeno

¹⁸⁴ Srv. *Tamtéž*, s. 150.

¹⁸⁵ Srv. *Tamtéž*, s. 148.

¹⁸⁶ *Tamtéž*, s. 155.

nebo úplně chybí v párech dysfunkčních. Co se týká největších komunikačních potíží, zaznamenali je manželé s malými dětmi. A pokud se jednalo o to, kdo z partnerů, jsou-li oba v krizi, většinou iniciuje dialog, vyhrály ženy oproti mužům v poměru 4:1. Ovšem co se týká komunikačních faulů v těchto krizích, jsou si na tom muži i ženy stejně.¹⁸⁸

Nyní budeme shrnovat poznatky z výzkumu, který se snažil odpovědět na otázku, v čem a jak se liší struktura soužití funkčních od dysfunkčních.¹⁸⁹ Mluvíme zde o 155 dysfunkčních párech v hluboké manželské krizi, kteří si vyžádali odbornou pomoc. Dále budou uvedeny výsledky od 105 funkčních manželských dvojic, které dotazovali studenti psychologie.

Jako proměnné, o nichž lze předpokládat, že nehrají významnější roli v tom, zda soužití je anebo není vydařené, se ukázaly: *rozvod rodičů, sourozenecké konstelace, výše vzdělání partnerů, povolání, profesní angažovanosti, profesní a zaměstnanecké změny pro roce 1990, věkový rozdíl do šesti let, pořadí manželství; dále zda současný manželský partner je či není prvním nebo jediným sexuálním partnerem, zda oba sdílejí společně nějaký zájem či koníček a zda jsou, či nejsou nábožensky věřící.*

Proměnné, které výrazně odlišovaly funkční soužití od dysfunkčních, jsou následující: spokojené nebo nespokojené manželství rodičů a vlastní dětství, nezjištěné nebo zjištěné abnormní rysy osobnosti, koníčky partnerem nesdílené nebo žádné koníčky, rodina v popředí hodnotové orientace nebo jiné orientace než na rodinu, hospodaření s financemi společné, nebo chaotické, práce v domácnosti dělá žena a muž jí pomáhá, nebo vše dělá žena a muž nic. Překvapivé zjištění, kdy bytové prostory jsou velmi stísněné nebo velké,¹⁹⁰ takže můžeme například říci, že funkčnosti rodiny určitě nepřispěje, když má každé dítě svůj pokoj. Na základě závěrů výše popsaného výzkumu můžeme dále říci, že se nepotvrdila běžná očekávání, kdy se předpokládá, že například bude mít problémy v manželství ten, jehož rodiče se rozvedli. Nebo, že je třeba žít spolu už před svatbou, aby se zjistilo, jestli to těm dvěma v manželství půjde. Další překvapující výsledek může být, že neprokázal vliv na funkčnost manželství fakt, zda spolu partneři sdílejí nějaký koníček, nebo zda věří v Boha.

Probrali jsme podle našeho názoru důležité body z manželského života, kterými byly vzájemné výtky, manželské krize a obtíže komunikace, které nám vykreslily přibližný

¹⁸⁷ Srv. *Tamtéž*, s. 206-208; **Proměnná** je v sociologii měřitelná dimenze pojmu nebo měřitelný pojem mající dvě nebo více hodnot pro různé jednotky nebo pro různá období. JERÁBEK, J. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha 1992, s. 28.

¹⁸⁸ Srv. *Tamtéž*, s. 218-220.

¹⁸⁹ Srv. *Tamtéž*, s. 227-229.

stav manželství v současné době. Jednalo se o kvalitu manželství z hlediska vztahů v manželství a rodině. Nyní se však budeme zabývat kvalitou manželství v současných a konkrétních podmínkách života české společnosti.

4.3. Situace manželství v ČR podle Národní zprávy o rodině z r. 1994

Účelem Národní zprávy je snaha zmapovat současnou situaci života rodin v České republice. Nespokojuje se však jen s tím, ale chce tuto situaci analyzovat z hlediska potřeb rodin a vystihnout deficity v jednotlivých oblastech politiky státu, které způsobují nedostatečné zohlednění těchto potřeb a zájmů rodin. Cílem této zprávy není navrhnout jednotlivé kroky v oblasti podpory rodiny, nýbrž zachytit současný stav včetně jeho nedostatků tak, aby bylo možno následně přikročit k přípravě koncepce kvalitní státní rodinné politiky.¹⁹¹

Na úvod je třeba se pokusit o definici rodiny, abychom mohli vstoupit do této kapitoly s vědomím, co to vlastně je rodina z hlediska státu. V současné společnosti lze někdy pozorovat snahy o co nejširší vymezení pojmu rodiny tak, aby se stal relevantním pro jakoukoli formu soužití dvou či více lidí bez závislosti na přítomnosti dětí či na jakékoli institucionální vazbě. S ohledem na možnosti definování rodiny pro politické účely se jeví proto nutným definovat jednotlivé společensky důležité funkce rodiny.

Jednou z nenahraditelných funkcí rodiny ve společnosti je její biologicko-reprodukční nebo generativní role. Přirozená reprodukce je stále závislá na přítomnosti, alespoň krátkodobého, rodinného soužití. Je také významná z hlediska jejího vlivu na rodinný život, neboť s sebou nese zároveň přechod k rodičovství.

Neméně společensky významná je funkce socializační, která je ovšem velmi proměnlivá v čase a prostoru. Základní shoda mezi vědci však panuje v tom, že sféra výchovy je vždy primárně věcí součinnosti rodiny a státu s výsadní rolí rodiny v možnosti volby vztahu mezi oběma složkami. Výchovná funkce rodiny ve smyslu přípravy dítěte na život ve společnosti je tak zásadní a její plná náhrada jinou institucionální formou s sebou nese vždy riziko ohrožení zdravého rozvoje dítěte.

Na rozdíl od předchozích dvou sfér není sociálně-ekonomická funkce rodiny bezprostředně závislá na přítomnosti dětí. Vychází z principu, že rodina ve společnosti existuje jako integrální sociální skupina i ekonomický subjekt, v němž je společně zajišťována strava a zabezpečení materiální existence jednotlivých členů rodiny.

¹⁹⁰ *Tamtéž*, s. 228-229.

Nenahraditelnou funkcí rodiny je funkce regenerační a podpůrná, která zahrnuje veškerou vzájemnou emocionální podporu jednotlivých členů rodiny. Zdravá rodina je tak stále jedinou zárukou výchovy zdravých a emocionálně stabilních dětí.

Některé základní funkce rodiny, především v oblasti socializace a vzdělávání ve vztahu k reprodukční úloze rodiny jsou souhrnně označovány jako tvorba tzv. lidského kapitálu.¹⁹² Tímto pojmem je chápána komplexní výchova dítěte v sociálně-kulturní a hodnotově orientovanou osobnost schopnou vést plnohodnotný život a reagovat na různé životní situace s vizí vlastních představ. Tvorbou lidského kapitálu vytváří rodina předpoklady pro zdravý fyzický i psychický vývoj dítěte a umožňuje tak fungování hospodářského i sociálního systému společnosti. Právě tvorba lidského kapitálu je téměř výhradní doménou rodiny, jejíž funkce je v této oblasti nenahraditelná.

S ohledem na nastíněný popis základních biologických a funkčních charakteristik lze chápat rodinu v nejširším smyslu za sociální jednotku, jejímž konstitutivním znakem je soužití minimálně dvou generací v přímé příbuzenské linii (rodič-dítě), a vedlejšími znaky je plnění základních rodinných funkcí.

V užším pojetí je možné za přirozenou rodinu, která je jednoznačně převažujícím typem soužití v České republice, považovat institucionálně strukturované sociální společenství, které je založené na rodičovském a manželském vztahu jako jeho dvou základních vztahových liniích, a vychází z úpravy rodinného práva.¹⁹³

Stát by si měl udělat jasnou vizi, kterou definici rodiny bude považovat za nejhodnotnější a měl by ji podle toho také věnovat náležitou pozornost. Nástrojem k pozvednutí rodiny by měla být rodinná politika státu. *Tu lze chápat jako soubor činností a opatření státu, která vědomě směřují k uznání a podpoře výkonu rodinných funkcí ve společnosti včetně finančního i nefinančního vyrovnání nákladů na ně vynaložených, a to při současném vymezení sociálních forem, na něž se tato opatření vztahují.*¹⁹⁴ Jakákoli forma podpory by proto neměla vytvářet pouto závislosti rodiny na státu, ale naopak posilovat soběstačnost a nezávislost rodiny. Právě v tomto momentu spočívá také odlišnost rodinné politiky od politiky výhradně populační. Populační politika má za cíl hlavně kvantitativní růst populace, ale už nemyslí na

¹⁹¹ Zdroj: www.mpsv.cz, 11. 7. 2005. Srv. *Národní zpráva o rodině*, s. 6.

¹⁹² Pojem zavedený G. Bekerem využila poprvé ve sféře rodinné politiky německá 5. zpráva o rodině z r. 1994.

¹⁹³ Srv. *Tamtéž*, s. 9-10.

¹⁹⁴ *Tamtéž*, s. 12.

kvalitativní růst rodiny. V různých ohledech bychom mohli současnou situaci nazvat jako lhostejností vůči rodině.

4.3.1 Lhostejnost společnosti vůči manželství a rodině

Můžeme se ptát, z čeho vyrůstá v našem státě přehlížení manželství, ze strany státu. Odpověď má historické počátky, které tu nebudeme rozebírat. Jen připomeňme, že se vznikem sociálního státu se vytvořilo prostředí velmi znevýhodňující rodinu a život v rodině oproti jiným formám života. Změnil se totiž význam dětí pro rodiče v tom, že děti už nejsou nezbytně nutné pro život rodičů ve stáří, protože prarodiče žijí většinou v domově důchodců. To má různé příčiny, ale pro nás je důležitý fakt, že stát přebral rodině funkci, kterou do té doby zastávala rodina, tím, že prarodiče zůstávali v rodině. Nyní tedy se potřeba manželů mít děti přesunula z roviny existenciální do roviny emoční. Manželé chtějí mít děti kvůli emocionálnímu uspokojení nebo dokonce potřebu emocionálního uspokojení nahradí některými substituty splňujícími emocionální uspokojení.¹⁹⁵ Proto se změnil i přístup státu k rodinám. Zjednodušeně řečeno, stát se stará z daní lidí v produktivním věku o důchodce a ne o rodinu. Tvorba lidského kapitálu a plnění dalších funkcí rodiny nejsou materiálně a finančně oceněny.

Dále vzrůstající důraz na roli jedince ve společnosti vedl současně k poklesu hodnoty přikládané rodině jako přirozenému základnímu článku sociálního celku.

Výchova dětí je přes svůj nesporný význam pro společnost pojímána jako důsledek svobodného rozhodnutí rodičů a jejich preferencí, nikoli jako činnost prospěšná pro všechny.

*Rozhodnutí mít či nemít děti je považováno za soukromou věc rodičů, kterou společnost nikterak neovlivňuje ani neupřednostňuje.*¹⁹⁶ V této situaci se proto jeví zcela přirozeně jako materiálně výrazně výhodnější náhradní formy života bez dětí. Společenská lhostejnost vůči faktu, zda jedinec vychovává či nevychoává děti spolu se vzrůstajícími náklady na dítě a dalšími faktory vede často k nutnosti zaměstnání obou rodičů, aniž by přitom byla zvýhodněna domácí péče o dítě jedním z rodičů. Jedním z faktorů, vedoucím k zaměstnání obou rodičů, je také změna role ženy a matky. Ženy v rámci své emancipace, růstu svého vzdělání a kvalifikace se čím dál více chtějí věnovat své kariéře. Horší však je, že stát na tuto změnu role ženy není dostatečně

¹⁹⁵ Srv. *Tamtéž*, s. 11.

¹⁹⁶ *Tamtéž*, s. 11.

připraven, a tak se stává, že společnost rychleji blokuje rodinu, než jí pomáhá. Blokování rodiny může být způsobeno také omezováním rodičovských plánů.¹⁹⁷

Bohužel tato situace nemá v blízké době šanci na radikální zlepšení, protože je zakořeněná ve struktuře moderní společnosti. Místo informací o významu rodiny se posiluje nedůvěra k rodině tím, že se šíří informace o tom, že se rodinu nepodaří uskutečnit. Podívejme se nyní blíže na situaci manželství a rodiny ve světle současných výzkumů.

4.3.2 Problémy manželství a rodiny v České republice

Základní problém manželství a rodiny je v tom, že žijí v neustálém ohrožení, které na ně číhá v těžkostech vztahů uvnitř rodiny, jak jsme popsali výše. Druhým, ne méně významným ohrožením, je právě popsaná strukturální lhostejnost společnosti vůči rodině, která je dána změnami ve společnosti. Z vnitřních a vnějších ohrožení vyplývají na rodinu rizika, kterým často neumí čelit.

Nyní se budeme zabývat problémy, které na rodinu působí z prostředí ve kterém žije. Z historického hlediska se v dnešní době mění vnitřní uspořádání rodiny. Zásadně se mění vztahy, které se během stovek generací měnily jen málo. Vztah muže a ženy se stává rovnoprávným. Mění se vztah rodiče a dítěte. Těžiště výchovy se přesunulo z oblasti přizpůsobení se dítěte životu ve společnosti do oblasti rozvoje jeho individuálních schopností. Tyto změny kladou na rodiče vyšší nároky, spojené častěji s krizí či havárií. Pro vysoce vzdělané rodiče nastává dilema investic do vlastní kariéry nebo do budoucí kariéry dítěte. Výsledkem je nižší počet dětí v rodinách či dokonce dobrovolná bezdětnost. Dále je registrována větší mezigenerační diskontinuita, následná generace je velmi odlišná od předchozí. Pro jedince to reprezentuje zvýšení nejistoty, horší orientaci a zvýšení rizika, že nové modely soužití budou přinášet neočekávaná rizika. Z výzkumů vyplývá, že lidé nepožadují udržení manželství za každou cenu, ale zřejmě současně uznávají jeho nezastupitelné funkce. Skutečností je, že život s partnerem bez sňatku se stává obvyklý. Mladí lidé nevidí problém mezi hodnotami partnerství a profesními ambicemi, ani tento problém nemají. Možná si ale neuvědomují, že se tyto jejich hodnoty stávají často překážkou naplnění rodičovských plánů. Ani od jednoho z partnerů se totiž neočekává naprostá oddanost rodině. Mladší partneři si také ponechávají vzájemně větší volnost k naplňování svých potřeb a zájmů.

¹⁹⁷ Zdroj: www.mpsv.cz, 5. 7. 2005. Srv. ZEMAN, J. *Funkce rodiny v postindustriální společnosti a*

Co se týká dělby práce v manželství, v posledních letech se významně nemění. Častějšími, byť okrajovými, jsou dnes případy, kdy partner přebírá většinový podíl péče o domácnost. Muži a ženy ve více než v polovině domácností spolupracují, zátěž větší o 1/4 až 1/3 přitom leží na ženě.¹⁹⁸

Problémy manželství může také vyvolávat potřeba dvou pracovních příjmů, jejichž potřeba se může jevit manželům stále větší. V roce 2002 disponovaly bezdětné domácnosti vyššími příjmy oproti rodinám s dětmi, které se nacházely pod průměrovou hodnotou. V posledních třech letech je růst příjmů v bezdětných domácnostech ještě patrnější vzhledem k růstu příjmu jedné ekonomicky aktivní osoby. Pracovní příjem rodin s dětmi v porovnání s bezdětnými domácnostmi je celkově nižší, avšak pracovní příjem jedné ekonomicky aktivní osoby je ale naopak vyšší. Problémy mohou nastat tam, kde je v domácnosti větší počet dětí a pouze jedna ekonomicky aktivní osoba, protože s různým počtem dětí se příjem prakticky neliší. Tuto situaci pak řeší sociální příjmy, které se v domácnostech zaměstnanců podílejí na celkových příjmech přibližně 12%. To však neznamená, že každý zaměstnanec má rodinu s dětmi. V domácnostech s dětmi i bez dětí jsou registrovány nejvyšší výdaje za potraviny.¹⁹⁹

Jednou z nepříjemných součástí našich rodin jsou i trestné činy ohrožující rodinu. Máme tu na mysli tzv. domácí násilí, kdy pachatel zneužívá rodinných citových nebo materiálních vazeb oběti na svou osobu. Domácí násilí škodí obětem) toků i svědkům násilí. Kromě týrání svěřených osob, týrání osob žijících ve společném bytě nebo domě, ublížení na zdraví, znásilnění, omezování nebo zbavení osobní svobody, vydírání a útisk se k těmto činům řadí i trestný čin dvojího manželství a zanedbávání povinné výživy.²⁰⁰

Je nutno také zohlednit prvky nepřátelské rodině v závislosti na podpoře bydlení a velikosti obce. Program podpory samostatného bydlení pro mladé lidi s nižšími/středně vysokými příjmy a nedostatečným majetkem je zaměřen paušálně na mladé lidi bez zohlednění rodinných poměrů, není tedy vázán ani na přítomnost dětí ani na manželský svazek. Manželské soužití je dokonce v konstrukci programu znevýhodněno, protože v takovém případě platí podmínka věku pro oba manžele, zatímco u nesezdaných párů stačí, pokud je pouze jeden partner ve věku do 36 let. Tento stav znemožňuje posoudit uvedený program jako přátelský rodině.

tvorba prorodinného klimatu ve veřejné sféře. s. 37.

¹⁹⁸ Zdroj: www.mpsv.cz, 11. 7. 2005. Srv. *Národní zpráva o rodině. s. 51-57.*

¹⁹⁹ Srv. *Tamtéž, s. 69-78.*

²⁰⁰ Srv. *Tamtéž, s. 99-104.*

Co se týká problémů souvisejícími s velikostí obce, zde je třeba říci, že centrum velkých měst přes své výhody:

- stanovuje vysoké náklady na bydlení;
- poskytuje špatné prostředí pro děti;
- na minimum omezuje příbuzenské a sousedské vztahy.

Předměstí velkých měst má také své výhody, ale nevýhodou je:

- dlouhá cesta do práce;
- nižší dosažitelnost center kultury a volného času.

Venkovské oblasti a malá města nabízejí mnoho výhod, ale jejich záporem je:

- horší dostupnost školek, škol a středisek volného času pro děti;
- malá nabídka pracovních míst v blízkosti bydliště;
- špatná dostupnost sociálních služeb;
- špatná dostupnost veřejných dopravních prostředků.²⁰¹

4.3.3 Kvalita manželství a rodiny v České republice

V takovéto situaci byl v roce 2003 zaznamenán nejnižší počet sňatků od 1. světové války (48 943). Významně se zvýšil počet svobodných osob do třiceti let, poklesla i opakovaná sňatečnost. Příčinou je patrně rozšířena možnost seberealizace mimo rodinnou sféru zároveň s obtížnější ekonomickou situací zejména v možnosti získání bytu. A jak vypadala v uplynulých letech rozvodovost? V 90. letech se zvyšuje. Rozvod je chápán jako legitimní řešení manželských problémů. V roce 2002 bylo rozvedeno cca 32 000 manželství. Žádost o rozvod podala častěji žena (66%) z důvodů rozdílnosti povah, nevěry či alkoholizmu. V roce 2003 byla zaznamenána 48% rozvodovost manželství. Po rozvodu je v naprosté většině dítě svěřeno do péče matky, muži častěji uzavírají opakovaný sňatek. Podíly rozvedených zvyšují i tzv. nesezdaná soužití, kdy spolu partneři žijí, aniž by uzavřeli sňatek.²⁰² Když mluvíme o rozvodech, přidejme, že úroveň rozvodovosti v České republice se řadí k nejvyšším na světě.

Co se týká plodnosti v České republice, je nyní hluboko pod zachovnou hranicí reprodukce. V důsledku toho se rozvádí vyšší počet bezdětných manželství. Hlavní příčinou snížení plodnosti a porodnosti je odkládání založení rodiny do vyššího věku. Dále přichází na světlo po roce 1989 zvyšování počtu dětí narozených mimo manželství, jehož hlavní příčinou je snižování počtu vdaných žen. Nejnižší počet dětí narozených mimo manželství je registrován u vysokoškolaček, které se tedy chovají

²⁰¹ Srv. *Tamtéž*, s. 210.

spíše podle tradičního modelu rodiny. To však neznamená, že by výrazně snížily názor mladých lidí, kteří v 78% považují za nutné partnerství před uzavřením manželství vyzkoušet. Uvedené procento mladých lidí přesto významně preferují rození dětí pouze do manželství, čemuž napomáhají vysokoškolsky vzdělaní lidé. Avšak celkově dětí narozených v manželství ubývá. Snížil se počet předmanželských početí a ve věku mezi 20 a 29 lety ženy se o více než 75% snížila umělá potratovost. Nepotvrdil se tedy předpoklad, že odklad sňatku a porození dítěte bude doprovázeno vyšší potratovostí. Z uvedeného vyplývá, že mladé ženy používají účinnou antikoncepci. Naopak se zvýšil počet potratů u bezdětných žen. Co se týká vdaných žen, tak na ně z celkového počtu interrupcí připadá 50%. Je to dáno částečně tím, že třetí těhotenství vdané ženy nadále končí častěji interrupcí než porodem dítěte. Česká populace registruje i významný počet žen, podstupujících interrupci opakovaně.²⁰³

²⁰² *Srv. Tamtéž, s. 23-27.*

²⁰³ *Srv. Tamtéž, s. 28-34.*

5. FORMA PŘÍPRAVY NA ŽIVOT V MANŽELSTVÍ CENTRA PRO RODINU A SHRNU TÍ ZKUŠENOSTÍ Z TĚTO PRÁCE

Nauka církve o manželství a situace manželství a rodiny v České republice nás měly za úkol uvést do vlastního tématu této práce. Tím je vliv společné přípravy na manželství Centra pro rodinu na život manželů. Než se budeme zabývat výsledky výzkumu shrneme formu a zkušenosti z této práce.

5.1 Forma a obsah přípravy na manželství Centra pro rodinu

Třikrát do roka (říjen-listopad, leden-březen, duben-květen) je zdarma pořádána osmidílná hromadná příprava na život v manželství. Každý večer probíhá přednáška "informační část" i sdílení ve skupinkách "zážitková část". Během večera také snoubenci obdrží materiály k tématu určené k propovídaní v páru. Čas určený k jednomu setkání je asi dvě hodiny. Organizátorem přípravy na manželství je Centrum pro rodinu při Arcibiskupství pražském. Ročně těmito přípravami projde více než 100 párů snoubenců a na jednotlivých kurzech spolupracují kněz, jáhen, manželské páry a psycholog.

Charakteristika snoubenců obecně:

- vyšší vzdělání snoubenců, téměř všichni mají alespoň maturitu, vysokoškolské vzdělání v průměru kolem jedné poloviny;
- postupné „stárnutí snoubenců“ v souladu s demografickými trendy;
- ubývá snoubenců, kteří aktivně žijí svou víru, přibývá párů s jedním nepokřtěným.²⁰⁴

Přednášky na různá témata vztahující se k manželství mají buď odborníci v dané oblasti nebo pro tento úkol vyškolení manželé. Přednášky mají své ideální pořadí, aby na sebe logicky navazovaly. Témata jsou od začátku existence kurzu stejná a jejich obsah se

²⁰⁴ Snoubenci, kteří tvoří přibližně 80% všech účastníků v letech 2002 – 2005 jsou narozeni v letech 1971 – 1979. Co se týká nejvyššího dosaženého vzdělání, tak výsledky dotazníků Centra pro rodinu uvádějí že 72% všech účastníků kurzu mělo v době konání kurzu již vysokoškolské vzdělání. Střední vzdělání s maturitou mělo 24% a tedy jen 4% střední bez maturity. Z celkového počtu 714 účastníků v letech 2002 - 2005 uvedlo na otázku po křtu kladnou odpověď 553 účastníků kurzu a 157 zápornou odpověď. Z celkového počtu 357 párů bylo 141 párů s jedním nepokřtěným partnerem, tj. 39,5%. Tyto údaje

může mírně lišit podle toho, v čem je přednášející větší odborník. Jednotlivé přednášky vycházejí z nauky církve o manželství a ze zkušenosti přednášejících, kteří jsou vesměs praktikující katolíci. Příprava na manželství tak jak probíhá je především promyšlením manželského slibu. Slib je rozdělen do jednotlivých večerů, někde jsou použity i otázky kněze, které slib předcházejí. Uvedeme na tomto místě témata přednášek s nástinem jejich obsahu a případných specifik.

- 1) Jak katolická církev chápe manželství - „*Odevzdávám se ti“ a „přijímám tě“.*
- 2) Psychologie partnerského vztahu - *Miluj svého manžela jako sebe sama* (Mt 19,19)
- 3) Rodiče, přátelé a my - *Je toto vaše rozhodnutí svobodné a upřímné?*
- 4) Konflikty a jejich řešení - „*A že s tebou ponesu všechno dobré i zlé až do smrti.*“
- 5) Jak prožívat v manželství vztah k Bohu - „*K tomu ať mi pomáhá Bůh.*“

Snoubenci dostanou otázky k zamyšlení o jedno setkání dříve, aby měli čas zastavit se u otázek týkajících se jejich osobního vztahu k Bohu.

- 6) Manželství a sexualita - „*Slibuji, že ti zachovám lásku, úctu a věrnost, že tě nikdy neopustím.*“
- 7) Děti a my - *Přijmete děti od Pána Boha ochotně a budete je vychovávat podle Božího zákona?*

Několik otázek týkajících se plánování rodičovství dostanou snoubenci již o jedno setkání dříve. Je to z toho důvodu, aby si promysleli svá kritéria pro volbu metody plánování rodičovství.

8) Obsah manželského slibu, průběh svatebního obřadu

Jáhen probere otázky ze svatebního obřadu, které jsou kladeny ženichovi a nevěstě. Je také možnost klást dotazy. Před zakončením této přednášky, která je závěrečnou přednáškou kurzu není sdílení ve skupinách, ale někdy snoubenci dostanou k vyplnění závěrečný dotazník. Ten slouží jako zpětná vazba pro Centrum pro rodinu, které kurzy pořádá.

vyplývají z dotazníků, které vyplňují všichni účastníci kurzů Centra pro rodinu při Arcibiskupství Pražském.

Sdílení ve skupinách následuje při všech předcházejících večerech hned po přednášce, tématicky na ni navazuje, a velmi se snoubencům doporučuje, i když není nezbytně nutné. Tvoří tak nedílnou součást přípravy. Skupiny přibližně po deseti snoubeneckých dvojicích jsou moderovány vyškolenými manželskými páry. Ve skupině mají možnost a příležitost konfrontovat svoje názory na dané téma s názory druhých snoubenců i manželů. Menší skupina má řadu výhod, které například spočívají v možnosti poznat lépe sebe i partnera, navázat přátelské styky s jinými snoubenci, mluvit otevřeně o intimních otázkách vztahu atd. Skupina tak poskytuje potřebný dialog a konfrontaci, které přednáškám chybí. Manželský pár, který moderuje skupinu může na závěr rozdat účastníkům krátký dotazník, který se týká hodnocení celého večera, tj. přednášky a sdílení ve skupině. Vyjádření snoubenců potom slouží jako zpětná vazba pro manželský pár, který skupinu moderoval.

Sdílení v páru neprobíhá na kurzu Během kurzu jsou však snoubencům nabízeny k jednotlivým tématům materiály, které jsou určené k propovídaní v páru. Otevírá se jim tak často možnost uvědomit si svou rozdílnost v postojích k různým otázkám společného života (např. domácí činnosti, společné hospodaření nebo skutečná rozdílnost rodin, ze který do manželství vstupují).

Během kurzu jsou nabízeny nekomerčně vydávané publikace a další materiály vhodné pro ty, kteří se připravují na život v manželství. Snoubencům je také nabídnuta možnost obrátit se v pochybnostech a zneklidnění ve vztahu na profesionálního poradce (psychologa, psychoterapeuta). Poradenská služba je poskytována zdarma.

Na závěr kurzu je možno obdržet potvrzení o účasti pro kněze, který bude asistovat při svatebním obřadu. Potvrzení není nutné k církevnímu uzavření manželství, ale může být knězem vyžadováno. Každopádně je vždy nutné v dostatečném předstihu před svatbou (2-3 měsíce) osobně navštívit oddávajícího kněze. Ten probere se snoubenci nezbytné administrativní a právní záležitosti, konkrétní průběh liturgické slavnosti a dále i otázky víry a svátostí, které nejsou náplní kurzu.²⁰⁵

5.2 Zkušenosti ze společné přípravy na život v manželství

Přípravám na manželství se Centrum pro rodinu věnuje po celou dobu existence, tedy od roku 1994. Pro tuto pastorační činnost bylo využito asi dvouleté zkušenosti

²⁰⁵ Zdroj: <http://cpr.apha.cz>, 8. 3. 2006. Na webové stránce jsou informace o přípravě na manželství pro případné zájemce. My jsme si tyto informace přizpůsobili pro potřeby této práce.

Pastoračního střediska a salesiánských spolupracovníků, kteří vytvořili systém příprav ještě v době komunismu.

V prvních letech činnosti Centra pro rodinu, které organizovalo společné přípravy na život v manželství se snoubenci nijak nepřihlašovali, ale přicházeli na přípravu na základě různě kvalitní informace. Nyní se předem přihlašují, dostávají základní informace písemně a jsou odkazováni na internetové stránky, kde je příprava podrobně popsána.

Od samého začátku bylo kromě přednášek zařazováno do společné přípravy na manželství i sdílení ve skupinkách, program skupinek zpočátku závisel zcela na invenci vedoucích párů a jak byli schopni navázat na obsah přednášky; nyní jsou pro vedoucí páry k dispozici zpracované materiály, podle kterých manželé zpravidla postupují. Současně byla přípravě dána i jednotící myšlenka – manželský souhlas, na každý večer je na skupince vyvěšen text slibu s podtrženým heslem, které se vztahuje k tématu večera (např. konflikty – „že s tebou ponesu vše dobré i zlé“).

Pro lepší práci ve skupinách se osvědčilo používání flipchartů. Stejně tak se osvědčily anonymní dotazníky se zpětnou vazbou. Zpočátku existence přípravy byly rozdávány na závěr kurzu, později vícekrát během kurzu, ale ne pokaždé. Osvědčilo se i promítání dataprojektorem, ale pracovníci Centra pro rodinu se domnívají, že není zcela vhodné promítat vždy a všechno, protože přednáška bez promítání bývá osobnější. To vše vedlo ke stabilnější docházce snoubenců a větší účasti při práci ve skupinách (z počátku existence kurzu na jedny z posledních skupinek s tematikou sexualita či odpovědné rodičovství přicházela jen malá část snoubenců).

Při školení doprovázejících manželských párů došlo k upuštění od školního přístupu „tak to musí být“ k přístupu „my máme tuto zkušenost“. Zvětšil se také důraz na diskuzi ve skupinkách „jak to vidí ostatní?“ a zařazování různých předělů ve formě her, které mají za úkol odlehčit probírané téma, navázat dialog mezi jednotlivými páry nebo v páru a opět přivést k pozornosti k dalšímu tématu.

Z postupů práce, které se neosvědčily uvedme např. přehození pořadí skupinky a přednášky tedy snaha, aby skupinky byly ještě více jádrem večera a potom by jen krátká přednáška na závěr shrnovala téma. Jednak snoubencům na skupinkách chyběl počáteční impuls z přednášky, takže se skupinky jen těžko rozbíhaly, jednak bylo téměř nemožné provádět shrnutí (např. výsledků zapsaných na flipchartových papírech) a vzhledem k množství účastníků bylo obtížné ukončit skupinky ve stejný okamžik.

Kurz probíhá posledních několik let v kostele sv. Vojtěcha v Dejvicích. Kurz během své existence probíhal ve farním klubu u Panny Marie Sněžné a ve farním sále farnosti Praha Strašnice, ale v obou případech bylo prostředí ne zcela vhodné a navíc mnohem menší. Přemísťování skupinek např. na Katolickou teologickou fakultu, která je ve stejném domě je sice možné, ale delší přesuny jsou časově náročné a nabourávají atmosféru.

Za 13 let se podílelo na přípravách celkem cca 20 různých párů, ale většinu práce odvádí skupinka salesiánských spolupracovníků – 6 párů. Zatím se nepodařilo trvale zapojit manžele z jiných spiritualit, i když dílčí pomoc během fungování kurzu byla. Větší počet účastníků při stávajícím počtu dobrovolných spolupracovníků by znamenal slevit z určitého standardu, kterého se Centrum pro rodinu nechce vzdát.

Díky stále se zlepšující kvalitě kurzu a jeho víceleté činnosti kněží rádi využívají služeb Centra pro rodinu. Jeho činnost je podporována biskupským vikářem pro pastorační a diecézním biskupem. Proto je také užitečné, že kurzy využívají k náslechům i bohoslovci.

V blízké budoucnosti by Centrum pro rodinu rozšířilo nabídku kurzů ze stávajících tří na čtyři ročně. V praxi se tak už děje v době letních prázdnin, ale tento kurz není předem inzerován.

Přípravy od počátku dobře reagovaly na aktuální pastorační potřebu v Praze, kterou byla a je velká koncentrace snoubenců. Nelze však s přesností odhadnout vývoj v následujících letech.²⁰⁶

²⁰⁶ Zpracováno dle nepublikovaných zkušeností pracovníků Centra pro rodinu.

6. PŘÍPRAVA DOTAZNÍKU ZKOUMAJÍCÍHO VLIV SPOLEČNÉ PŘÍPRAVY NA ŽIVOT V MANŽELSTVÍ V LETECH 2001 - 2005

6.1 Charakteristika snoubenců v době jejich přípravy na manželství

K charakteristice manželských párů nám pomohou data, která nám poskytlo Centrum pro rodinu při Arcibiskupství pražském. Jedná se o dotazník, který snoubenec i snoubenka vyplňovali každý sám za sebe na začátku kurzu přípravy na manželství. Vycházíme ze skupiny 714 mužů a žen, kteří se připravovali na manželství při Centru pro rodinu od jara 2001 do zimy 2005. Je to tedy skupina více než poloviny manželských párů, kterých se týkal náš výzkum. Údaje Centra pro rodinu mají tu výhodu, že charakterizují respondenty v době jejich vlastní přípravy na manželství. Náš výzkum se oproti tomu zabývá současným stavem, tedy stavem, kdy spolu manželé již většinou alespoň rok žijí.

Přístupme tedy k charakteristice snoubenců. Snoubenci, kteří tvoří přibližně 80% všech účastníků kurzu jsou ročníky narození 1971 – 1979. Ostatních účastníků, tj. mladších nebo starších je pouze 20%. Co se týká nejvyššího dosaženého vzdělání, tak můžeme říci, že přibližně 72% všech účastníků kurzu mělo v době konání kurzu již vysokoškolské vzdělání. Střední vzdělání s maturitou mělo 24% a tedy jen 4% střední bez maturity. Z celkového počtu 714 osob sledované skupiny uvedlo na otázku po křtu kladnou odpověď 553 účastníků kurzu a 157 zápornou odpověď. Ve 480 případech byly tyto osoby pokřtěny jako dítě a v 71 případech jako dospělé osoby. Z celkového počtu 357 párů bylo 141 párů s jedním nepokřtěným partnerem, tj. 39,5%. Na bohoslužby pravidelně docházelo přibližně 288 jednotlivců. Když bychom se podívali na jednotlivé páry, tak můžeme podle údajů říci, že bylo 67 párů, kteří navštěvovali bohoslužby pravidelně. Tento údaj však neříká, zda navštěvovali nedělní bohoslužby společně. V naprosté většině se jednalo o bohoslužby římsko-katolické církve. U 87 párů tyto bohoslužby nenavštěvoval ani jeden z partnerů pravidelně. Není nezajímavé, že 35 jednotlivců uzavřelo manželství již dříve. Na otázku, zda s volbou církevního sňatku souvisí víra obou, odpovědělo 230 jednotlivců kladně. Zda s volbou souvisí víra jen

jednoho, odpovědělo 101 osob a 25 jich odpovědělo, že jejich rozhodnutí nesouvisí s vírou ani jednoho z nich.²⁰⁷

6.2 Uvedení do výzkumné techniky

K označení této výzkumné aktivity můžeme použít pojem výzkum. *Výzkum je systematizované vědecké poznávání. Výzkumy musí poskytovat informace podložené, zaměřené na systematizaci a zařazení zkoumaných jevů, odhalení skrytých vztahů a funkcí, na zjištění souvislostí a příčin a také na měření uvedených skutečností. Výzkum je orientován na poznání stavu a odhad změny.*²⁰⁸ Předmětem tohoto výzkumu vlivu společné přípravy na život v manželství na manžele jsou kvantitativně definovatelné odpovědi jedince za použití běžných sociologických metod. Proto byl zvolen kvantitativní výzkum. Kvantitativní výzkum je zaměřen na rozsah výskytu, zastoupení, dále na frekvenci, tj. projev složek sociálního a sociálně psychologického jevu v čase a na intenzitu, jako mohutnost nebo sílu jednotlivých složek sociálního a sociálně psychologického jevu. Tyto charakteristiky se převádějí do stabilních ukazatelů, které jsou zajišťovány na velkých souborech jednotek. Základním úkolem kvantitativního výzkumu je tedy měření výše uvedených charakteristik a jejich souvislostí. Měření kvalitativně velmi odlišných skutečností a jejich poměrování mezi sebou je možné jen tehdy, jsou-li kvality převedeny na zcela homogenní třídu jevů, kterou se rozumí množství vyjádřitelné číslem. Číselné vyjádření sociálních a sociálně psychologických jevů umožňuje následně využití matematického a statistického aparátu ve výzkumu. Proto lze kvantitativní výzkum stručně a jednoduše opsat jako výzkum, který využívá statistických postupů.²⁰⁹

Pro tento druh výzkumu bylo zvoleno zasílání dotazníků e-mailem nebo poštou v obálce.

6.3 Příprava a vyhotovení dotazníku

Při přípravě a sestavování dotazníku, který měl být zaslán respondentům, bylo třeba mít na zřeteli nejen výzkumná hlediska, ale i skutečnost, jak bude dotazník působit na respondenta. Jelikož nemohla být ve všech případech zaručena anonymita respondentů z důvodu většinového zasílání dotazníků e-mailem bylo nutné volit otázky s diskretními

²⁰⁷ Tyto údaje vyplývají z dotazníků, které vyplňují všichni účastníci kurzů Centra pro rodinu při Arcibiskupství Pražském před začátkem kurzu.

²⁰⁸ SURYNEK, A. - KOMÁRKOVÁ, R. – KAŠPAROVÁ, E. *Metody sociologického a sociálně psychologického výzkumu*. Praha 1999, s. 18.

formulacemi. Přesto byla snaha dozvědět se od respondentů co nejvíce z jejich vlastních, někdy intimních postojů, aby se dosáhlo zjištění, jaký vliv zanechala na manželech společná příprava na život v manželství.

Vlastní dotazník byl sestavován v období od září do listopadu 2005 a bylo postupně vytvořeno 16 variant, než vznikla konečná verze, která byla použita pro dotazníkové šetření. Tvorba dotazníku byla po celou dobu konzultována se socioložkou Mgr. Evou Pavlíkovou Ph.D. Při jeho sestavování byly použity otázky uzavřené a polootevřené.²¹⁰ Bylo nutné formulovat proměnné tak, aby byly srozumitelné a jasné. Bylo také nutné sledovat další dvě skutečnosti, a to rozsah dotazníku a řazení otázek. Pokud by dotazník byl příliš dlouhý, respondenty by to buď přestalo v průběhu vyplňování dotazníku bavit nebo by se dotazníkem vůbec nezabývali.

Dotazník obsahuje úvodní dopis,²¹¹ ve kterém je uvedeno vysvětlení, kterým autor dotazníku zdůvodňuje záměr své diplomové práce, jejímž předpokladem je tento dotazník. Prosí je o spolupráci Upozorňuje respondenty, že dotazník se týká nejen samotné přípravy na manželství, ale i jejich společného života. Žádá je, aby odpovídali tak, jak to nejlépe odpovídá jejich situaci. Žádá také o vyplnění dotazníku i ty, kteří spolu už nežijí, protože jsou pro něho hodnotné odpovědi všech, kteří se připravovali na manželství v Centru pro rodinu. Pokud nechtějí z jakéhokoli důvodu dotazník vyplnit, jsou žádáni, aby napsali alespoň krátkou zprávu, protože ho zajímají jejich důvody proč nechtějí dotazník vyplnit. Dále upozorňuje, že každý z manželů vyplňuje dotazník sám za sebe, a proto je žádá, aby dotazník předali svému partnerovi. Centrum pro rodinu totiž uchovává kontakt vždy jen na jednoho z partnerů. Kdo chce, může vyplnit dotazník a zaslat ho anonymně. Podává také informaci, že s výsledky výzkumu budou také seznámeni pracovníci Centra pro rodinu. Na závěr je uveden datum, do kterého mají respondenti dotazníky zasílat a adresa nebo e-mail, na který mají vyplněné dotazníky zasílat. Pro ty, kteří obdrží dotazník poštou, je uvedena webová adresa Centra pro rodinu, na které si mohou dotazník stáhnout.

²⁰⁹ Srv. SURYNEK, A. - KOMÁRKOVÁ, R. – KAŠPAROVÁ, E. *Základy sociologického výzkumu*. Management Press: Praha 2001, s. 25-26.

²¹⁰ Otázky uzavřené – mají předem stanoveny varianty odpovědí. Tyto varianty by měly být správně připraveny, aby nenutily respondenta přiklonit se k odpovědi, která mu zcela nevyhovuje. Uzavřené otázky se používají pro svou jednoduchost, kvalitativní stejnorodost odpovědí a snadné zpracování. Srv. *Základy sociologického výzkumu*. Praha 2001, s. 86-88.

Polouzavřené otázky – jsou nabídnuty kategorie odpovědí a mimo to je poskytnuta možnost odpovědět volně mimo. JEŘÁBEK, J. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha 1992, s. 76.

²¹¹ Viz příloha – dotazník.

Na začátku dotazníku je respondentovi, který vyplňuje dotazník v elektronické podobě dána možnost vybrat si ze dvou způsobů jak vyplnit dotazník.²¹² Dotazník obsahuje dva okruhy otázek.²¹³ První okruh otázek se snaží zjistit vliv společné přípravy na život v manželství na jejich partnerský život. Druhý okruh obsahuje otázky, podle kterých se budou výsledky dotazníku třídit. Jedná se o údaje, týkající se roku přípravy, rodinného stavu, ekonomického postavení, pohlaví, datumu narození, nejvyššího dosaženého vzdělání, způsobu a kvality bydlení, počtu dětí a víry. V prvním okruhu dotazníku je devět tabulek z nichž každá obsahuje několik otázek. Otázky šesti z devíti tabulek jsou zaměřené na zjišťování vlivu jednotlivých témat na budoucí manžele. Zbylé tři mají za úkol zjistit jiná důležitá sdělení, např.: Zda díky přípravě změnili svůj postoj ke katolické církvi. Nebylo však možné zohlednit témata úplně všech setkání, protože měla jen malý dosah do praktického života manželů např.: Jak katolická církev chápe manželství, a obsah manželského slibu, průběh svatebního obřadu, nebo zjišťování dosahu přípravy bylo prakticky nemožné např. u tématu „Rodiče, přátelé a my“. Proto nejsou tato témata v dotazníku vyhodnocena. Témata, která byla použita ve výzkumu jsou: Psychologie partnerského vztahu, Jak prožívat v manželství vztah k Bohu, Konflikty a jejich řešení, Manželství a sexualita, Děti a my. Dále byly přidány proměnné, které se netýkaly obsahu kurzu,²¹⁴ a při jejich sestavování byla snaha dozvědět se od respondentů, které téma jim ještě zůstalo v paměti, a zda se ještě někdy vrátili k některému z témat přípravy, jehož text na přípravě dostali. Posledních sedm otázek z první části dotazníku je věnováno hodnocení přípravy na manželství.²¹⁵

²¹² Viz *Tamtéž.*

²¹³ Viz *Tamtéž.*

²¹⁴ Viz *Tamtéž.*

²¹⁵ Viz *Tamtéž.*

7. VÝZKUM

Tento konkrétní výzkum probíhal na souboru 580 manželských párů, kteří docházeli na společnou přípravu na život v Centru pro rodinu při Arcibiskupství pražském od ledna 2001 do dubna 2005. Předmětem výzkumu tedy nebyly ročníky kurzů podle toho jak jsou pojímány Centrem pro rodinu, protože ty probíhají od října jednoho roku do května roku následujícího. Bylo třeba vyplněné vrácené dotazníky zpracovat a vyhodnotit. V této fázi se zpravidla zjišťovaly věcné významy a hledala se zdůvodnění zdůvodnitelných souvislostí mezi měřenými proměnnými. Jedná se o tzv. statistické zobecňování.²¹⁶ Po něm nastává etapa, ve které je třeba vyhodnocené údaje interpretovat, tj. přiřadit k ostatním poznatkům. Ve fázi interpretace dochází k převedení do jazyka sociologie, posouzením smyslu a významu statistických výpočtů a hodnot. Cílem je získat poznatky o celkovém vyznění souboru sledovaných znaků.²¹⁷ Poslední částí výzkumu je vypracování závěrečné zprávy. Tento dokument by měl obsahovat to nejpodstatnější o tom, co a jak a s jakými výsledky bylo v průběhu všech výzkumných etap provedeno. Kromě prezentace získaných poznatků by měla závěrečná zpráva dále obsahovat i hodnocení těchto výsledků a vysvětlení.²¹⁸

V následujících několika kapitolách budeme tedy postupně seznámení s opatřováním dat potřebných pro výzkum, dále s výsledky výzkumu a jejich vyhodnocením. Systematizování výsledků výzkumu provedeme v závěrečné zprávě.

7.1 Sběr dat

Sběr dat probíhal v době po Vánocích, kdy lidé mají méně shonu a byla tedy šance větší návratnosti dotazníků. Uzávěrka došlých dotazníků byla stanovena na 31. 1. 2006. Sběr dat probíhal zároveň dvěma způsoby. Jednalo se o rozesílání 314 dotazníků v dopisních obálkách a o 266 dotazníků rozesílaných internetovou poštou. Dohromady se tedy jednalo o 580 adres, což znamená 580 párů. Jelikož Centrum pro rodinu má k dispozici pouze kontakt na jednoho z partnerů.

Celkově se vrátilo 130 vyplněných dotazníků tj. 11,2%. Upozorňujeme, že se jedná o 130 jednotlivců, nikoliv párů, protože každý partner vyplňoval dotazník sám za sebe. Důvody, které mohly vést k nízké návratnosti, budeme nyní zjišťovat. Podívejme se blíže na dopisy s dotazníky. Z celkového počtu 314 se jich opět poštou vrátilo pouze 19. To však neznamená, že všichni ostatní nechtěli odpovídat. Spíše to ukazuje na to, že

²¹⁶ Srv. *Základy sociologického výzkumu*. Praha 2001, s. 109.

²¹⁷ Srv. *Tamtéž*, s. 111.

²¹⁸ Srv. *Tamtéž*, s. 114.

ostatních 215 respondentů buď neodpovědělo, nebo vrátilo vyplněný dotazník e-mailem. Zbylých 40 dotazníků nebylo poštou adresátovi doručeno z důvodu, že se odstěhoval bez udání adresy, nebo byl na uvedené adrese neznámý. Druhou skupinou byly dotazníky rozesílány e-mailem. Nebylo možné obeslat všechny páry po internetu, jelikož Centrum pro rodinu žádá snoubence o e-mailovou adresu jen z části z námi zkoumaných pěti let fungování kurzu. K rozesílání e-mailů byla použita e-mailová adresa Centra pro rodinu s průvodním dopisem od vedoucího centra Ing. Jiřího Musila, se kterým měli snoubenci možnost seznámit se na kurzu. To vše mělo podpořit návratnost dotazníků. Bylo tedy rozesláno 266 e-mailů, které měly v příloze dotazník. Vždy jeden e-mail do páru. Vrátilo se celkem 130 vyplněných dotazníků, ale musíme do nich započítat i ty, kteří sice dostali dotazník poštou (314), ale odpovídali po internetu. Přibližně 1/3 e-mailů s dotazníkem se vrátila automaticky jako nedoručitelné, buď z důvodu zrušení schránky, nebo že je schránka plná a respondent ji nepoužívá. Nelze tedy říci, kolik procent respondentů neodpovědělo protože nechtělo, nebo nemohlo odpovědět.

7.2 Uvedení do vyhodnocení výzkumu (charakteristika respondentů, cíle přípravy na manželství)

Abychom pochopili mnohdy překvapující výsledky výzkumu je třeba si uvědomit několik základních skutečností. Jedná se v podstatě o charakteristiku těch, kteří vyplnili a zaslali zpět dotazník. Z této skupiny jednotlivců, mužů nebo žen máme k dispozici jejich odpovědi a stávají se tak reprezentanty těch, kteří se připravovali na manželství v Centru pro rodinu při Arcibiskupství pražském v letech 2001 – 2005.

Na pozadí výsledků výzkumu na 130 jednotlivcích můžeme charakterizovat soubor mužů a žen, kteří zaslali své odpovědi, jako skupinu celkově aktivnějších než skupina, která mohla odpovědi zaslat a nezaslala. Tvrdíme tak jednak proto, že je mezi nimi veliké procento těch, kteří jsou věřící (viz. níže) a těch, kteří by přípravu doporučili svým známým snoubencům (93%). Tito lidé jsou v drtivé většině ženatí nebo vdané osoby (91%) a nejčastěji pracují na plný úvazek (63%), pokud není žena na mateřské dovolené (23%). Náš soubor obsahuje téměř stejné procento mužů a žen, kteří jsou nejčastěji narozeni v 70. letech minulého století. (80%) Dále můžeme říci, že v našem souboru mužů a žen je 71% vysokoškolsky vzdělaných a 73% jednotlivců vyhovuje jakým způsobem bydlí. Velmi překvapující hodnota je 90% těch, kteří se považují za věřícího v křesťanského Boha a 50% těch, kteří odpověděli uvedlo, že už mají alespoň jedno dítě. Téměř 70% uvádí, že z hlediska finančního zabezpečení se mají asi stejně

jako většina ostatních domácností. Odpovědělo také 33 manželských párů, kteří tvoří 51% všech, kteří odpověděli.

- Jako hlavní cíl přípravy na manželství v Centru pro rodinu je třeba považovat „nové objevení“ svátosti manželství. Jde o doplňování toho, co již snoubenci o manželství znají z předchozího života, za účelem komplexního a hlubšího pohledu na životní stav manželství.

Témata jednotlivých večerů měla své jednotlivé cíle. Pro potřeby této práce jsme vybrali cíle témat kurzu, kterým jsme se věnovali při výzkumu.

- V tématu nazvaném Psychologie partnerského vztahu jsme stanovili jako cíl dobrou komunikaci mezi partnery. V upřímném dialogu vidíme cenný způsob, kterým se může osvědčovat i manželská láska. Do cíle dobré komunikace je také zahrnut zájem o vztah formou rozhovoru s vhodnou třetí osobou.
- V tématu Děti a my jsme stanovili za cíl odpovědný přístup k rodičovství podle nauky církve o metodě přirozeného plánování rodičovství. Jednoduše řečeno, zda je v námi zkoumaných manželstvích tato metoda používána, v jaké míře, a zda jsou s ní dobré zkušenosti.
- V tématu Jak prožívat v manželství vztah k Bohu byl stanoven cíl přípravy na manželství ve společné modlitbě. Kvůli častému výskytu jednoho nevěřícího partnera bylo také cílem podpořit v modlitbě osoby, které se už modlí. Mohli bychom říci, že cílem bylo odbourat předsudky k modlitbě a pomoci vytvořit k modlitbě kladný vztah. Takto formulovaný cíl se týká všech účastníků kurzu.
- Za cíl kurzu, je také možné označit přehodnocení svého dosavadního pohledu na manželství a na Římsko-katolickou církev směrem k lepšímu. Kdyby příprava na manželství dosáhla například toho, že v námi sledovaných manželstvích je používána metoda PPR, mohli bychom říci, že se manželé naučili „cítit s církví“. Změna pohledu na církev k lepšímu, by totiž bez změny postoje k ochraně nenarozeného života byla nedostačující.

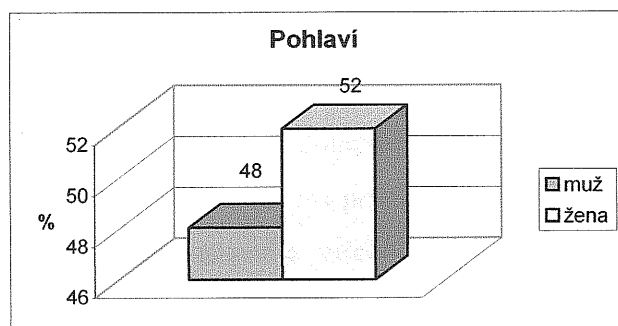
7.2.1 Stupeň ovlivnění manželů přípravou na manželství v CPR při AP

(soubor v grafech tvoří cca 130 jednotek)

Nyní se dostáváme k vlastnímu tématu práce, kterým je vliv přípravy na manžele, nebo jednoduše řečeno, co si z přípravy na manželství odnesli. K tomu nám poslouží

kontingenční tabulka²¹⁹. Její výsledky budeme následně klást do vztahu s procentuálními hodnotami grafů. Tímto způsobem můžeme zjistit, zda měla příprava na náš výběrový soubor²²⁰ vliv, a jakou má náš výběrový soubor charakteristiku. Podívejme se na jednotlivé grafy.

Graf 1 Pohlaví

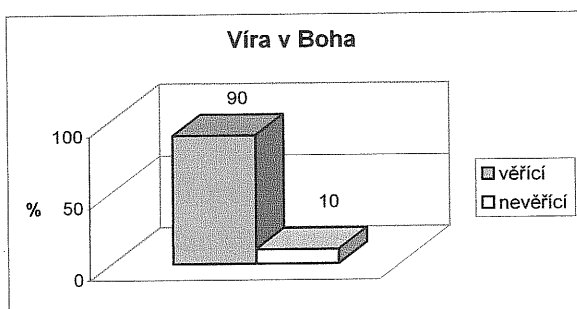

Výsledky tohoto výzkumu lze považovat za velmi kvalitní vzhledem k tomu, že odpovědělo téměř stejné procento mužů a žen, tedy manželů a manželek. Přibližně u poloviny těchto procentuálních hodnot v tabulce se jedná o manželské páry, kteří odpověděli na dotazník společně, nikoliv stejně. (Z celkového počtu 130 jednotek výběrového souboru se zde jedná o 66 jednotek) Tyto výsledky pomáhají ke kvalitnějšímu zobecnování na základní soubor. Jedná se v nich totiž o důležitý fakt, pro statistické zpracování, že je možné srovnávat mezi sebou muže a ženy. Kdyby jednoho pohlaví byl výrazný nedostatek nebylo by potom srovnání různých proměnných s pohlavím statisticky relevantní.

²¹⁹ **Kontingenční tabulka** – taková tabulka, ve které se hledají vzájemné vztahy, mezi dvěma proměnnými.

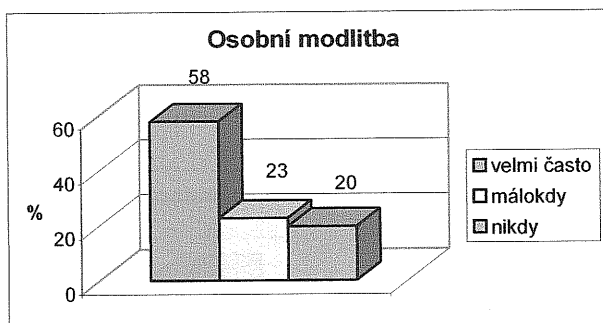
²²⁰ **Výběrový soubor** – je soubor jednotek pro něž jsou k dispozici data, který zastupuje základní soubor ve výzkumu. Výsledky pro něj zjištěné mají být zobecnitelné na základní soubor. V našem případě se jedná o respondenty od nichž máme k dispozici data ke statistickému zpracování.

Graf 2 Víra v křesťanského Boha

Respondenti dostali v dotazníku otázku s názvem: Považujete se za člověka věřícího v křesťanského Boha? Na první pohled je zarážející velké procento věřících osob. Může to být způsobeno podle našeho názoru třemi skutečnostmi. Za prvé, respondenti se stydí za to, že jsou v podstatě nevěřící, a proto píšou věřící. Za druhé, respondenti měli v dotazníku dvě možnosti uzavřených otázek pro kladnou odpověď: Rozhodně ano a spíše ano. Většina z nich se přiklonila k rozhodně věřící (85) z výběrového souboru 130 jednotek.²²¹ Ostatní (29) zvolili možnost spíše věřící. Můžeme říci, že 29 jednotek má méně kvalitní účast na plném životě z víry a s církví. Za třetí, je možné, že překvapivý procentuální výsledek je skutečně pravdivý a 90% z výběrového souboru se považuje za člověka věřícího v křesťanského Boha.

Graf 3 Osobní modlitba

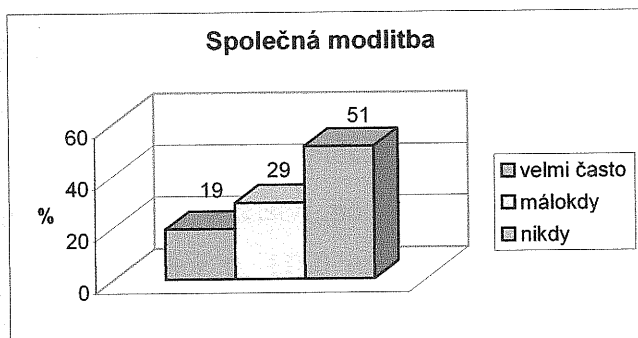

Když jsme viděli, alespoň v hrubých obrysech jak respondenti věří v Boha, podívejme se nyní na jejich osobní modlitbu. V dotazníku odpovídali na otázku: Modlíte se Vy sám/sama? Vzájemný poměr mezi modlícími se osobami a věřícími z minulého grafu ukazuje propad těch, kteří se modlí oproti těm, kteří se považují za věřící. Není tedy

Základní soubor – je soubor jednotek, které v dané situaci zastupují cílovou populaci. V našem případě všechny osoby, které prošly přípravou od jejího vzniku do dnes. JERÁBEK, H. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha 1992, s. 38-39.

²²¹ **Výběrová jednotka** – je prvek, který je základní pro zkoumání. V našem případě každý muž, nebo žena, kteří patří do výběrového souboru. Srv. *Základy sociologického výzkumu*. Praha 2001, s. 67.

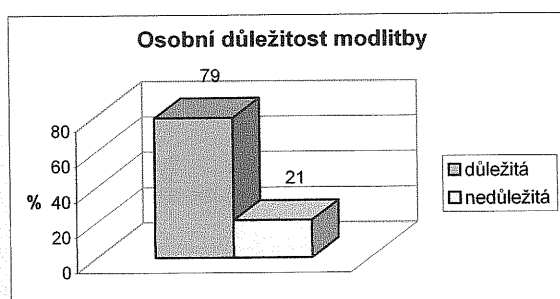
samozřejmě, že partner, který se považuje za věřícího v Boha se modlí. Tento graf navíc rozlišuje zda se osoby modlí kromě velmi často a nikdy, také málokdy. Nelze říci, zda těch 23%, kteří se modlí málokdy patří spíše ke skupině, která se modlí velmi často nebo nikdy. Poměrně vysoké procento, těch kteří se modlí velmi často (58%) ukazuje, jak věří ti, kteří v minulém grafu odpovídali, že jsou věřící. Můžeme jen říci, že se mezi nimi jistě najdou více i méně věřící. O 38% víc osob se modlí než nemodlí, tedy většina se modlí.

Graf 4 Společná modlitba

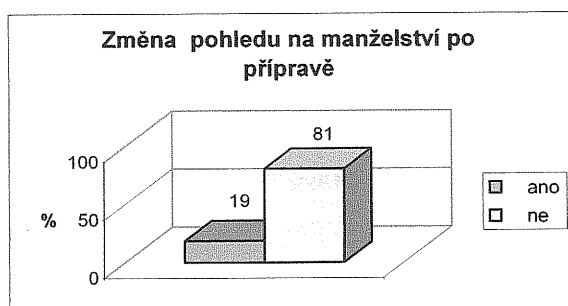
V tomto grafu se ilustruje odpověď jednotek na otázku zda se modlí společně se svým partnerem. Je zjevné, že vzájemný poměr mezi intenzitou modlitby jednotlivce a obou partnerů je téměř opačný. Ukazuje to buď na to, že se každý z partnerů modlí raději sám, nebo že modlit se společně je z různých příčin obtížné nebo nemožné, hlavně proto, že ve cca 40% manželských párech je jeden z partnerů nevěřící.

Graf 5 Osobní důležitost modlitby

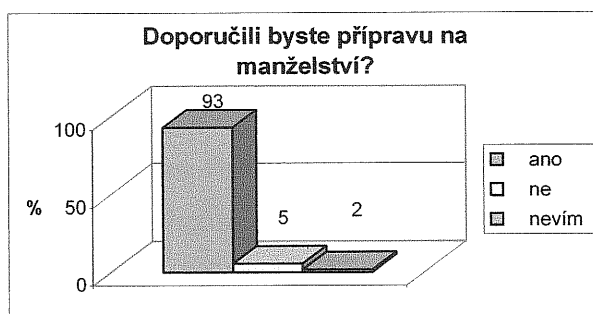
Zde se ukazuje odpověď na otázku zda jednotka považuje modlitbu ve svém životě za důležitou. Hodnoty tohoto grafu poukazují na vysoké procento těch osob, pro které je modlitba důležitá a můžeme tedy vyvodit, že jsou skutečně věřící.

Graf 6 Změna pohledu na manželství po přípravě

Respondenti odpovídali v dotazníku na otázku, zda přehodnotili kvůli přípravě svůj pohled na manželství, který do té doby zastávali. Kladná odpověď na tuto otázku (19%), i když není vysoká, je přesto pro náš výzkum rozhodující. Znamená to tedy buď, že příprava na manželství po zobecnění 19% našeho výběrového souboru (130) na základní soubor tj. 1160 respondentů, kterým jsme rozeslali dotazník má cca 20% úspěšnost. To předpokládá, že cílem přípravy je sladit dosavadní pohled snoubenců na manželství s pohledem církve, ale také např. nároků na vztah. Nebo se jeví jako pravděpodobné, že tato skupina 19%, kteří změnili pohled, neměli svůj pohled na manželství sladěný s pohledem církve, a příprava jim pomohla alespoň v některých otázkách svůj názor přehodnotit. Tyto výsledky neříkají však nic o tom, zda změnili svůj pohled na manželství k lepšímu, což se předpokládá a popř. v čem svůj pohled změnili.

Graf 7 Stupeň doporučení přípravy na manželství z pohledu absolventů

Hodnoty v grafu ukazují, jak odpovídali dotazovaní na otázku zda by doporučili přípravu v Centru pro rodinu známým snoubencům. Kladná odpověď je překvapivá (93%), ale může být silně ovlivněna tím, že na dotazník odpovídali jenom ty osoby ze základního souboru, kterým se příprava na manželství líbila a ostatní dotazník z různých důvodů nevyplnili. Je také pravděpodobné, že jelikož základní soubor respondentů obdržel dotazník pod hlavičkou Centra pro rodinu, a měli dotazníky zasílat opět na adresu centra pro rodinu, téměř nikdo si nedovolil napsat, že by přípravu nedoporučil.

Pro upřesnění těch 93%, kteří by přípravu doporučili konstatujeme, že z výběrového souboru 130 respondentů odpovědělo na otázku zda by přípravu doporučili, 82 jednotek (63%) rozhodně ano a 38 jednotek (29%) spíše ano. Ostatní nepatrná část odpověděla záporně. Přesto zůstává 2x větší počet těch, kteří by přípravu na manželství doporučili.

Tab. 2 Hodnocení změny pohledu na manželství po přípravě v porovnání s ochotou propagovat přípravu známým

(údaje zjištěny u 119 mužů a žen)

		Změnili jste svůj pohled na manželství po přípravě?	
		ano	ne
Doporučili byste přípravu známým?	ano	počet 24	95
		% 20	79
ne	počet	0	7
	%	0	100

Tato kontingenční tabulka klade do vztahu pro nás dvě velmi významné proměnné. Ty mají ukázat vztah mezi otázkou, zda by manželé doporučili přípravu jiným, a zda změnili svůj dosavadní pohled na manželství díky přípravě. Vidíme, že 79% respondentů, odpovídalo, že by sice přípravu na manželství doporučili jiným snoubencům, ale svůj pohled na manželství do té doby zastávaný nepřehodnotili. Pro nás je však velmi významných 20% mužů a žen, kteří odpověděli, že by přípravu na manželství doporučili a navíc svůj pohled na manželství přehodnotili. Těchto 20% jednotek jsme složitějším statistickým zpracováním postavili do vztahu s hodnotami z předchozích grafů které nyní poslouží pro naši představu o tom jakou má tento soubor 24 jednotek (20%) charakteristiku. Z výsledků vyšlo, že soubor těch, kteří by přípravu doporučili a přehodnotili svůj pohled na manželství, rozhodně věří v Boha víc, než soubor těch, kteří by přípravu nedoporučili a příprava je nějak neovlivnila.

Dále můžeme říci, že z výběrového souboru 130 mužů a žen, (mužů 62, žen 68) kteří by přípravu doporučili a zároveň je přiměla k přehodnocení svého pohledu na manželství je 25% mužů a 14% žen. Mužů je tedy více. Tento výsledek výzkumu považujeme za zvláště významný. Říká, že je díky kurzu přivedena k přehodnocení svého názoru na manželství určitá část účastníků. Tento výsledek z výběrového souboru je legitimní zobecnit na základní soubor těch, kteří se připravovali na manželství v Centru pro

rodinu v letech 2001 – 2005, popř. na celou dobu fungování přípravy na manželství v Centru pro rodinu při Arcibiskupství pražském.

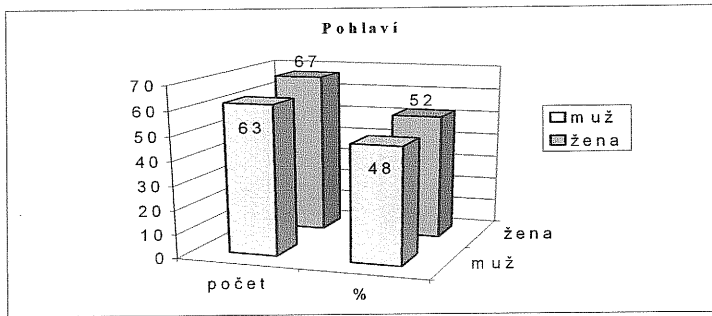
Můžeme se také domnívat, že osoby, které byly přípravou osloveni se modlí trochu více sami, než skupina těch, kteří se modlí málokdy, nebo nikdy. Podobně ti, které příprava přivedla k přehodnocení pohledu na manželství se modlí trochu více společně než ti, kteří se společně nemodlí. Soubor mužů a žen, kterým příprava ovlivnila pohled na manželství a přípravu by doporučili považuje modlitbu za důležitou. Můžeme tedy říci, že Příprava na život v manželství v Centru pro rodinu dosáhla toho, že určitá malá skupina osob mužů nebo žen změnila své dosavadní postoje na některá probíraná témata.

7.2.2 Dosah probíraného tématu Psychologie partnerského vztahu na život manželů

Účelem této kapitoly je pokusit se prokázat vliv tématu o partnerských vztazích probíraného na přípravě na konkrétní život manželů. Jedná se o téma setkání s názvem Psychologie partnerského vztahu. Abychom tak mohli učinit, bude vhodné, ilustrovat nejdříve téma setkání pomocí přehledných grafů. Máme tak možnost si udělat představu o tom, jak náš výběrový soubor odpovídal v dotazníku na jednotlivé otázky, a proto následně lépe pochopíme výsledky v kontingenčních tabulkách. Naše uvažování vypadalo následovně. Ptali jsme se, jak můžeme zjistit dosažnost témat kurzu do manželského života. K tomuto úkolu, který má mnoho úskalí, se nám zdálo jako nejvhodnější dozvědět se od manželů např. zda spolu mluví o svém vztahu, a dát je do vztahu s tématem, ve kterém se také probírala komunikace. Obráceně řečeno, zjistili jsme, jaké téma si ještě muži nebo ženy vybaví (v tomto případě psychologie vztahu) a pak jsme tyto výsledky dali do vztahu s jejich reálným životem. Cílem je, nakolik je to možné, zjistit vliv přípravy na jejich život. Soubor u každého grafu označuje počet respondentů od kterých máme k dispozici odpovědi.

Graf 8 Pohlaví

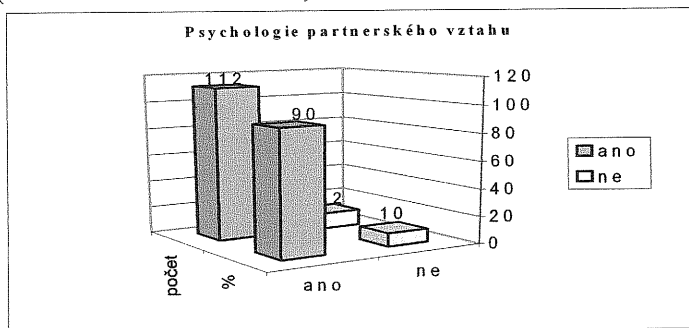
(soubor mužů a žen je 130)

Z hodnot v tabulce vidíme, že ve výběrovém souboru je téměř stejné procento mužů a žen. Tento fakt je pro statistické zpracování velmi důležitý. Můžeme díky vyrovnanému zastoupení obou pohlaví s dosti velkou přesností zobecňovat výsledky výzkumu na výběrovém souboru mužů a žen (130) na základní soubor (1 160). jednotek.

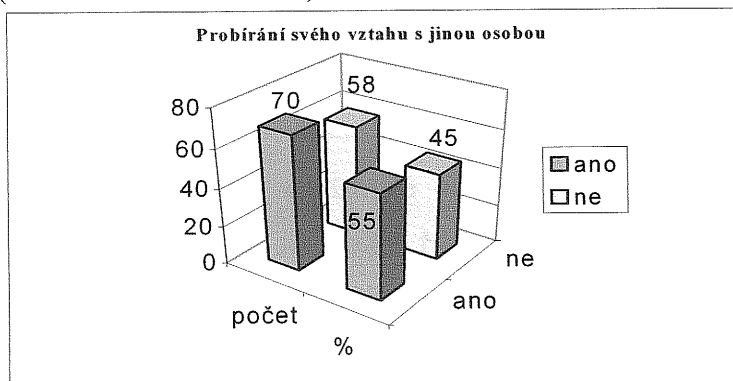
Graf 9 Vybavíte si ještě téma Psychologie partnerského vztahu, které jste na přípravě probírali?

(soubor tvoří 114 mužů a žen)

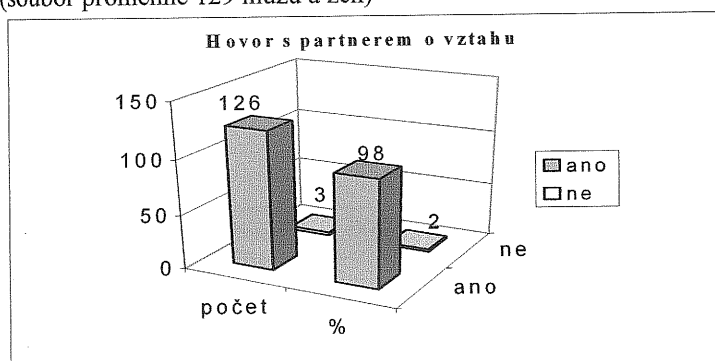
Graf 10 Mluvíte s někým, komu důvěřujete o svém vztahu k partnerovi?

(soubor tvoří 128 mužů a žen)

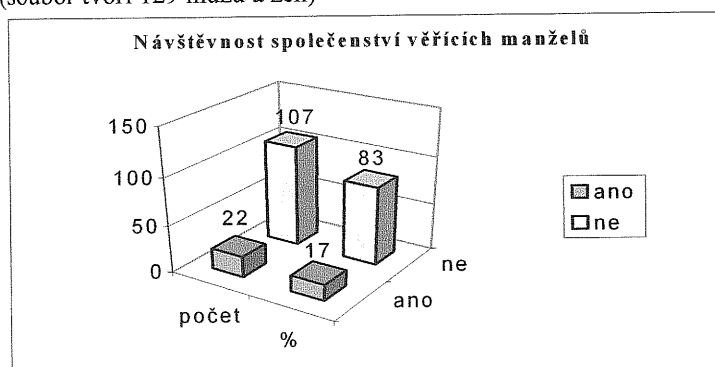
Graf 11 Hovoříte s partnerem mezi čtyřma očima o věcech týkajících se vašeho společného života?

(soubor proměnné 129 mužů a žen)

Graf 12 Navštěvujete nějaké společenství věřících manželů?

(soubor tvoří 129 mužů a žen)

Tab. 3 Vybavení si tématu psychologie vztahu ve srovnání s pohlavím

(soubor tvoří 124 jednotek)

			pohlaví	
			muž	žena
psychologie vztahu	ano	počet	52	60
		%	46	54
	ne	počet	8	4
		%	67	33

Z tabulky je možné vyčíst, že 46% mužů a 54% žen si ještě dnes vybaví téma psychologie vztahu. Je možné říci, že muži i ženy si vybaví toto setkání přibližně stejnou měrou. Pro nedostatek těch, kteří si téma nevybaví není možné tyto hodnoty u těch, kteří si téma nevybaví, statisticky zpracovávat.

Tab. 4 Vybavení si tématu psychologie vztahu ve srovnání s ventilováním vztahu navenek

(soubor tvoří 123 jednotek)

		Mluvíte s někým, komu důvěřujete o svém vztahu k partnerovi?		
			ano	ne
psychologie vztahu	ano	počet	63	48
		%	57	43
	ne	počet	5	7
		%	42	58

Můžeme konstatovat, že z celkového množství těch, kteří si vybaví téma psychologie vztahu (111) je 57% těch, kteří mluví s někým, komu důvěřují o svém vztahu k partnerovi. Tento výsledek je pro nás velmi zajímavý, neboť může ukazovat na to, že setkání s tematikou psychologie vztahu, když ho zobecníme na základní soubor respondentů (1 160), mělo vliv na manžele. Dokonce toto téma mohlo přivést až 57% z nich k tomu, že o svém vztahu k partnerovi mluví s nějakým důvěrníkem. To bylo cílem přípravy, aby partneři nezůstávali se svými problémy s partnerem sami, ale aby hovořili o nich s někým, kdo jim může pomoci. Tento pozoruhodný výsledek však neříká s kým mluví a jestli jim tato osoba může být v jejich vztahu skutečně nápomocna. Už vůbec tento výsledek neříká, kým a čím byli muži a ženy ovlivněni mimo přípravu, že dnes o svém vztahu ke svému partnerovi mluví s někým komu důvěřují.

Dalším pro nás důležitým výsledkem je zbylých 43%, ze souboru 111 jednotlivců, kteří si téma Psychologie vztahu vybaví, ale v současné době s nikým komu důvěřují o svém vztahu k partnerovi nemluví. Buď nemají žádného důvěrníka, nebo o partnerovi s nikým mluvit nechtějí, nebo nemohou. Opět je nutné říci, že tento výsledek není schopen posoudit, zda právě kvůli tomu, že si téma Psychologie vztahu již nevybaví, o svém vztahu s nikým nemluví. Nevíme, jaké jiné důvody mohou tyto osoby vést k tomu, že o svém vztahu ke svému partnerovi s nikým nemluví.

Pro nedostatek těch, kteří si téma nevybaví není možné s hodnotami jim připsanými statisticky pracovat.

Tab. 5 Vybavení si tématu psychologie vztahu ve srovnání s rozhovorem o vztahu mezi sebou

(soubor tvoří 123 jednotek)

		Hovoříte s partnerem mezi čtyřma očima o věcech týkajících se vašeho společného života?		
			ano	ne
psychologie vztahu	ano	počet	110	2
		%	98	2
	ne	počet	11	1
		%	92	8

V této tabulce je naprostá většina osob, které si vybaví téma Psychologie partnerského vztahu, a zároveň mezi sebou mluví o společném životě (98%). Tento velmi překvapující výsledek může ukazovat na velký vliv přípravy, ale také vůbec nemusí. Domníváme se spíše, že manželé by ve velké míře spolu hovořili o věcech týkajících se společného života i bez přípravy na manželství. Tento výsledek ukazuje spíše na to, že tito muži a ženy pocházejí z rodin, kde nebyly komunikační problémy, a proto je nemají ani dnes ve svém manželství.

Dále je v tabulce 11 osob z 12, které si téma Psychologie vztahu nevybaví, ale se svým partnerem o věcech společného života mluví. To jen potvrzuje náš předpoklad, že i když by náš výběrový soubor (130), a po zobecnění i základní soubor respondentů (1 160) na přípravu nechodil, stejně by komunikace v páru problémem nebyla. Ostatní hodnoty jsou statisticky nevýznamné.

Tab. 6 Vybavení si tématu psychologie vztahu ve srovnání s navštěvováním společenství manželů

(soubor tvoří 124 jednotek)

			Navštěvujete nějaké společenství věřících manželů?	
			ano	ne
psychologie vztahu	ano	počet	19	93
		%	17	83
	ne	počet	2	10
		%	17	83

Z hodnot v tabulce můžeme usoudit, že z počtu 112 osob si 17% z nich vybaví téma Psychologie vztahu, a zároveň navštěvují nějaké společenství věřících manželů. Tímto směrem se téma setkání neslo, aby manželé sdíleli svůj život a svou víru s jinými manžely. Můžeme se tedy domnívat, že 17% těch, kteří si toto téma vybaví bylo

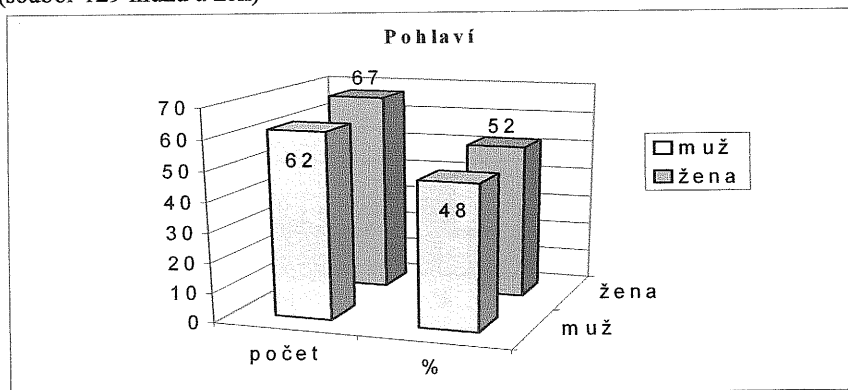
ovlivněno tématem natolik, že si našli nějaké společenství věřících manželů. Jelikož těchto 19 osob nechodilo na společenství manželů již před svatbou je možné, že byli ovlivněni přípravou na manželství, ale také nemuseli. Je totiž možné, že těchto 19 osob mělo již před svatbou přání patřit do nějakého společenství věřících manželů, a toto přání se jim po svatbě splnilo. Ostatní hodnoty jsou statisticky nevýznamné.

7.2.3 Vliv tématu Vztah k Bohu na modlitbu v manželství

V této kapitole budeme zjišťovat jaký má vliv téma Jak prožívat v manželství vztah k Bohu, na manžele. Abychom toho dosáhli podíváme se nejdříve na grafy, kde je procentuální zastoupení proměnných, které se týkaly vztahu k Bohu. Následně je v kontingenčních tabulkách dáme do vztahu se setkáním na přípravě, které se tomuto tématu věnovalo. Domníváme se, že pomocí hodnot v grafech budeme moci poznat část z duchovního života manželů. Srovnání těchto hodnot s probíraným tématem na kurzu by mělo ukázat možný vliv kurzu na manžele. Výběrový soubor respondentů je složen z osob celkově aktivnějších a těch, kterým se příprava líbila. Ti, kterým se příprava na manželství nelíbila, a většina nevěřících pravděpodobně vůbec na dotazník neodpovídali.

Graf 13 Pohlaví

(soubor 129 mužů a žen)

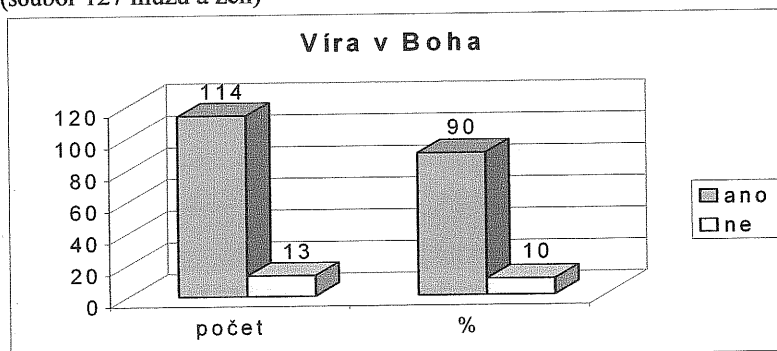

Z hodnot v tabulce vidíme, že ve výběrovém souboru je téměř stejné procento mužů a žen. Tento fakt je pro statistické zpracování velmi důležitý. Můžeme díky vyrovnanému zastoupení obou pohlaví s dosti velkou přesností zobecňovat výsledky výzkumu na výběrovém souboru mužů a žen (130) na základní soubor (1 160). jednotek.

Graf 14 Víra v Boha

Popis obsahu grafu viz níže kapitola 7.2.1.

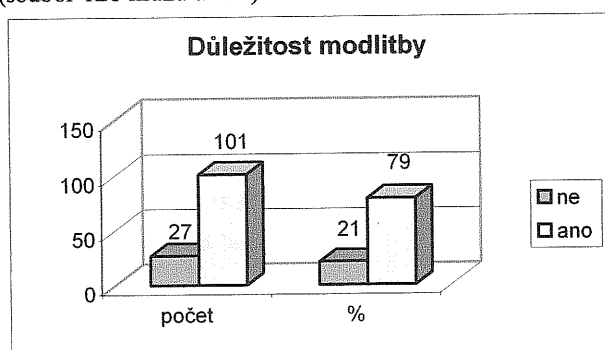
(soubor 127 mužů a žen)

Graf 15 Důležitost modlitby

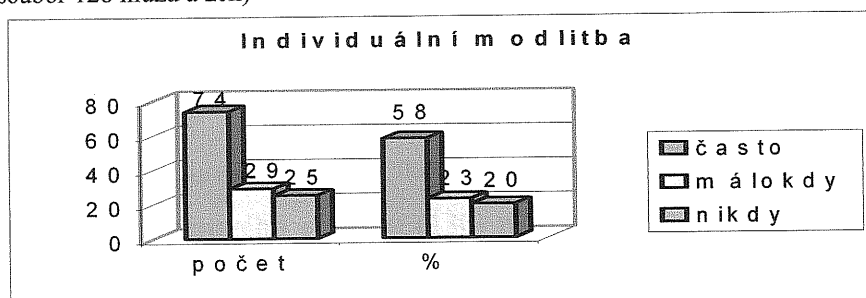
Popis obsahu grafu viz níže kapitola 7.2.1.

(soubor 128 mužů a žen)

Graf 16 Osobní modlitba

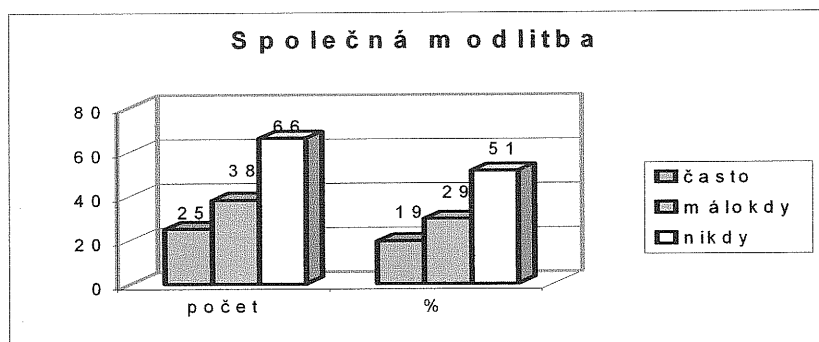
(soubor 128 mužů a žen)

Respondenti odpovídali na otázku: Modlíte se Vy sám/sama? Z výsledků můžeme říci, že nás proti očekávání, překvapilo velké procento těch, kteří se často modlí. Mysleli jsme si totiž, že víra je u našeho souboru spíše zvyková, protože se velké procento prohlašuje za věřící 90%. Nepotvrdil se tak náš předpoklad, že se bude modlit malé procento mužů a žen. Rozdíl, mezi těmi, kteří věří a těmi, kteří se modlí je 32%.

Graf 17 Společná modlitba

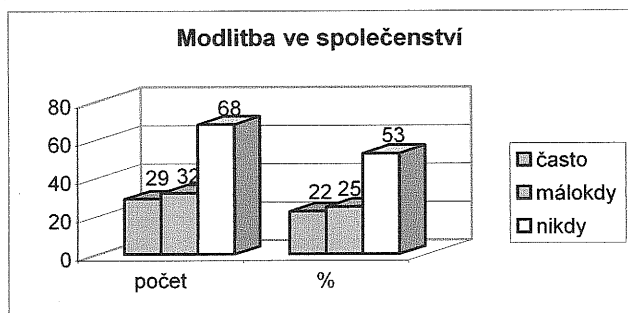
(soubor 129 mužů a žen)

Graf ukazuje hodnoty z otázky: Modlíte se společně se svým partnerem? Můžeme vidět, že procento těch, kteří se modlí společně opět kleslo od těch, kteří se modlí sami. Jedná se o 39% rozdíl. Propad ukazuje na to, že často více než 40% manželství připravených v Centru pro rodinu mělo jednoho nevěřícího partnera. Hodnotná je odpověď, že 29% manželů se modlí společně alespoň občas. Když se tedy sečtou ti, kteří se modlí společně často a málokdy je to polovina všech z výběrového souboru.

Graf 18 Modlitba ve společenství

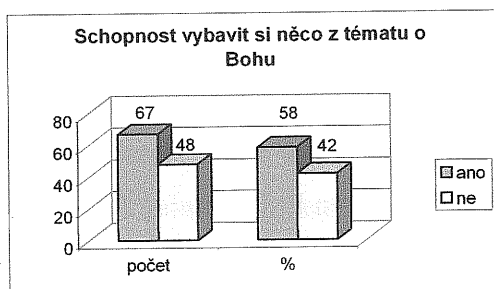
(soubor 129 mužů a žen)

Otázka zněla: Navštěvujete nějakou skupinu lidí, kteří se společně modlí? Několik málo jednotek z výběrového souboru (130) nenavštěvuje asi žádné společenství, a proto se v dotazníku ptají, zda se do této skupiny počítá i mše. Je to však tak zanedbatelné procento, že se lze domnívat, že 22% jednotek z výběrového souboru často dochází mimo mše ještě do nějakého společenství věřících, kde se také, kromě jiného, společně modlí. Je těžké říci, co znamená odpověď málokdy se modlím ve společenství. Může to být občasná návštěva bohoslužby nebo nějakého společenství, kde se lidé pohromadě modlí.

Graf 19 Schopnost vybavit si něco z tématu o Bohu

(soubor 115 mužů a žen)

Hodnoty obsažené v tomto grafu dávají odpověď na otázku, zda si dotyčná osoba vybaví téma „Jak prožívat v manželství vta k Bohu“. Můžeme říci, že většina jednotek výběrového souboru si toto téma vybavuje. Nevíme sice, co si osoba vybavuje, ale je jasné, že pokud odpověděla ano, tak ji určitě něco zaujalo a nějaký dojem si z tohoto setkání odnesla. Proto si téma vybaví ještě několik let po svatbě.

Tab. 7 Muži a ženy ve srovnání se schopností vybavit si téma Vztah k Bohu v manželství

(soubor 115 jednotek)

		Téma: Vztah k Bohu		
		ano	ne	celkem
muž	počet	34	26	60
	%	57	43	100
žena	počet	33	22	55
	%	60	40	100

Díky tomu, že máme k dispozici velmi vyrovnaný poměr mezi muži a ženami z výběrového souboru, je vhodné ukázat na jejich zastoupení ve vztahu k tématu o Bohu. Můžeme z hodnot v tabulce říci, že 57% mužů a 60% žen si ještě dnes vybaví téma Jak prožívat v manželství vztah k Bohu. Naopak 43% mužů a 40% žen si toto téma již nevybaví. Celkem odpovědělo 60 mužů a 55 žen.

Tab. 8 Víra v Boha ve srovnání se schopností vybavit si téma Vztah k Bohu v manželství

(soubor 114 jednotek)

			Téma: Vztah k Bohu		
			ano	ne	celkem
Věříte v křesťanského Boha?	ano	počet	62	41	103
		%	60	40	100
	ne	počet	5	6	11
		%	45	55	100

Tato kontingenční tabulka ukazuje, kolik jednotek věří nebo nevěří v Boha, a přitom si vybaví nebo nevybaví téma o Bohu probírané na přípravě (celkem 114). Z výsledků vyplývá, že 60% osob, které věří v Boha si pamatují téma, ve kterém byl probírán vztah manželů k Bohu. 40% věřících osob si toto téma nepamatuje. Téměř všichni ze souboru jsou věřící a téměř všichni si téma vybaví, a proto není možné statisticky hodnotit druhou skupinu těch, kteří nevěří v Boha. Tato tabulka neříká, zda mělo téma: Vztah k Bohu v manželství vliv na víru snoubenců. Vliv na víru ze strany kurzu je sociologicky téměř nezjistitelný, protože víru nelze hodnotit čísly.

Tab. 9 Srovnání otázky po osobní důležitosti modlitby se schopností vybavit si téma Vztah k Bohu v manželství.

(soubor 114 jednotek)

			Téma: Vztah k Bohu		
			ano	ne	celkem
Považujete modlitbu ve svém životě za důležitou?	ne	počet	8	12	20
		%	40	60	100
	ano	počet	59	35	94
		%	63	37	100

Hodnoty v tabulce nám nedovolují říci pro nízký počet těch, kteří se nemodlí, a kteří si nepamatují téma Vztah k Bohu nic bližšího o souboru osob, které se nemodlí. Jiné je to u skupiny těch, kteří považují modlitbu ve svém životě za důležitou. Zde si 63% osob z 94 téma o vztahu k Bohu v manželství vybaví a 35% nevybaví. Na základě hodnot v této tabulce nelze říci, zda to, že 63% osob považuje modlitbu ve svém životě za důležitou nějak souvisí s tím, že si pamatují z přípravy téma o vztahu k Bohu v manželství.

Tab. 10 Osobní modlitba ve srovnání se schopností vybavit si téma Vztah k Bohu v manželství

(soubor 114 jednotek)

			Téma: Vztah k Bohu		
			ano	ne	celkem
Modlíte se Vy sám/sama?	často	počet	44	22	66
		%	67	33	100
	málokdy	počet	16	10	26
		%	62	38	100
	nikdy	počet	7	15	22
		%	32	68	100

Tabulka obsahuje několik důležitých informací. Z procentuálních hodnot vyplývá, že 67% osob, které se modlí, si téma o vztahu k Bohu v manželství pamatují. Nepamatuje si ho 33% z těch, kteří se často modlí. Dále je trochu více těch, kteří se málokdy modlí, a téma o vztahu k Bohu si vybaví, než těch, kteří si ho nevybaví a také se málokdy modlí. Nikdy se nemodlilo 7 osob, i přesto, že si toto téma vybaví. 15 osob z celkového počtu 114 se nemodlí, ani si nic nevybaví. To ukazuje na to, že je malá část těch, které toto téma vůbec nezaujalo. Je to asi z důvodu, že jsou přesvědčení ateisté. Je těžké říci, zda si 67% osob, které se modlí, a téma o vztahu k Bohu si pamatují, se modlí dnes proto, že je téma o vztahu k Bohu zaujalo. Spíše to ukazuje na to, že tyto muži a ženy se modlili už v době zasnub, a pravděpodobně pocházejí z dobrých křesťanských rodin, nebo to jsou konvertité. Tito lidé si tak spíše rozšířili svůj pohled na modlitbu.

Tab. 11 Společná modlitba partnerů ve srovnání se schopností vybavit si téma Vztah k Bohu v manželství

(soubor 115 jednotek)

		Téma: Vztah k Bohu			
		ano	ne	celkem	
Modlíte se společně se svým partnerem?	ano	počet	16	9	25
		%	64	36	100
	málokdy	počet	23	13	36
		%	64	36	100
	ne	počet	28	26	54
		%	52	48	100

Zde se dostáváme k důležité otázce společné modlitby partnerů, která je závislá na víře obou z partnerů. Ve výsledcích se nedostatek manželství, kde jsou oba věřící, projevuje v nízké hodnotě těch manželů, kteří se společně modlí, a téma si pamatují. Není nezajímavé, že 9 osob odpovědělo, že se společně modlí, ale téma o vztahu k Bohu si nevybavují. To jsou pravděpodobně ti, kteří se modlili sami i se svým partnerem, už před přípravou na manželství, a téma je nějak zvlášť nezaujalo.

Z těch, kteří se modlí málokdy si většina téma o Bohu vybaví. U osob, které se společně se svým partnerem nemodlí, hodnoty v tabulce ukazují, že téměř stejný počet z nich si téma vybaví i nevybaví. To je statisticky významná hodnota, kvůli dostatečnému počtu jednotek, že společná modlitba manželů rozhodně nezávisí na tom zda si muži a ženy vybaví téma o vztahu k Bohu v manželství. Když tyto výsledky ze základního souboru zobecníme na základní soubor (1 160 respondentů), můžeme říci, že kurz přípravy

v posledních pěti letech neměl vliv na to, zda se manželé společně modlí nebo ne. Fakt, že téma setkání o vztahu k Bohu bylo směřováno hlavně k partnerské modlitbě ukazuje, že vybavit si téma o manželské modlitbě neznamena, že se spolu manželé modlí. Může to však znamenat, že se nad tímto tématem nemálo osob zamýšlelo, ale nebylo možné z nějakého důvodu společnou modlitbu praktikovat. Důvodem je nejčastěji to, že je jeden z partnerů nevěřící.

Tab. 12 Účast na skupinové modlitbě ve srovnání se schopností vybavit si téma Vztah k Bohu v manželství

(soubor 115 jednotek)

			Téma: Vztah k Bohu		
			ano	ne	celkem
Navštěvujete nějakou skupinu lidí, kteří se společně modlí?	ano	počet	16	12	28
		%	57	43	100
	málokdy	počet	18	12	30
		%	60	40	100
	ne	počet	33	24	57
		%	58	42	100

Porovnání hodnot v tabulce ukazuje zajímavou skutečnost. Skupina osob, která navštěvuje společenství věřících lidí, kteří se společně modlí, je nezávislá na tématu přípravy o vztahu k Bohu v manželství. Stejně tak skupina osob, která nenavštěvuje podobné společenství není nijak ovlivněna tím, že si vybaví téma o vztahu k Bohu. Zobecníme-li toto tvrzení na základní soubor respondentů (1 160) vyjde nám, že příprava na manželství nemá v posledních pěti letech žádný vliv na to, zda manželé navštěvují nějaké společenství, kde je na programu modlitba. Je však důležité říci, že nebylo v přípravě na manželství žádné speciální téma, zaměřené na zapojení se manželů do společenství věřících rodin. Spíše byli snoubenci vyzváni k tomu, aby se svou vírou nezůstávali sami.

7.2.4 Vliv témat Manželství a sexualita a Děti a my na manžele, kteří se zúčastnili kurzu v Centru pro rodinu při Arcibiskupství pražském

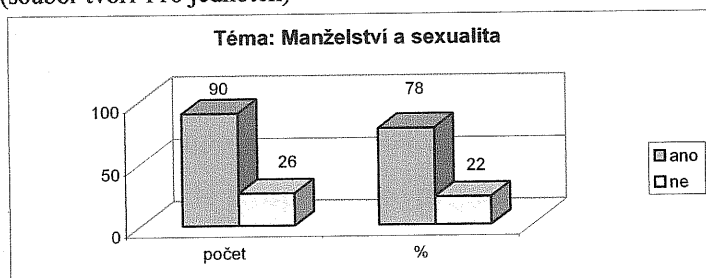
Abychom zjistili, jaký vliv mělo téma Sexualita v manželství, budeme téma srovnávat s praktickými otázkami života manželů z výběrového souboru, kde se může toto téma stát aktuální. K tomu nám poslouží srovnávací grafy v druhé části kapitoly. Tímto

způsobem můžeme zjistit, zda měla příprava na náš výběrový soubor vliv, a jakou má náš výběrový soubor charakteristiku. Podívejme se nejdříve na jednotlivé frekvenční grafy.

Grafy o zastoupení pohlaví a víry či nevíry ve výběrovém souboru se nacházejí v kapitole 7.2.1, proto je již na tomto místě neuvádíme.

Graf 20 Schopnost vybavit si téma: Manželství a sexualita

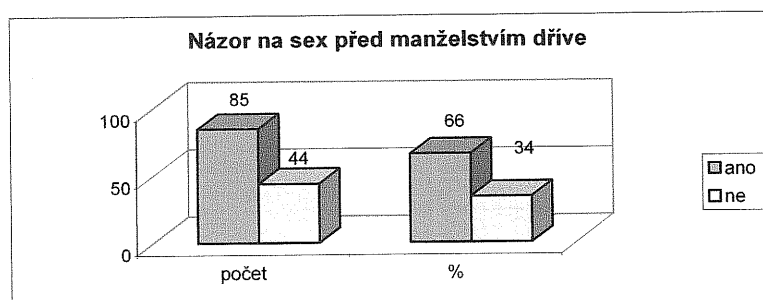
(soubor tvoří 116 jednotek)

V grafu jsou znázorněny hodnoty respondentů na otázku: Vybavíte si ještě dnes téma setkání Manželství a sexualita? Většina osob si toto téma vybaví. Na otázku, co si muž nebo žena vybavují, graf odpověď nedává. Hodnoty v grafu jsou pro nás výchozí, protože s nimi budeme srovnávat výsledky v ostatních grafech.

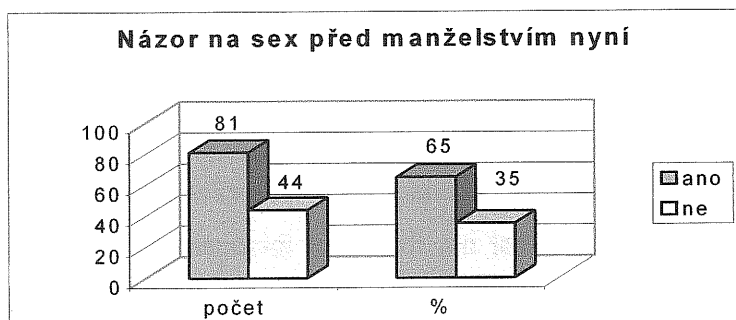
Graf 21 Názor na prospěšnost sexu před svatbou pro vztah v době před uzavřením manželství

(soubor tvoří 129 jednotek)

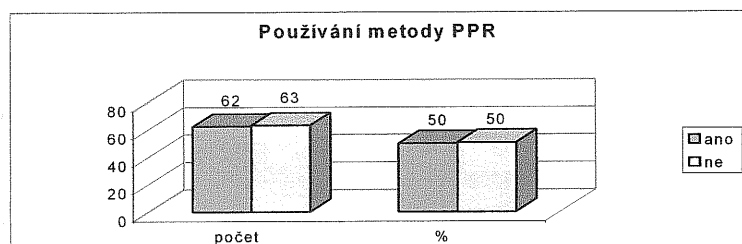
Respondenti dostali otázku: Jaký byl váš názor na společný sexuální život partnerů před svatbou za svobodna? Je přínosem pro partnerský život nebo ne? Můžeme říci že 2/3 respondentů byla pro a 1/3 byla proti. V grafu se jedná pouze o názor a ne o to, zda daná osoba s někým před svatbou sexuálně žila.

Graf 22 Názor na prospěšnost sexu před svatbou v současné době
(soubor tvoří 125 jednotek)

Muži a ženy odpovídali na otázku: Jaký je váš názor na společný sexuální život partnerů před svatbou? Je prospěšný pro partnerský vztah? Z hodnot v grafu vyplývá, že 2/3 jsou pro a 1/3 jsou proti. V porovnání s výsledky z minulého grafu, kde byl zaznamenán názor v té samé věci za svobodna vidíme, že vzájemný poměr obou pozic zůstal před svatbou i po svatbě vyrovnaný. Nelze však říci, zda se jedná o ty samé muže a ženy. Je možné, ale nepravděpodobné, že názory změnili manželé tak rovnoměrně, že vzájemný poměr zůstal stejný.

Graf 23 Používání metody Přírozené plánování rodičovství – PPR
(soubor tvoří 125 jednotek)

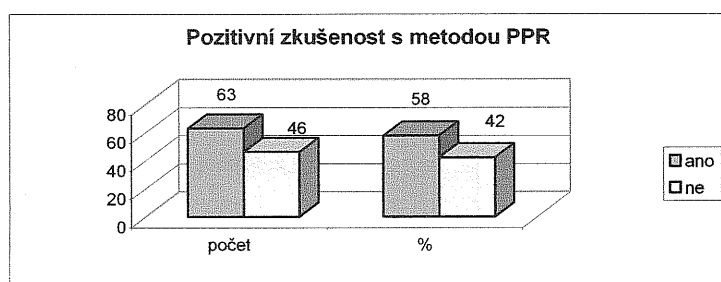
Můžeme říci, že na otázku: „Používáte metodu Přírozeného plánování rodičovství?“, odpověděl stejný počet těch, kteří metodu používají i nepoužívají. I přesto, že každý z partnerů vyplňoval dotazník sám za sebe, tak v otázkách o používání metody Přírozeného plánování rodičovství i muži odpovídali, že používají metodu PPR. Znamená to tedy, že na tyto otázky odpovídali oba partneři stejně. Tedy v našem výběrovém souboru je 33 manželských dvojic, v kterých partneři odpovídali na otázky po používání metody PPR stejně jako jejich partnerky. Sociologicky řečeno, máme soubor 33 manželských dvojic, se kterými však při vyhodnocování výzkumu nepočítáme jako s 33 jednotkami, ale jako s 66 jednotkami. Když tedy v této kapitole budeme uvádět nějaký počet, nebo procento uvádějící zastoupení používání metody PPR, nejsou to data pro manželské dvojice, ale pro jednotlivce muže a ženy i přesto, že

někteří z nich manželské dvojice skutečně tvoří. Když bychom měli například na otázku po používání metody PPR počet kladných odpovědí 66, může to znamenat, že 33 manželství používá metodu PPR, ale také nemusí. V našem výzkumu 64 respondentů z našeho výběrového souboru (130) nejsou manželské dvojice. Ale protože odpovídali i muži na otázku po plánování rodičovství pak můžeme říci, že každý respondent odpovídal fakticky i za svého partnera který na dotazník neodpovídal. V tomto případě, kdy máme k dispozici odpovědi jen jednoho z partnerů (muž nebo žena), je skutečně počet kladných odpovědí i počtem manželství používajících metodu PPR. Při vyhodnocování výzkumu však pracujeme se skutečnými počty odpovědí a nedopočítáváme počet manželství, ve kterých používají metodu PPR.

Můžeme tedy shrnout: V otázkách, zda někdo používá metodu PPR nejsou zahrnuty odpovědi manželských párů, ale jsou tam zahrnuty odpovědi mužů i žen z různých manželství.

Nyní můžeme k výše řečenému dodat, že vyrovnané hodnoty v grafu může způsobovat fakt, že na dotazník odpovídaly osoby celkově aktivnější a také v 90% osoby věřící, kdyby to tak nebylo, asi by bylo používání metody zastoupeno méně.

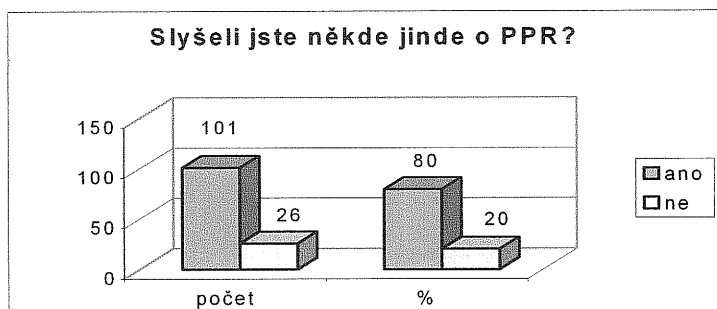
Graf 24 Pozitivní zkušenost s metodou Přirozené plánování rodičovství – PPR
(soubor tvoří 109 jednotek)

Na tomto místě je třeba upozornit, že 21 osob neodpovědělo na otázku. Může to být z několika důvodů. Manželé mohou mít krátce po svatbě, a proto na otázku neodpovídají, i když metodu PPR používají. Je také možné, že na otázku odpovídat nechtějí. To se však zdá jako málo pravděpodobné ke skutečnosti, že odpověděli na otázku, zda metodu PPR používají. Z výsledků můžeme upozornit na vyšší procento těch, kteří mají s metodou PPR pozitivní zkušenost. Můžeme tedy konstatovat, že o 16% více osob má s metodou PPR pozitivní zkušenost, než skupina, která má buď s metodou PPR špatnou, nebo žádnou zkušenost.

Graf 25 Slyšeli jste někde jinde o metodě Přirozené plánování rodičovství – PPR?

(soubor tvoří 127 jednotek)

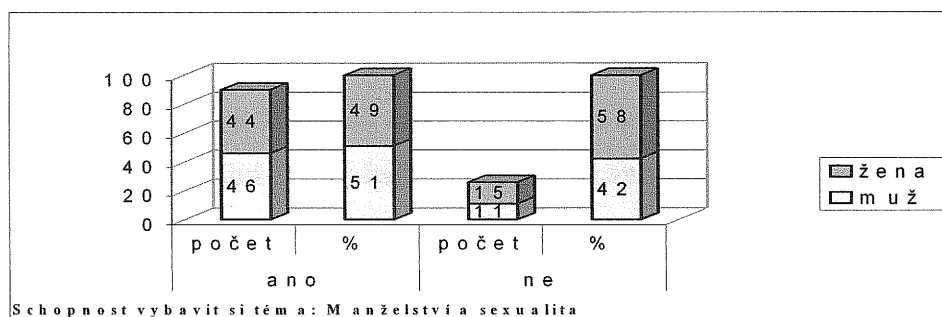

Z hodnot v grafu je potvrzován náš předpoklad, že jednotky ze základního souboru, které vyplnily a zaslaly dotazník jsou osoby aktivnější a zde se ukazuje jako směrodatná skutečnost 90% zastoupení věřících. V křesťanských kruzích je tato metoda obecně známější pro svůj přirozený charakter, který je pro křesťany důležitý. Tak vysvětlujeme výsledek, že o 60% více respondentů o metodě PPR slyšelo než těch, kteří o metodě PPR neslyšeli.

Nyní následuje srovnávání tématu o sexualitě v manželství a tématu o plánování rodičovství s otázkami týkajícími se předmanželského sexuálního života a metody PPR.

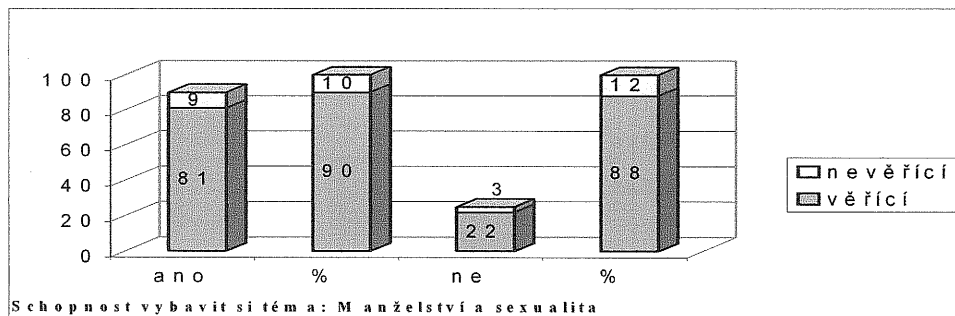
Graf 26 Schopnost vybavit si téma: Manželství a sexualita v srovnání s pohlavím

(soubor tvoří 116 jednotek)

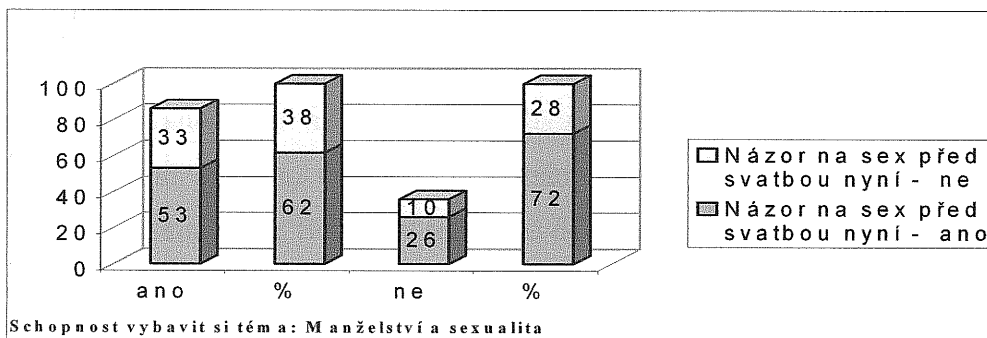
V grafu se ukazuje, že osoby, které si vybaví téma o sexualitě a manželství jsou z 51% muži a z 49% ženy. Můžeme tedy říci, že si téma pamatují ve stejné míře muži i ženy. Nevybaví si téma tak malý počet jednotek, že není možné s touto skupinou statisticky pracovat.

Graf 27 Schopnost vybavit si téma: Manželství a sexualita ve vztahu k víře nebo nevíře
(soubor tvoří 115 jednotek)

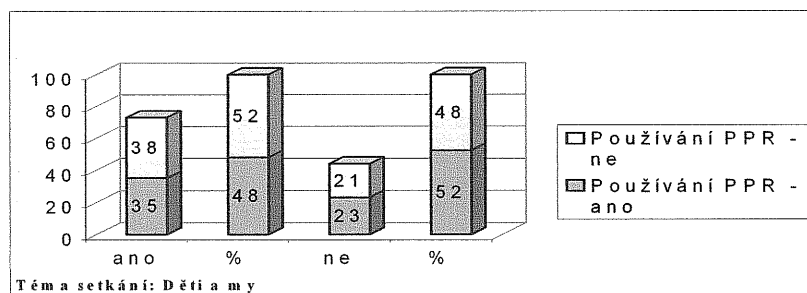
Výsledky v grafu jsou ovlivněny tím, že téměř všichni si téma o sexualitě vybaví a zároveň jsou věřící. Není tedy možné je srovnávat se skupinou, která si téma nepamatuje, a která je nevěřící.

Graf 28 Schopnost vybavit si téma: Manželství a sexualita ve vztahu s názorem na prospěšnost sexu před svatbou pro vztah v současné době
(soubor tvoří 122 jednotek)

Ze skupiny mužů a žen, kteří si vybaví téma o sexualitě v manželství je 62% těch, kteří si myslí, že sexuální život před svatbou je pro vztah prospěšný. Ze stejné skupiny těch, kteří si téma vybaví je 38% jednotlivců, kteří se domnívají, že sexuální život před svatbou je pro vztah neprospěšný. Z druhé skupiny osob, které si téma nevybaví je poměrně vysoký počet osob (26), které si myslí, že sexuální život před svatbou není pro partnerský vztah prospěšný. Jedná se o soubor osob, které pravděpodobně téma neoslovilo. Je také skutečností, že předmanželská čistota není ústředním bodem tématu o sexualitě v manželství. Proto se nedá říci, zda toto téma mělo vliv na názor snoubenců o předmanželské čistotě. Chtěli jsme pouze zjistit jaký na tuto problematiku mají manželé v našem souboru názor.

Graf 29 Téma setkání: Děti a my, ve vztahu s používáním metody PPR
(soubor tvoří 114 jednotek)

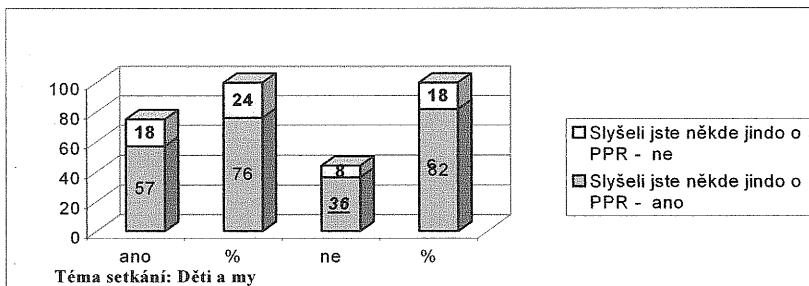

Výsledky tohoto grafu ukazují, že 48% mužů a žen, kteří si vybaví téma o plánování rodičovství metodu PPR používá a 52% nepoužívá, jedná se tedy o polovinu. Je však otázkou zda je to výsledek přípravy na manželství nebo se manželé rozhodli používat metodu PPR z jiného důvodu. Z výzkumu totiž víme, že 80% jednotek z výběrového souboru slyšelo o metodě PPR i jinde než v Centru pro rodinu. Nevíme však, zda tito lidé jen slyšeli, že nějaká taková metoda existuje, nebo se o ni vážněji zajímali. Když budeme předpokládat, že o metodě PPR osoby, které metodu používají jen zaslechli, ale vážněji se jí zabývali až na přípravě na manželství, můžeme říci, že probírané téma o plánování rodičovství mělo 50% úspěšnost. Tento předpoklad se však ukázal jako chybný, protože nemalá část osob se seznámila s metodou PPR i jinde než v Centru pro rodinu. Můžeme však říci, že v současné době používá metodu PPR polovina mužů a žen.

V souboru, který si téma nevybavuje je téměř stejné množství těch, kteří metodu používají i nepoužívají. To by však znamenalo, že používání nebo nepoužívání metody PPR nezávisí na přípravě k manželství v Centru pro rodinu, jelikož 52% mužů a žen ze skupiny, která si téma o plánování rodičovství nevybavuje přesto metodu PPR používají. Není možné říci nic jednoznačného. Můžeme pouze říci, že na některé manžele téma o plánování rodičovství mělo vliv, ale nejsme schopni říci, kolik procent jich bylo z výběrového souboru. Hlavně díky tomu, že část osob se metodou zabývala ještě jinde, než na přípravě k manželství v Centru pro rodinu.

Graf 30 Schopnost vybavit si téma: Děti a my ve vztahu k otázce zda respondent slyšel o metodě PPR ještě jinde než na kurzu

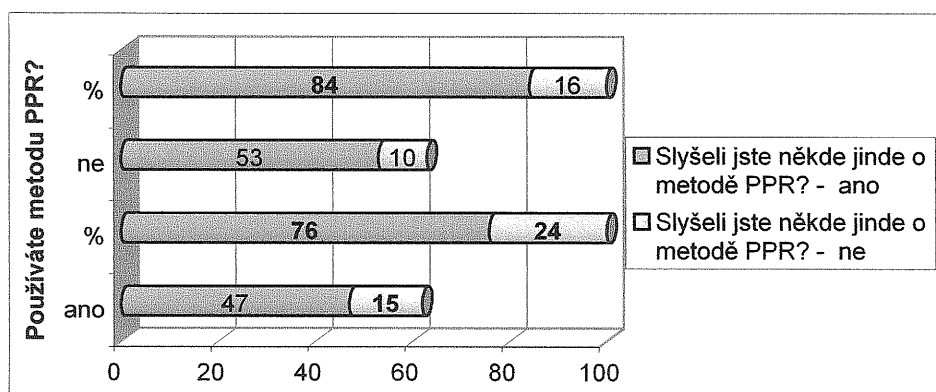
(soubor tvoří 119 jednotek)

V tomto grafu je pro nás nejdůležitější počet 18 osob, které si téma o plánování rodičovství vybavují a zároveň o něm nikde jinde neslyšeli. To jsou lidé, kteří se alespoň trochu s tématem konfrontovali, protože si téma dodnes vybavují. Je možné, nikoliv prokázané, že jsou mezi 50% z výběrového souboru (130), kteří metodu PPR používají. Počet 36 osob, které si téma o plánování rodičovství nepamatují, a přitom slyšeli o metodě PPR ještě někde jinde než při přípravě na manželský život v Centru pro rodinu při Arcibiskupství pražském znamená, že existuje nezanedbatelný počet těch, kteří se o přípravě dozvěděli někde jinde a to je mohlo ovlivnit natolik, že metodu PPR partneři používají.

Graf 31 Používání metody PPR ve srovnání s otázkou zda účastníci přípravy slyšeli o metodě PPR i jinde

(soubor tvoří 122 jednotek)

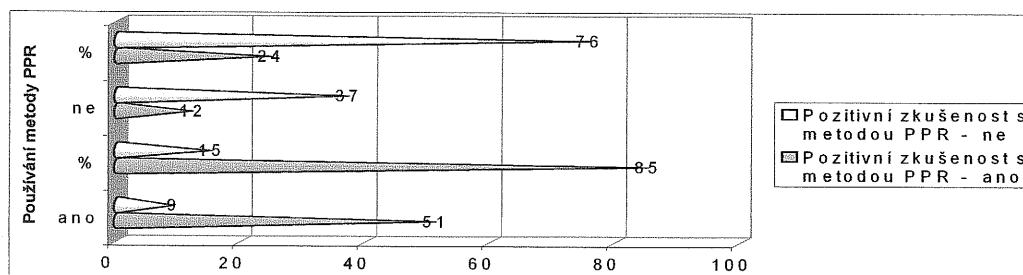
Zajímalo nás, zda muži a ženy používají metodu PPR na základě přípravy na manželství v Centru pro rodinu. Data v grafu naznačují, že menší část osob, která metodu používá neslyšela o metodě PPR jinde. Můžeme tedy říci, že jednotlivci, kteří používají metodu

PPR z 76% o této metodě slyšeli jinde a z 24% neslyšeli. Druhá skupina jednotlivců, kteří metodu PPR nepoužívají z 84% slyšela jinde a v 16% neslyšela.

Přibližně stejné procento mužů a žen, kteří metodu používají i nepoužívají o přípravě slyšelo i jinde než na přípravě v Centru pro rodinu. Z těch, kteří metodu PPR nepoužívají je o 8% více takových, kteří o metodě slyšeli, než těch, kteří o ní neslyšeli. Takže je procentuelně o trochu více těch, kteří o metodě slyšeli, ale nepoužívají ji, než těch, kteří o ní neslyšeli a nepoužívají ji. Dále existuje o 8% více osob, které metodu PPR používají, než těch, kteří ji nepoužívají, ze souboru jednotlivců, kteří slyšeli o metodě PPR jen na přípravě. Data nám spíše realitu naznačují, než s jistotou popisují, jelikož pracujeme s malým souborem respondentů.

Graf 32 Používání metody PPR ve srovnání se zkušeností z používání této metody

(oba grafy jsou tvořeny souborem 119 jednotek)

Zajímalo nás, zda muži a ženy metodu PPR používali a časem od jejího používání ustoupili. Graf se dívá na problematiku z hlediska mužů a žen, kteří metodu používají a nepoužívají. Na základě procentuálních hodnot můžeme říci, že 85% jednotlivců, kteří používají metodu PPR mají s touto metodou pozitivní zkušenost a 15% negativní. Můžeme říci, že velká většina jednotlivců, kteří metodu PPR používají, mají s ní dobrou zkušenost. Dodejme, že jen malá část osob, kteří metodu PPR praktikují, s ní mají špatnou zkušenost.

Dále můžeme říci, že 76% osob, kteří nepoužívají metodu PPR, mají s metodou špatnou zkušenost a 24% dobrou. Máme tedy k dispozici odpověď na naši otázku zda muži a ženy metodu PPR používali a časem od jejího používání ustoupili. Můžeme říci, že metodu větší skupina osob zkusila, ale v současné době ji nepoužívá. Menší skupina, která metodu nepoužívá má s metodou dobrou zkušenost, ale v současné době ji z nějakého důvodu nepraktikuje.

Shrnutí: Zdá se být na základě výzkumu reálný odhad, že muži a ženy v závislosti na svých partnerech používají metodu PPR na základě podnětu z Centra pro rodinu max.

do 24% výběrového souboru (130). Jsou to ti, kteří o metodě PPR neslyšeli jinde a metodu se svým partnerem používají. Můžeme se domnívat, že přibližně polovina jednotlivců, kteří o metodě PPR neslyšeli jinde než v Centru pro rodinu, metodu PPR používá a druhá polovina se rozhodla metodu nepoužívat. Dále nalezneme muže a ženy, kteří metodu PPR v závislosti na svých partnerech praktikovali, ale v současné době ji nepraktikují. Ti, kteří ji praktikují jsou až na výjimky s metodou spokojeni.

7.2.5 Změna postoje k církvi po přípravě na manželství v Centru pro rodinu při Arcibiskupství pražském

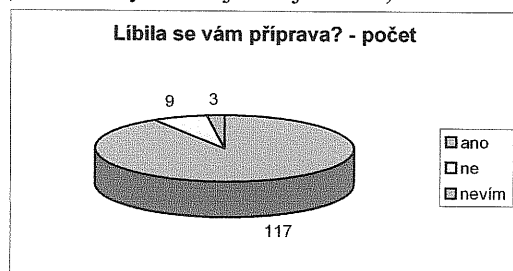
V této kapitole je cílem zjistit, jaký vliv měla příprava na manželství v Centru pro rodinu na vztah osob, které přípravou prošly, a také na vztah k církvi. Abychom tak mohli učinit, bude vhodné nejdříve ilustrovat problematiku pomocí přehledných výšečových grafů. Máme tak možnost si udělat představu o tom, jak náš výběrový soubor odpovídal v dotazníku na jednotlivé otázky, a proto následně lépe pochopíme výsledky ve srovnávacích grafech. Naše uvažování vypadalo následovně. Ptali jsme se, jak můžeme zjistit změnu pohledu na katolickou církev. K tomuto úkolu se nám zdálo nejvhodnější zjistit od respondentů spokojenost a nespokojenost s přípravou na manželství a dát hodnoty z těchto proměnných do vztahu s otázkou po změně postoje k církvi. Cílem bylo, nakolik je to možné, zjistit vliv přípravy na přehodnocení vztahu účastníků kurzu k církvi. Soubor jednotek u každého grafu označuje počet respondentů, od kterých máme k dispozici odpovědi.

Zastoupení pohlaví a věřících s nevěřícími ve výběrovém souboru se nachází v kapitole 7.2.1.

Graf 33 Spokojenost s přípravou na manželství v Centru pro rodinu

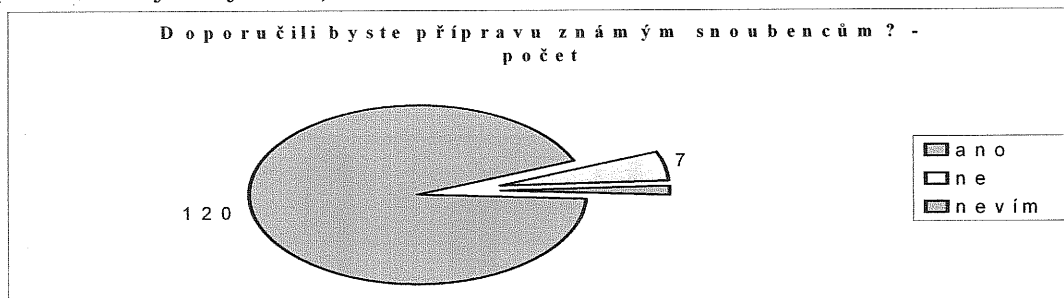
Graf 34 Zklamání z přípravy na manželství

(oba soubory obsahují 129 jednotek)

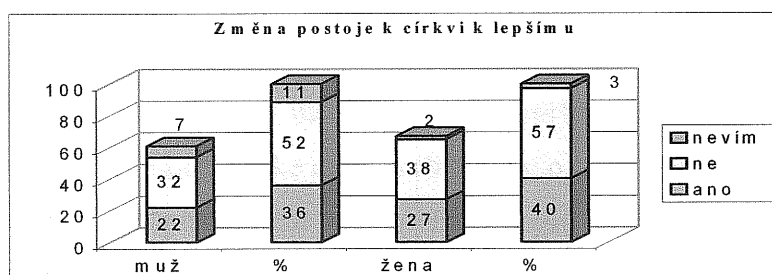
Graf 35 Doporučení či nedoporučení přípravy na manželství

(soubor obsahuje 129 jednotek)

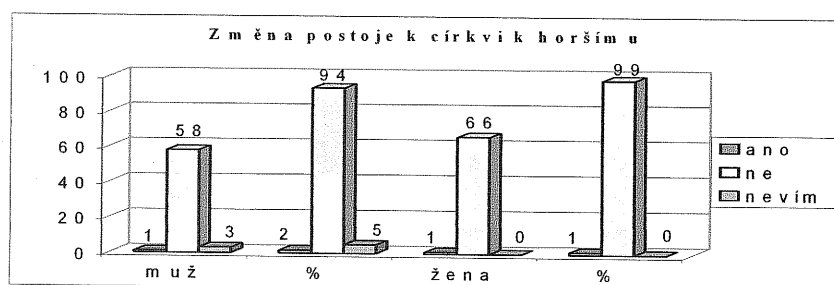
Graf 36 Pohlaví ve srovnání se změnou postoje k církvi k lepšímu díky přípravě na manželství v Centru pro rodinu při Arcibiskupství pražském

(soubor obsahuje 129 jednotek)

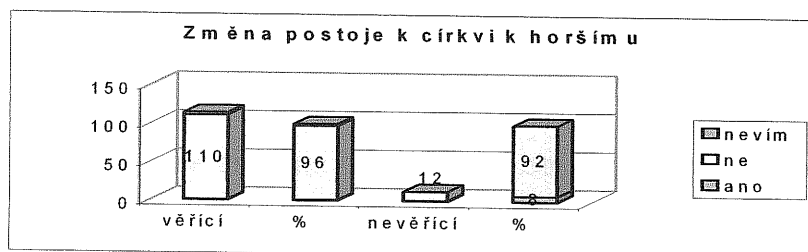
Zajímalo nás, zda se ženy a muži a ženy liší ve změně pohledu na církev vlivem přípravy na manželství. Data v grafu uvádějí, že 36% mužů a 40% žen změnilo svůj postoj ke katolické církvi po absolvování přípravy na manželství k lepšímu. Dále můžeme říci podle hodnot v grafu, že 52% mužů a 57% žen svůj postoj k církvi k lepšímu nezměnilo. To ovšem neznamená, že tento soubor osob mělo před přípravou vztah k církvi negativní. Je možné říci, že tento soubor osob měl vztah k církvi dobrý, „nebylo na něm co zlepšovat“, viz následující graf. Souhrnně můžeme říci, že se muži a ženy ve vzájemném poměru ve změně pohledu na církev k lepšímu po absolvování přípravy neliší. Není tedy možné říci, že by jedno pohlaví změnilo postoj k církvi k lepšímu, díky přípravě na manželství, více než pohlaví druhé.

Graf 37 Pohlaví ve srovnání se změnou postoje k církvi k horšímu díky přípravě na manželství v Centru pro rodinu při Arcibiskupství pražském
(soubor obsahuje 129 jednotek)

Zajímalo nás zda se muži a ženy liší ve změně postoje ke katolické církvi k horšímu vlivem přípravy na manželství v Centru pro rodinu. Data v grafu nám ukazují rozlišení. Hodnoty ukazují, že 94% mužů a 99% žen svůj postoj ke katolické církvi po absolvování přípravy na manželství k horšímu nezměnilo. Tyto hodnoty jsou přímo odvislé od mínění, jaké měli muži a ženy o církvi před vlastní přípravou na manželství na kurzu. V případě, že měli o církvi pozitivní mínění, můžeme konstatovat, že si ho rozhodně náš výběrový soubor nezhoršil. V případě, že měli o církvi nízké mínění, jejich postoj zůstal nadále stejný. Téměř nikdo tedy neměl takové mínění o církvi, že by ho kurz změnil k horšímu. Musíme upozornit na důležitý fakt, že náš výběrový soubor respondentů (130) patří rozhodně mezi celkově aktivnější osoby, kterým se příprava líbila a z 90% se považují za věřící. Je také velmi pravděpodobné, že si náš soubor mužů a žen nedovolil „katolickému“ Centru pro rodinu odpovědět, že změnil svůj vztah k církvi k horšímu, proto je toto procento téměř nulové.

Graf 38 Víra osob ve vztahu se změnou postoje k církvi k horšímu
(soubor obsahuje 122 jednotek)

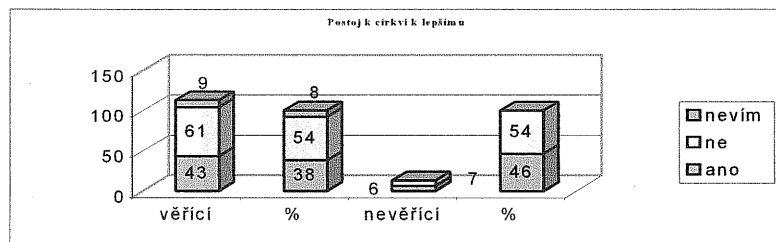

Zajímalo nás, zda se věřící a nevěřící liší ve změně pohledu na církev po absolvování přípravy k horšímu. Data v grafu nám však upírají možnost tohoto srovnání, jelikož se 90% osob ze základního souboru považuje za věřící a nemáme tedy potřebný počet

nevěřících pro statistické srovnání. Omezíme se tedy na konstatování, že téměř všichni věřící i nevěřící nezměnili svůj postoj k církvi díky kurzu k horšímu.

Graf 39 Víra osob ve vztahu se změnou postoje k církvi k lepšímu

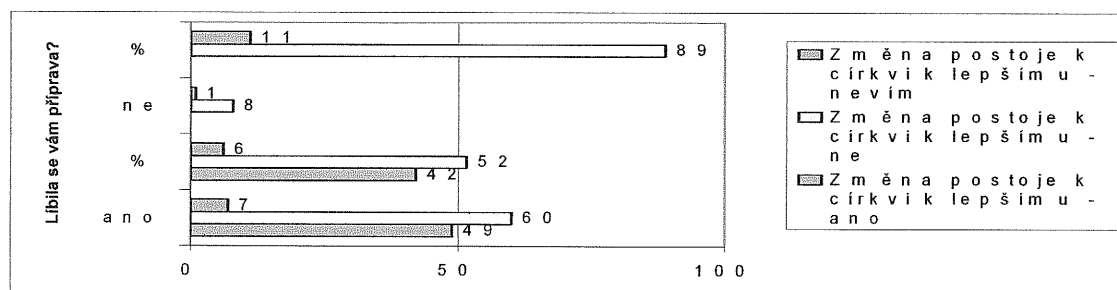
(soubor obsahuje 126 jednotek)

Chtěli jsme se dozvědět, zda se věřící a nevěřící liší ve změně postoje k církvi k lepšímu po absolvování kurzu přípravy na manželství. Počet nevěřících je tak malý, že s ním nelze statisticky srovnávat skupinu věřících. Můžeme se pouze domnívat, že by se věřící a nevěřící ve změně postoje k církvi k lepšímu nelišili, vzhledem k tomu, že počet u nevěřících 6 a 7 nenaznačuje oproti věřícím význačný rozdíl. Omezme se tedy na konstatování, že 38% věřících postoj k církvi k lepšímu změnilo a 54% nezměnilo. Tedy 2/3 věřících a nevěřících nezměnilo postoj k církvi k lepšímu a 1/3 ano.

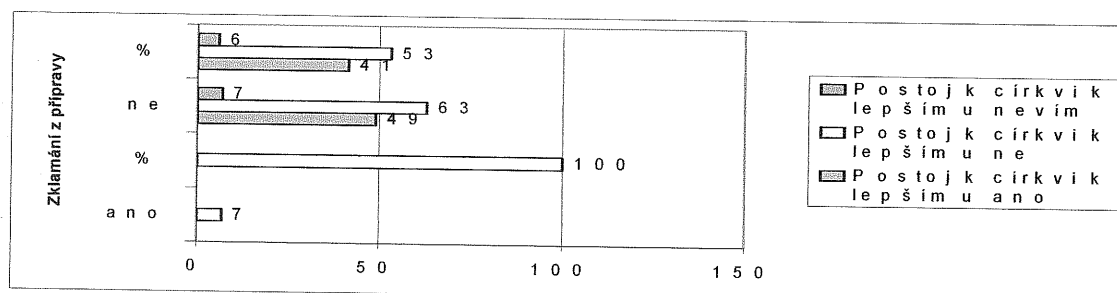
Graf 40 Spokojenost s přípravou ve srovnání se změnou postoje k církvi po přípravě k lepšímu

(soubor obsahuje 118 jednotek)

Naším záměrem bylo zjistit, zda mělo kladné hodnocení přípravy vliv na přehodnocení postoje ke katolické církvi. Z údajů v pruhovém grafu můžeme říci, že 42% osob, kterým se příprava líbila, změnilo postoj po absolvování kurzu ke katolické církvi k lepšímu. Dále můžeme říci, že 52% osob, které byly s kurzem spokojeni, nezměnili svůj postoj k církvi k lepšímu. Jak vyplývá z našeho celkového výzkumu, nezměnili tito muži a ženy svůj postoj k církvi ani k horšímu. Můžeme tedy konstatovat, že jejich názor na církev zůstal po zakončení kurzu nezměněný. Soubor osob, kterým se kurz nelíbil je tak nízký, že ho není možné statisticky posuzovat.

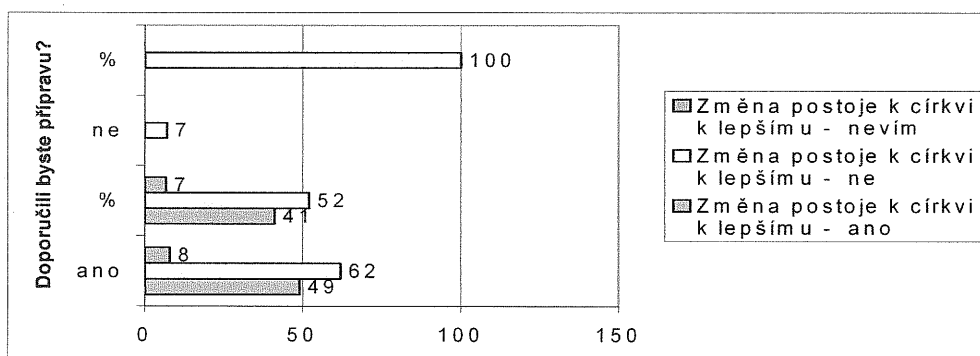
Graf 41 Zklamání z přípravy ve vztahu ke změně postoje k církvi po přípravě k lepšímu
(soubor obsahuje 126 jednotek)

Naším záměrem bylo zjistit, jaký má vliv případné zklamání z přípravy na změnu postoje účastníků přípravy na manželství ke katolické církvi k lepšímu. Můžeme říci, že o něco méně osob, které nebyly zklamány přípravou změnilo svůj postoj ke katolické církvi k lepšímu, než skupina mužů a žen, která nebyla zklamaná ale postoj k církvi k lepšímu nezměnila. Vyjádřeno procenty to znamená, že 41% jednotlivců, kteří nebyli zklamáni z přípravy změnili svůj postoj k církvi k lepšímu a 53% ne. Můžeme tedy, říci že téměř nikdo nebyl z přípravy zklamán, a dále, že postoj k církvi k lepšímu změnilo 41% ze souboru 126 jednotek. K lepšímu svůj vztah k církvi nezměnilo z tohoto souboru 53% osob. Závěrem můžeme tedy konstatovat, že 1/4 osob ze souboru 126 osob změnila svůj postoj k lepšímu. Nemůžeme však srovnávat osoby, které změnili svůj postoj ke katolické církvi k lepšímu se souborem osob, které svůj postoj k církvi k lepšímu nezměnili. pro nedostatek respondentů v tomto souboru.

Graf 42 Doporučení či nedoporučení přípravy na manželství v Centru pro rodinu ve vztahu ke změně postoje k církvi po přípravě k lepšímu

(soubor obsahuje 126 jednotek)

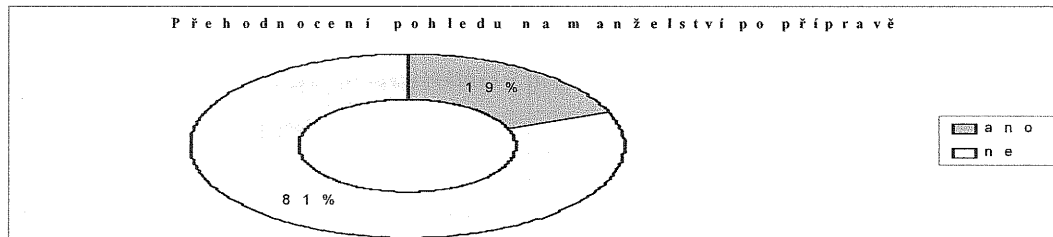
V tomto grafu nacházíme odpověď na otázku, zda by absolventi kurzu doporučili přípravu na manželství známým snoubencům. Jestliže ano, zajímalo nás, zda změnili svůj postoj k církvi k lepšímu. Na základě dat v pruhovém grafu můžeme říci, že téměř všichni by přípravu na manželství v Centru pro rodinu doporučili známým. Z této skupiny větší část nezměnila svůj postoj ke katolické církvi k lepšímu (52%) a menší skupina změnila svůj postoj k církvi k lepšímu (41%). Na naši otázku tedy můžeme odpovědět, že by absolventi kurzu přípravu na manželství svým známým doporučili. Na druhou otázku bychom odpověděli, že osoby, které by doporučili přípravu na manželství, ze 41% změnili svůj postoj k církvi k lepšímu. Druhá skupina těch, kteří by přípravu nedoporučili není zastoupena pro statistiku dostatečným počtem. Není tedy možné tyto dvě skupiny mezi sebou statisticky srovnávat.

Shrnutí: Při hledání odpovědi na otázku, zda účastníci přípravy na manželství v Centru pro rodinu při Arcibiskupství pražském změnili svůj postoj ke katolické církvi po přípravě k lepšímu musíme říci, že ano. Vyjádřeno procenty by to bylo přibližně 40% ve srovnání s vybranými proměnnými. Jedná se přibližně o 40% mužů a žen, těch, kterým se příprava na manželství líbila a těch, kteří by tuto přípravu na manželství doporučili svým známým. Co se týká změny postoje k církvi po přípravě k horšímu, se můžeme domnívat, že téměř nikdo z mužů a žen nezměnil svůj názor na církev k horšímu, stejně tak z věřících a nevěřících, dále těch kterým se příprava líbila jakož i těch, kteří by přípravu doporučili svým známým. Musíme si být vědomi při takovém pozoruhodném výsledku ve prospěch katolické církve, že v našem výběrovém souboru jsou osoby celkově aktivnější, věřící, a proto jsou pravděpodobně k hodnocení přípravy na manželství v Centru pro rodinu při Arcibiskupství pražském shovívavější.

7.2.6 Přehodnocení pohledu na manželství po přípravě na manželství v Centru pro rodinu při Arcibiskupství pražském

Graf 43 Přehodnocení pohledu na manželství po kurzu v Centru pro rodinu

(oba grafy jsou tvořeny souborem 128 jednotek)

Chtěli jsme zjistit, zda příprava na manželství měla na současné manžele takový vliv, že se změnilo něco v jejich pojetí manželství, které do té doby zastávali. K tomu jsme zvolili přiměřenou otázku: Přehodnotili jste na základě přípravy svůj pohled na manželství, který jste do té doby zastávali? Výsledky dotazníkového šetření zaznamenává graf. Z jeho procentuálních hodnot vidíme, že o něco méně než 1/4 mužů a žen nějakým způsobem přehodnotila svůj pohled na manželství. Nevíme, zda přesně tato část respondentů, ale víme, že přibližně stejná jejich část z našeho výběrového souboru (130) díky přípravě v současné době používá metodu PPR.²²² Jejich přehodnocení pohledu na manželství se samozřejmě mohlo týkat jiných aspektů manželského života, ale nápadně podobné procento s těmi, kteří o metodě PPR neslyšeli jinde než na kurzu v Centru pro rodinu, a tuto metodu v současné době používají, nám dovoluje vyslovit tutou domněnku.

Graf 44 Vrátili jste se k textu, který jste na kurzu v Centru pro rodinu dostali?

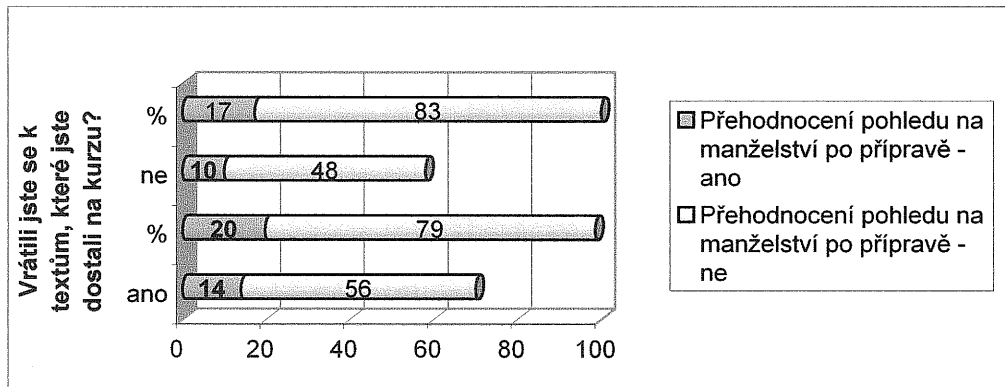

Účelem otázky této proměnné bylo podpořit a ověřit data z grafu, který zaznamenává změnu pohledu na manželství po kurzu. Tím, že se ptáme, zda se muž nebo žena vrátili ještě někdy k některému z témat přípravy, jehož text na přípravě dostali, chceme zjistit, jestli tento text někde založili a vůbec se k němu nevrátili, a jestli má tedy vůbec cenu snoubencům nějaké písemné materiály dávat. Konstatujeme, že podle dotazníkového

šetření se více než polovina jednotek našeho výběrového souboru k písemně zpracovanému tématu kurzu vrátila. Je tedy možné, že se tak podpořil, prodloužil a prohloubil vliv přípravy. Výsledky však neříkají, v jaké intenzitě se k nějakému tématu z přípravy na manželství vrátili.

Graf 45 Vrácení se k písemným materiálům z přípravy ve srovnání s přehodnocením pohledu na manželství po kurzu v Centru pro rodinu

(soubor 128 jednotek)

Nyní se pokusíme pomocí srovnávacího grafu zjistit, zda návrat nebo návraty k textu, který manželé dostali na přípravě má nějakou souvislost s přehodnocením pohledu na manželství po přípravě. Z procentuálních hodnot v grafu vyplývá, že 17% osob, které se nevrátily k nějakému tématu z přípravy, přehodnotily svůj dosavadní pohled na manželství, a 83% nepřehodnotily. Dále můžeme říci, že 20% osob, které se vrátily k nějakému tématu z přípravy, přehodnotily svůj pohled na manželství a 79% nepřehodnotily. Odpověď na naši otázku by zněla asi následovně: Je možné, že maximálně ve 20% případech existuje přímá souvislost mezi návratem nějakého účastníka kurzu k tématu z přípravy a přehodnocením pohledu na manželství díky přípravě. Vidíme, že návrat k nějakému tématu z přípravy (55%) neznamená automaticky změnu postoje k manželství (19%). Je totiž možné, že se manželé a manželky nevraceli k tématu z přípravy proto, aby měnili svůj pohled na určitý aspekt manželství, ale spíše proto, aby si prohloubili a osvěžili to, co už před přípravou na manželství znali, nebo chtěli vzít za své. Podle počtu respondentů (10), kteří se k žádnému tématu z přípravy nevrátili, a přesto svůj postoj k manželství přehodnotili zjišťujeme, jednak že nebylo nutné se vracet k tématu, aby byl člověk ve svém smýšlení o manželství přípravou pozitivně ovlivněn a také to ukazuje, že více než polovina osob, které se k nějakému

²²² Více viz kapitola 7.2.4 Vliv tématu o sexualitě a plánování rodičovství na život partnerů.

tématu z přípravy na manželství vrátily, přehodnotily něco ze svého pohledu na manželství.

7.2.7 Porovnání cílů přípravy na manželství s výsledky výzkumu

Na tomto místě budeme porovnávat konkrétní cíle přípravy na manželství s konkrétními výsledky výzkumu.

Jako hlavní cíl přípravy na manželství v Centru pro rodinu je třeba považovat „nové objevení“ svátosti manželství. Jde o doplňování toho, co již snoubenci o manželství znají z předchozího života, za účelem komplexního a hlubšího pohledu na životní stav manželství. Můžeme říci, že skoro 1/4 ze souboru dotazovaných mužů a žen (130) přehodnotila svůj pohled na manželství. Když jsme tuto skupinu srovnali s respondenty, kteří se nevrátili k tématu přípravy jehož text na kurzu dostali, zjistili jsme, že v 17% svůj pohled na manželství přehodnotili. U těch, kteří se k tématu vrátili jsme zjistili, že svůj pohled přehodnotilo 20% osob. Vidíme, že návrat k nějakému tématu z přípravy neznamena automaticky změnu postoje k manželství. Nebylo tedy nutné se vracet k tématu, aby byl člověk ve svém smýšlení o manželství přípravou pozitivně ovlivněn. Můžeme také říci, že více než polovina osob, které se k nějakému tématu z přípravy na manželství vrátily, přehodnotily něco ze svého pohledu na manželství. Kdybychom měli odpovědět na otázku, zda příprava v tomto bodě splnila svůj cíl, řekli bychom, že záleží na tom, jak hodně bylo to, co snoubenci slyšeli na přípravě, pro ně nové. V případě, že to bylo pro ně nové, můžeme říci, že se až čtvrtině mužů a žen dostalo díky přípravě určitého světla nebo částečného až úplně nového pohledu na svátost manželství.

Témata jednotlivých večerů měla své jednotlivé cíle. Pro potřeby této práce jsme vybrali tématické cíle, kterým jsme se věnovali při výzkumu.

V tématu nazvaném Psychologie partnerského vztahu jsme stanovili jako cíl dobrou komunikaci mezi partnery. V upřímném dialogu vidíme cenný způsob, kterým se může osvědčovat i manželská láska. Do cíle dobré komunikace je také zahrnut zájem o vztah formou rozhovoru s vhodnou třetí osobou. Výsledky výzkumu ukázaly, že 98% respondentů z výběrového souboru si vybavuje téma o psychologii vztahu, a zároveň mezi sebou mluví o společném životě. Tento velmi pozoruhodný výsledek ukazuje realitu vztahu ve chvílích relativní manželské pohody a ne zátěžových situacích. Také je třeba dodat, že výsledky spíše odpovídají výbavě, kterou si partneři do svého manželství přinášejí patrně z vlastní rodiny víc, než z přípravy na manželství. Výzkum se dále zabýval komunikací jednotlivých partnerů s důvěryhodnou osobou. Konstatujeme, že

55% osob z výběrového souboru svůj vztah řeší i mimo manželskou dvojici a 45% neřeší. Skupina, která mluví o svém vztahu s třetí osobou se mohla díky přípravě cítit povzbuzena k větší otevřenosti pro intervenci z vnějšku. V tomto souboru osob se jistě objevují i faktory, které s přípravou nesouvisejí, jako je například sdílnější povaha u žen nebo způsob výchovy a životní zkušenost. Opačné faktory, tedy méně sdílná povaha mužů, způsob výchovy nebo životní zkušenost apod. mohou být výrazným přispěním k tomu, že 45% respondentů z výběrového souboru svůj vztah navenek neventiluje. Domníváme se, že zkoumáme soubor lidí, který intenzitou komunikace uvnitř páru (98%) ukazuje velmi dobrou kvalitu manželství vzešlých z přípravy. Komunikační potíže navenek mohou být ovlivněny více faktory, a je také možné, že se nejedná o potíže, ale že partneři nemají potřebu s nikým o vztahu mluvit nebo nikoho takového nemají. Neodvážíme se konstatovat do jaké míry je tento dobrý stav zásluhou přípravy na manželství.

V tématu Děti a my považujeme za cíl odpovědný přístup k rodičovství podle nauky církve o metodě přirozeného plánování rodičovství. Jednoduše řečeno, zda je v námi zkoumaných manželstvích tato metoda používána, v jaké míře, a zda jsou s ní dobré zkušenosti. Můžeme říci, že metoda PPR je používána z podnětu Centra pro rodinu nejvýše do 24% osob z výběrového souboru (130). Na základě srovnávání dat se domníváme, že přibližně 1/2 jednotlivců, kteří o metodě PPR neslyšeli jinde než v Centru pro rodinu, metodu PPR používá a druhá polovina se rozhodla metodu nepoužívat. Mezi respondenty je také skupina, která metodu PPR praktikovala, ale po čase od ní upustila. Ti, kteří metodu používají, jsou s ní až na výjimky spokojeni. Je třeba zdůraznit, že příprava na manželství prokazatelně ovlivnila část osob, které začali na popud přípravy metodu používat. Nakolik je tento výsledek co do počtu skromný, o to je cennější, jelikož se jedná o ochranu lidského života.

V tématu Jak prožívat v manželství vztah k Bohu byl stanoven cíl přípravy na manželství ve společné modlitbě partnerů. Kvůli častému výskytu jednoho nevěřícího partnera bylo také cílem podpořit v modlitbě osoby, které se už modlí. Mohli bychom také říci, že cílem bylo odbourat předsudky k modlitbě a pomoci vytvořit k modlitbě kladný vztah. Takto formulovaný cíl se týká všech účastníků kurzu. Začneme porovnávat cíle přípravy s osobní modlitbou. Často se modlí 58% našeho výběrového souboru (130). U společné modlitby manželů pozorujeme o 39% propad oproti osobní

modlitbě. Tento propad je pochopitelný z již zmíněného důvodu přítomnosti nevěřícího partnera. Hodnotným se tak stává výsledek, který říká, že 29% manželů z výběrového souboru (130) se společně modlí alespoň občas. Když se tedy sečnou ti, kteří se modlí společně často a málokdy je to polovina všech z výběrového souboru. Výsledky jsou skutečně potěšující při skutečnosti, že příprava na modlitbu neměla úkol snoubence učít se modlit, a přesto se manželé našeho souboru modlí. Je to ukázka toho, že výběrový soubor respondentů pochází často z věřících rodin, nebo jsou to konvertité. To potvrzuje také skutečnost, že 79 % osob z výběrového souboru 130 odpovědělo v dotazníku, že je pro ně modlitba v životě důležitá.

Za cíl kurzu, je také možné označit přehodnocení svého dosavadního pohledu na manželství a na Římsko-katolickou církev směrem k lepšímu. Kdyby příprava na manželství dosáhla například toho, že v našem souboru respondentů je metoda PPR používána, mohli bychom říci, že se manželé naučili „cítit s církví“. Změna pohledu na církev k lepšímu, by totiž bez změny postoje k ochraně nenarozeného života byla nedostačující. Z dat výzkumu víme, že 42% osob, kterým se příprava líbila, změnilo postoj po absolvování kurzu ke katolické církvi k lepšímu. To samé procento osob by také doporučilo přípravu známým snoubencům. Polovina osob svůj názor na církev ani nezlepšila, ani nezhoršila. Co se týká přehodnocení pohledu na manželství, tak z výsledků uvádíme soubor 19% osob z výběrového souboru (130), které nějakým způsobem přehodnotily svůj pohled na manželství. Domníváme se, že by právě tyto osoby mohli patřit mezi 24% mužů a žen, kteří se rozhodli používat metodu PPR z podnětu Centra pro rodinu v Praze. Pak bychom dosáhli alespoň částečně našeho cíle naučit manžele „cítit s církví“ v její starosti nejen o manžele, ale také o ochranu nenarozeného života.

8. NOVÉ PODNĚTY V PŘÍPRAVĚ NA ŽIVOT V MANŽELSTVÍ PŘI CENTRU PRO RODINU V PRAZE

8.1 Návrhy z příručky Příprava na svátost manželství²²³

Při zamýšlení se nad výsledky výzkumu o vlivu přípravy na manželství Centra pro rodinu v Praze na její absolventy jsem byl osloven spokojeností manželů s přípravou. Aby však nezůstalo jen u spokojenosti myslím si, že by bylo dobré, kdyby se v kurzu věnovala větší pozornost teologické přípravě snoubenců, která má být středem a hlavním cílem kurzu. Je to důležité proto, aby snoubenci uzavírali svátost manželstvím s plnějším vědomím o jednotě a nerozlučnosti manželství, významu manželského spojení a předávání života.²²⁴ Myslím si, že i přesto, že ne každý účastník či účastnice kurzu je věřící, mají právo pochopit důvody pohledu církve na manželství. K tomu může sloužit přednáška, která bude kvalitně zdůvodňovat mravní normy a úkoly církve pro manžele. Je možné místo přednášky udělat katechezi, která nejen slovy, ale i pomocí projekce a konkrétních svědectví manželů o manželské lásce a věrnosti, může promluvit do srdcí snoubenců možná více, než zdůvodňování. Nejde o to, aby snoubenci uměli něco nazpaměť, ale aby pochopili a uznali pohled církve na manželskou lásku a předávání lidského života. Není nutné věnovat teologické přípravě celé jedno setkání, ale každé setkání může být doplněno o jeden aspekt manželského soužití tak, jak ho vidí církev. Na každém setkání by to mohl učinit vybraný kněz, ke konci přednášky. Vůbec by nemusel opouštět téma večera, který je charakterizován větou z manželského slibu nebo biblickým citátem. Mohl by se krátce věnovat tématu večera z pohledu Božího, který se má odrážet v „manželské spiritualitě“. Tímto by si snoubenci mohli lépe uvědomit, že situace, které manželství přináší, úzce souvisí s Boží péčí o člověka a mají ho k Bohu vést. Bylo by úkolem kněze, aby dokázal propojit ve výkladu, nebo katechezi sféru světskou a sféru duchovní.

Další podnět se týká spíše lidské formace, která může být před přípravou na manželství zanedbána. Jde o to, aby se manželé stali ochránci života, svého života, života nenarozeného a života svých dětí. K tomu může být cenným prostředkem encyklika *Evangelium vitae*²²⁵, která představuje „kompéndium“ ochrany života ve světle Božího plánu. Zvláště působivá je kapitola o potratu, který je viděn z perspektivy

²²³ Papežská rada pro rodinu, *Příprava na svátost manželství*. (1996), Sekretariát ČBK: Praha 2001.

²²⁴ *Tamtéž*, odst. 48.

nedotknutelnosti lidského života. Forma, kterou by se prezentovaly různé oblasti lidského života by mohla být na konci přednášek několik minut. Ve skupinkách by mohl být položen dotaz k vybranému tématu. Jedná se o uznání lidské důstojnosti každého člověka v jakékoli situaci. Tato konkrétní úcta k člověku se pak projeví v úctě ke svému partnerovi, protože je víc než pouhý cit a má trvalý charakter.

Dokument papežské rady pro rodinu mluví o přítomnosti Božího slova při přípravě na manželství. Víím, že existuje poměrně velké procento nevěřících účastníků kurzu, ale to by nemělo vadit. Boží slovo by mělo být přítomno hlavně v katechezi, kde by měl být dostatečný prostor mu naslouchat. Výklad Božího slova má směřovat ke stále obsáhlejšímu pochopení víry a svědectví v konkrétním životě.²²⁶

8.2 Návrhy dalších aktivit Centra pro rodinu v Praze

V této kapitole vycházím z běžné praxe uskutečňované v Kolíně nad Rýnem. Tamější prorodinná organizace Familien Forum přináší mnoho nejrůznějších podnětů, jak podpořit život manželství a rodiny v náboženské i světské sféře.²²⁷ Jeví se jako možné naplánovat na celý rok několik setkání na různá témata, nezávisle na sobě. Například v sobotu na celé odpoledne. Témata by se mohla věnovat například přípravě na narození prvního dítěte. Manželé by se také mohli zdokonalovat v organizování domácnosti a slučování života rodiny se zaměstnáním. Pro zájemce obou pohlaví by mohl být kurz vaření. Setkání mohou být vyčleněna jen jednomu pohlaví nebo nemusí, nemusí být vázány na přítomnost obou z páru. Přínosné by také mohlo být vzdělávání otců s cílem více je zapojit do rodinného života. V letáku organizace Familien Forum se dokonce objevují přednášky o významu otců v prvních letech dítěte nebo setkání tatínků, kam berou své děti a učí se s nimi trávit svůj volný čas. Některé aktivity jsou vedeny více psychologicky např. o strachu z navazování vztahů nebo strachu z celoživotního svazku. Děje se tak přes podávání informací, rozhovory a psychologická cvičení. Tak se dostává svobodným pomoc a orientace při hledání odvahy zda investovat do nového partnerství.

²²⁵ JAN PAVEL II., Encyklika *Evangelium vitae*. (1995), Praha 1995. Tuto encykliku také pro přípravy na manželství doporučuje příručka papežské rady pro rodinu *Příprava na svátost manželství*. Praha 2001.

²²⁶ Srv. *Tamtéž*, 34.

²²⁷ www.familienbildung-koeln.de, www.mgsff.nrw.de, www.familienbildung-in-nrw.de

Další oblast pro nové podněty může být znalost sebe sama a porozumění sobě, svým pocitům, lásce, vášni a zlobě. Dalším přínosem by mohli být večery, třeba v podobném čase jako je příprava na manželství, věnované partnerskému vztahu. Na těchto setkáních by se mohli mladí manželé, ale nejen oni učit řešit různé životní situace a předcházet partnerským konfliktům. Mohlo by se tak dít v rozhovorech se závěrečnou reflexí která bude vycházet z konkrétních situací. Jen upozorňuji, že všechny tyto prorodinné aktivity nejsou zcela zdarma, ale povinný příspěvek má pravděpodobně hradit částečně náklady spojené s provozem takových aktivit.

Společným jmenovatelem všech aktivit může být navázání kontaktu manželských párů, možnost komunikovat své starosti a radosti s odborníky a jinými partnery. Je to aktivní boj proti izolaci rodiny v anonymitě velkoměsta.

9. ZÁVĚR

Církev si v dnešní době uvědomuje naléhavost pastorace rodiny, jak na to upozornil papež Benedikt XVI. v proslovu k biskupům české provincie při návštěvě Ad limina v roce 2005.²²⁸ Pastorace rodiny úzce souvisí s přípravou na manželství a manželstvím, tedy tématem, kterým se zabývá moje práce.

Cílem této práce je zjistit, zda má příprava na manželství Centra pro rodinu v Praze vliv na život manželů, kteří připravovali na manželství v letech 2001 – 2005. Abych toho dosáhl hledal jsem styčné body mezi naukou církve, přípravou na manželství a konkrétním životem manželů. Šlo v zásadě o to, aby nauka magisteria procházela přípravou a dostala se až do konkrétního rozhodování manželů.

Zkoumal jsem reálný konkrétní život manželů z perspektivy daru a úkolu, který na ně klade církev. Řekli bychom, že manželství má dva základní úkoly před kterými stojí. Obnova svého vnitřního života a podpora obecného dobra společnosti. Organizátoři přípravy si jsou vědomi, že manželé potřebují dobré základy pro svůj vlastní partnerský život, a potom je dostatečný důvod se domnívat, že svou vlastní životností manželství přinese společnosti své ovoce. Z vyhodnocení výzkumu a srovnání jeho výsledků s cíly které si klade příprava na manželství jsem vyčetl několik důležitých informací. Z dílčích cílů přípravy na manželství, které se věnovaly vztahům mezi partnery, plánování rodičovství a kromě jiného také vztahu manželů k Bohu jsem získal údaje charakterizující manžele v posledních pěti letech přípravy na manželství v Centru pro rodinu v Praze. Výsledky výzkumu ukázaly námi sledovaná manželství jako velmi schopná v komunikaci uvnitř páru. Tvrdím to proto, protože všichni, kteří odpovídali na dotazník uvedli, že mluví o vztahu se svým partnerem. Je také dobré upozornit na více než polovinu osob z výběrového souboru, kteří o svém vztahu mluví s důvěryhodnou třetí osobou. Při zjednodušení můžeme říci, že když jim tato intenzita vzájemného dialogu vydří i v manželských krizích, bez komunikačních faulů, mají velkou výhodu oproti manželstvím, kde manželé o svém vztahu nemluví.

Dále výsledky výzkumu poukázaly na skupinu mužů a žen tvořící asi čtvrtinu výběrového souboru, kteří používají metodu PPR z podnětu přípravy na manželství. Domnívám se také, že přibližně polovina osob, která neslyšela o metodě PPR jinde než v Centru pro rodinu, metodu PPR používá a druhá polovina se rozhodla metodu

nepoužívat. Existuje také nemalá skupina, která metodu PPR používala, ale po čase od ní ustoupila.

V tématu přípravy o manželské modlitbě výzkum přinesl poznatek, že se modlí méně lidí, než se prohlašuje za věřící v Boha. Pro výzkum je hodnotný výsledek, který mluví o společné modlitbě partnerů, která předpokládá víru obou z nich. Jedná se totiž o polovinu mužů a žen z výběrového souboru (130). Když si uvědomíme, že více než 40% manželství vzešlých v posledních pěti letech z přípravy má jednoho nevěřícího partnera musí nás výsledek, který vypovídá o alespoň občasné modlitbě obou partnerů u každého druhého manželství, překvapit. Je to dáno tím, že osoby, které vyplnily dotazník nereprezentují průměr snoubenců připravujících se na manželství, ale nadprůměr. Jedná se o osoby celkově aktivnější, bez komunikačních potíží, o ty, které se nemají za co stydět, dále se jedná o osoby věřící, a tedy bychom mohli říci sympatizující s Centrem pro rodinu. Musíme si tedy být při hodnocení přípravy na manželství stále vědomi nadprůměrných výsledků, které jsou způsobeny složením respondentů, kteří na dotazník odpověděli. V této trojici, týkající se partnerského vztahu, plánování rodičovství a modlitby, vidím částečný přínos přípravy na manželství v Centru pro rodinu. Myslím si však, že ve výsledcích výzkumu je více zachycen reálný a současný život manželů, než vliv přípravy na manželství, protože vliv přípravy ve zmiňovaných oblastech může jen do jisté míry podat adekvátní obraz. Celkově řečeno je dobře, že snoubenci dostali podněty pro svůj budoucí život, protože si je mohou vybavit v různých situacích života, kdy jim budou cenným průvodcem nebo posilou pro nejisté svědomí.

Co se týká celkové efektivity kurzu, pak je rozhodující, zda se při přípravě podařilo snoubence oslovit nejen kvalitním provedením, ale zda příprava snoubencům pomohla objevit a plněji pochopit svátost manželství. Skoro čtvrtina z výběrového souboru (130) přehodnotila svůj pohled na manželství. Nebylo také nutné vracet se k nějakému tématu z přípravy, jehož text na přípravě snoubenci dostali, aby byli ve svém smýšlení o manželství přípravou pozitivně ovlivněni. V tomto bodě závisí efektivita kurzu na tom, jak hodně bylo to, co snoubenci slyšeli na přípravě pro ně nové.

Co se týká změny postoje ke katolické církvi po přípravě k lepšímu výzkum ukázal, že 42% osob, kterým se příprava líbila, změnilo postoj k církvi k lepšímu. To samé procento osob by také doporučilo přípravu známým snoubencům. K horšímu nezměnil

²²⁸ Proslov jsem získal v tištěné podobě na recepci Arcibiskupství pražského, kde byl k volnému

názor na církev téměř nikdo. Aby se však nejednalo pouze o odbourání předsudků, bylo třeba, aby se snoubenci naučili „cítit s církví“ hlavně v ochraně nenarozeného života. To se podařilo z podnětu Centra pro rodinu prokazatelně do 24% z výběrového souboru. Avšak procento všech, kteří metodu PPR používají je ještě vyšší. Změna pohledu na církve k lepšímu by totiž bez změny postoje k ochraně lidského života byla nedostačující. Tyto dva poslední cíle, totiž objevení „nového pohledu“ na manželství a postupná harmonizace života s naukou církve, považují za cíle nejdůležitější. Jejich naplňování měla příprava na manželství odstartovat. Jsou to ale pro křesťanské manžele úkoly celoživotní.

Výzkum na 130 mužích a ženách, kteří prošli kurzem přípravy na život v manželství přináší statistické potvrzení zkušeností, které pracovníci centra pro rodinu udělali za zkoumané období pěti let. Nové jsou informace, které se týkají společného manželského života. Ty mohou posloužit k potvrzení nebo vyvrácení různých domněnek a otázek, které mohou přípravu na manželství provázet. Výzkum popisuje současnou situaci zkoumaného souboru manželů a výsledná data dává do souvislosti s cíly přípravy a porovnává je mezi sebou. Tím ukazuje, jak se manželským párům, které absolvovaly kurz daří, v jaké žijí životní situaci a jak se dívají na své manželství. Práce je přínosem pro pracovníky Centra pro rodinu díky tomu, že manželé, kteří odpověděli na dotazník, mohou být v případě potřeby opět kontaktováni. Kontaktování se může týkat různých prorodinných aktivit Centra pro rodinu. Díky tomu manželé neztratí, nebo opět naváží s Centrem pro rodinu kontakt. Přínos práce mohl být i pro manžele samotné, protože si během vyplňování dotazníku mohli připomenout to, co na přípravě slyšeli a byli tak nuceni se zamyslet nad svým manželstvím. Pro někoho to mohlo být takové malé „zповědň zrcadlo“. Výsledky výzkumu mohou být poskytnuty v případě potřeby grantovým agenturám. Centrum pro rodinu v Praze bude mít v každém případě k dispozici data, která lze dále prezentovat. Dále je možné klást do budoucna větší důraz na určitá témata nebo změnit formu u témat, která Centrum pro rodinu považuje za důležitá, ale výzkum nepotvrdil jejich úspěšnost.

Příprava na manželství nabízí snoubencům určité způsoby řešení životních situací, ale v konkrétním rozhodování se přece jen člověk častěji rozhoduje podle momentální situace. Je to dáno tím, že ne všechna témata probíraná na přípravě, byla pro snoubence v době jejich přípravy na manželství aktuální. Je třeba dát přípravě správné místo v celku životní formace. Pokud je něco zanedbáno, nedá se to v přípravě na manželství

rozebrání.

dohánět. Z výzkumu víme, že existují lidé, kterým se příprava nejen líbila, ale také na základě přípravy začali v závislosti na svém partnerovi používat metodu PPR. Výzkum se tedy stává povzbuzením, že práce přináší plody, ale je třeba dál přípravu zkvalitňovat a zefektivňovat.

ZKRATKY

ČEP – Český ekumenický překlad Písma svatého 1985

FC – *Familiaris consortio*, Apoštolská exhortace o úkolech křesťanské rodiny 1981

GE – *Gravissimum educationis*, Deklarace o křesťanské výchově 1965

GS – *Gaudium et spes*, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě 1965

LG – *Lumen gentium*, Věřoučná konstituce o církvi 1964

PPR – Metoda přirozeného plánování rodičovství

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Codex iuris canonici*. (CIC) z roku 1917.
- DOLISTA, J. *Naděje vložena do manželství*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994.
- DOUGLAS, J.D. a kolektiv, *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996.
- JAN PAVEL II., Encyklika *Evangelium vitae*. (1995), Praha 1995.
- JAN PAVEL II., *Familiaris consortio*. Praha: Zvon, 1996.
- JEŘÁBEK, J. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha 1992.
- KASPER, W. *Teologie křesťanského manželství*. Praha: CDK, 1997.
- Kodex kanonického práva*. (CIC), Praha: Zvon, 1994.
- LÉON-DUFOUR, X. a kolektiv DUPLACY, J. - GEORGE, A. - GRELOT, P. - GUILLET, J. - LACAN, M.F. *Slovník biblické teologie*. Praha: Akademia 2003.
- Papežská rada pro rodinu, *Příprava na svátost manželství*. (1996), Sekretariát ČBK: Praha 2001.
- PIUS XI., Encyklika *Casti connubii*. (1930), český překlad *O křesťanském manželství*. Olomouc, 1935.
- PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk, 2000.
- RAHNER, K. VORGRIMLER, H. *Teologický slovník*. Praha: Zvon, 1996.
- Rodina v ohnisku zájmu*. Kaleidoskop aktivit některých prorodinných organizací, Brno – Národní centrum pro rodinu.
- SKALICKÝ, K. *Radost a naděje*. Řím: Křesťanská akademie, 1968.
- SLAVÍK, M. *Manželství – od snů k realitě*. Praha 1998.
- SURYNEK, A. - KOMÁRKOVÁ, R. – KAŠPAROVÁ, E. *Metody sociologického a sociálně psychologického výzkumu*. Praha 1999.

Internetové zdroje:

- Národní zpráva o rodině*. Ministerstvo práce a sociálních věcí 2004.
Zdroj: <http://www.mpsv.cz/clanek.php?lg=1&id=898> Staženo dne 11. 7. 2005.
- Společná příprava na manželství v Centru pro rodinu v Praze*.
<http://www.volny.cz/cpr.praha/> Staženo dne 8. 3. 2006.
- ZEMAN, J. *Psychologické dopady slučitelnosti rodiny a zaměstnání*. Mezinárodní konference o rodinné politice na téma Rodinná politika jako nástroj prevence sociálního vyloučení, 25.-26.4. 2005.

Zdroj: http://www.rodiny.cz/ncpr/rod_stat/tis/sbornik_2005/sbornik2005.doc Staženo dne 8. 3. 2006.

ZEMAN, J. *Manželství-rodina-děti, hodnoty přání a realita*. Mezinárodní symposium: Jak budeme zítra žít? Strategie podpory rodiny vzhledem k demografickému vývoji v Evropě, 12.-13.3. 2004, Brno.

Zdroj: http://www.rodiny.cz/ncpr/rod_cirk/kccr/manzelstvi/prispevky/zeman.doc

Staženo dne 8. 3. 2006.

ZEMAN, J. *Funkce rodiny v postindustriální společnosti a tvorba prorodinného klimatu ve veřejné sféře*. Sborník příspěvků z konference Perspektivy rodinné politiky v České republice konané ve dnech 11.-12. 11. 2004 v Praze, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

Zdroj: http://www.rodiny.cz/ncpr/rod_stat/stat_inst/zeman.html Staženo dne 8. 3. 2006.